

تصویر ابو عبد الرحمن الكردی

مَنْتَدَى اقْرَأ الثقافى
www.igra.ahlamontada.com

ناكۆكیه كانی

ناو سیاسه

سه رهتایهك بۆ تیئوری سیاسی فیمنیستی

مارسا ئهتت هویهر - سسیلیا ئۆسه

وهه گێوانی له سۆنیهوه:

رېبوار رهشید

بۆدابهزاندنى جۆرەھا كۆتۈپ: سەردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەرايى دانلود كىتاپهاى مەختەلف مەراجە: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربى ، فارسى)

ناکۆکیه کانی

ناو

سیاسهت

THE PARADOXES OF POLITICS

- سه رهتایهک بۆ تیئۆری سیاسی فیمینستی
An Introduction to Feminist Political Theory-

ماریا ڤیندت هۆیهەر Maria Wendt Höjer
سیسیلیا ئۆسه Cecilia Åse

وه رگیپرانی له سویدییه وه
Translated into kurdish

Rebwar Rashed

رېبوار رهشید

لاپەرە - 1 -
ناکۆکیه کانی ناو سیاسهت

ماریا ڤیندت ھۆیەر Maria Wendt Höjer
سیسیلیا ئۆسه Cecilia Åse

ناکۆکیه کانی ناو سیاسهت

The Paradoxes of Politics

- سهره تایهك بو تیئوری سیاسی فیمنیستی
An Introduction to Feminist Political Theory-

وه رگیڤرانی له سویدییه وه
Translated into kurdis

Rebwar Rashed
رېبوار رهشید

کاری نووسین و مونتاژ: رېبوار رهشید
ISBN 91 – 631– 7115 – 5

تییینی:

* ههر کەسێک کەم یان زۆر تێکستی ئەم کتێبه بەکاربهێنێت دەبێت ئاماژەی
دروست بە سەرچاوه کە ی بکات.

* ئەم کتێبه لەلایەن دەزگای ئاراس - چاپخانه ی وهزارهتی پهروه ده کۆتایی
به هاری ۲۰۰۶ بۆ لۆکراوه ته وه. سوپاسیان ده کهم، به لام به داخه وه له
نووسینه وه کهیدا هه ندیک هه له ی و جۆری هه له ی دیکه ی تیدا کراوه.

Förord till översättningen

Det är en stor glädje för oss att *Politikens Paradoxer* har blivit översatt. Att denna översättning kommit till stånd är helt och hållet ett resultat av Rebwar Davodis insatser. Vi vill varmt tacka honom.

Stockholm i april 2005

Maria Wendt Höjer Cecilia Åse

سهره‌تايه‌ک بۆ وه‌رگيرانه‌که
خۆشيه‌کی گه‌وره‌يه بۆ ئيمه که کتییی "ناکوکیه‌کانی ناو سیاست" وه‌رگيردرا.
ئهرکی ئهم وه‌رگيراندنه ته‌واو که‌وته سه‌رشانی پي‌يوار ره‌شيد. به گه‌رمیی
سوپاسی ده‌که‌ين.

ستۆکهۆلم، مانگی چواری ۲۰۰۵، ماریا فیندت هۆیه‌ر و سیسیلیا ئۆسه

زانیاری سه بارهت به کتیبه که و بنکه ی چاپ

Some information about the publishing house and the book

Academia Adacta AB

Anne.Marie Beckman

Box 1015

221 04 Lund

Sweden

Tel 046.29 50 55

Fax 046.29 50 80

E.mail: academia.adacta@insatnet.nu

The Paradoxes of Politics

- An Introduction to Feminist Political Theory

Copyright © 1999 Maria Wendt Höjer, Cecilia Åse, and Academia Adacta AB.

Edition 1:1

Original title in Swedish: Politikens paradoxer – En introduktion till feministisk politisk teori. Published in Sweden, Academia Adacta AB, 1996.

All rights reserved!

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of Academia Adacta AB.

ناوه‌پوځ

۵	سهره‌تایه‌ک بو وه‌رگیړانه‌که
۱۷	پېشه‌کی
۱۹	۱ سهره‌تا
۲۸	۲ جنس و ده‌سته‌لات
۲۸	له‌ش و جنس
۳۱	جنس، جینده‌ر و ده‌سته‌لات
۳۶	جنس وه‌ک نیزامی ده‌سته‌لات
۴۲	۳ تاکه‌که‌س، چین و جنس
۴۲	تاکه‌که‌س و چین
۴۵	یه‌کسانی و جیاوازیی
۴۸	ئافره‌تان "وه‌ک ئافره‌ت"
۵۳	۴ که‌سیی (تایبه‌تی) و گشتی
۵۳	دیارد‌ه‌ی که‌سیی دیارد‌ه‌یه‌کی ...
۵۵	لیک‌چوون و ئه‌قل
۵۷	سیک‌سوال‌یتی، ده‌سته‌لات و دایکایه‌تی
۶۲	ده‌ول‌ه‌ت و جنس
۶۵	سنوورگه‌لی که‌سی‌تی و سیاسی
۶۸	۵ دیموکراسی و هاوول‌اتی
۶۸	دیموکراسی پیاویانه
۷۰	جنس و دیموکراسی
۷۳	جنس و هاوول‌اتی
۷۵	هاوول‌اتی و دایکایه‌تی
۷۹	۶ زانیاری و له‌ش
۷۹	زانست و پیاوی‌تی
۸۳	ئه‌زموون و پرزگاری
۸۷	زمان، جنس و گوړان
۹۱	۷ ناکوکیه‌کانی ناو سیاست
۹۴	سهرچاوه‌کان

سهره‌تایه‌ک بۆ وه‌رگړانه‌که

رۆژی ۲۰۰۲/۷/۲۷ بریارمدا کتیبی "ناکوکیه‌کانی ناو سیاست" له سویدیه‌وه وه‌ربگړم بۆ کوردی. پاش پښوهندی کردن له‌گه‌ل مارییا و سېسلیا که نووسه‌ری کتیبه‌که‌ن و تاووتوئ کردنی باسه‌که له رپی ئیمیل‌ه‌وه له گه‌لیان، رۆژی ۲۰۰۲/۱۰/۱۰ له زانکوئ ستوکه‌ولم کۆبووینه‌وه و له له‌سه‌ر بریاره‌که ساخ بووینه‌وه.

کاتیکی زۆری خایاند تا کاره‌که ته‌واو بوو. هوئ سهره‌کیش له راستبیدا ئه‌وه‌یه که به کۆمه‌لیک کار و چالاکی تره‌وه خه‌ریک بووم. ئه‌و کاته‌ی که ده‌مایه‌وه بۆ وه‌رگړانی "ناکوکیه‌کانی ناو سیاست" ته‌رخان بکه‌م، به‌داخه‌وه که‌م بوو. سه‌باره‌ت به کاری وه‌رگړانه‌که ده‌بی‌ت بلیم که زه‌حمه‌تی خوئ تی‌دا بوو. له‌لایه‌که‌وه ئیمه له کوردیدا ریکه‌وتنی‌کمان له‌سه‌ر مانای وشه و زاراوه‌گه‌لیک نییه، به‌تایبه‌تی سه‌باره‌ت به - ئیزمه‌کان و له‌وانه‌ش فیمینیزم، که له زۆربه‌ی زۆری زمانه ئه‌وروپیه‌کاندا له‌سه‌ری ریکه‌وتوون. نه‌بوونی کۆمه‌لیک زاراوه و ده‌سته‌واژه‌ی سیاسیی، کولتوری و فله‌سه‌فیی که ئه‌گه‌رچی له زمانی کوردیدا هاوواتایان هه‌یه، به‌لام به‌داخه‌وه به‌گشتیی به‌کارنا‌برین و دانه‌کو‌تراون، گرفتیی دیکه بوو. هه‌رچه‌نده نامه‌وێت بچه ئاستیی قوولتری باسه‌که‌وه، به‌لام بی‌گومان نه‌بوونی ده‌ولت یان قه‌واره‌یه‌کی سه‌روه‌ری نه‌ته‌وه‌یی بی له کۆمه‌لیک زیانی گه‌وره هه‌روه‌ها زیانی نه‌بوونی زمانیکی ناوه‌ندی و ستانداریشی لیداوین که پیمان‌ه‌وه دیاره.

گیروگرتی زمانی کوردی، به‌تایبه‌تی له باشوور و خۆره‌ه‌لاتدا ئه‌وه‌یه که که‌متر وشه‌ی به‌بنه‌رته لاتینی، یونانی و ئینگلیزی یان فه‌ره‌نسی به‌کار ده‌هینین و زیاتر، ته‌نانه‌ت له شیوه‌ی دارشتنی ریزمانیشدا، سوود له عه‌ره‌بی یان فارسی وه‌رده‌گرین. ئه‌مه گرفتیک په‌یدا ده‌کات که به‌راستی هاسان نییه و ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که ناچار ده‌بین په‌نا بۆ وشه‌گه‌لیک به‌رین که کاره‌که‌مان سه‌خت‌تر ده‌کات وه‌ک له سووکت‌ر. بۆ نمونه، بۆ هه‌ر پارچه‌یه‌کی کوردستان به‌کاربردنی ئه‌و وشه و زاراوانه‌ی له جیهانی خۆ‌ئاوا بره‌ویان هه‌یه ده‌بنه‌ مایه‌ی هاوبه‌شی‌تی، نه‌هه‌ر له سه‌ر ئاستی کوردستان به‌لکو له سه‌ر ئاستی جیهانی‌ش، به‌لام تی‌گه‌یشتن له وشه و زاراوه‌ی زمانی داگیرکار هه‌م ناوچه‌یییه و هه‌م ده‌بی‌ته مایه‌ی زه‌حمه‌تی تی‌گه‌یشتن له ناو کورددا.

نیمه بؤ ئه وهی بتوانین مامه له له گه ل تیئوری و سیاست و شیوه کانی دیکه ی زانستدا بکه یین بیگومان پیو یستمان به کومه لیک وشه یه که کوده نگی¹ (هاورایی) سیاسیمان له سهریان هه بیټ و له بهرده و امگوتنه وه یاندا ئه و واتا و ناوه پوک هه لبرگن که باسه که پیو یستی ده کات. ئه مه ی که باسی ده که م بؤ فیړکردن و پهروه ده کردنی نه وه کانی ئایینده زور گرینگه. کومه لگای کوردستان به هه رحال ده بیټ بتوانن له ئاستیکي بلنددا له یه ک تیښگن. پیښخستنی زمان مه رجیکي کومه لگای مه ده نیه.

ده بیټ ئه وه ش بلیم که هه ولی زورم داوه وه فادارییم بؤ تیځسته که له سه ر حسابی وه رگړانه که نه بیټ. بؤ هاسانکردنی کاری خوښه ر هه ندیک جار وشه یه کی هاوواتام له نیو که وانه یه کدا بؤ وشه ی پیښه وهی داناوه یان له بنتیښییدا ئه و وشه یه م روون کردو وه ته وه که پیموایه پیو یسته. بیگومان ده شیټ وشه ی باشر و گونجاوتر له وانه ی من هه بن، به لام تا ئه و دم که ئه و پیښ نیازانه په یدا ده بن ئه و کاره ی من وه ک هه نگاویک له سوود خالی نابیت.

وه ک باس م کرد له بهر ئه وه ی که تا ئیستاش زمانی کوردی له ئاستیکي نرمتردا مامه له ی پی ده کریت و نه چو وه ته ناو دامه زراوه سیاسي و کومه لایه تی و ئابووریه کانه وه، له گوړه پانی سیاست، دیپلوماسی، فهلسه فی و هتددا که متر به کار ده بریت و له ئاستیکي وای زانستییدا به کارنا هیږیت که شیوا ی پیډاو یستیه کانی نه ته وه یه ک بیت، وه رگړانی تیځستی زانستی و ئه کادیمی بؤ سه ر زمانی کوردی سه خته. خو ماندوو کردنیکی ته وای ده ویت بؤ ئه وه ی له لایه که وه ئه و ئاسته روژانه یه ی زمانی کوردی جی به یلریت و له لایه کی دیکه وه هاوکات که وه فاداریی بؤ تیځسته ره سه نه که نیشان ده دریت، ئاستی زمانه کوردیه که ش ببریته سه ر.

هیوادارم توانیښتم ئه و کاره ئه نجام بده م. دلنښام په خنه گرانی دلسوز له ئایینده دا کاری له م جوړه هاسانتر ده که ن. پیښ به کوتایی هیانی ئه م سه ره تايه ده بیټ سوپاسی مارییا قنډت هو یه ر و سیسلیا ئوسه بکه م که ریگایان دام کتیه که وه ریگرمه سه ر زمانی کوردی، که بی ئه وه ی پیان بلیم خو یان له وه ده قه کوردیه دا که وه ک نمونه بوم نار دبوون، بزاري به شه سویدییه که ی ده قه که یان کردبوو. سوپاسی گهرم بؤ کویتستان ی هاورئ و هاوسه رم که خو ی به تیځسته کانه وه خه ریک کرد و کاره که ی له زور پرووه وه بؤ هاسان کردم.

¹ که نسینسه نس: کوده نگی، هاورایی

هه‌روه‌ها سوپاسی مه‌هاباد قه‌ره‌داخی ده‌که‌م که بێ له پێشنیاری گرینگ، وه‌فاداران‌ه‌ش به‌ تێک‌سته‌که‌دا چوووه‌ و تییینییه‌کانی وا گرینگ بوون که کاری له‌سه‌ر دارش‌تنه‌وه‌ی تێک‌سته‌که‌ کرد.

سه‌باره‌ت به‌ وه‌رگێڕانی ئه‌م کتێبه‌ که بێگومان له‌ پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ ئه‌و بزووتنه‌وه‌یه‌دایه‌ که له‌م چه‌ند ساله‌ی دوواییدا بیری فیمینیزم له‌ ناو کۆمه‌لگای کوردستاندا بره‌وی په‌یدا کردوو و که من پێموایه‌ گه‌ر دروستانه‌ مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵدا بکری‌ت ده‌توانی‌ت پۆلیکی بگۆری سوودبه‌خشی له‌ کۆمه‌لگای کوردستاندا هه‌بی‌ت. ئه‌مه‌ له‌ ده‌مێک‌دایه‌ که هاوکات ئیستا له‌ ئوروپا بوچوونێک هه‌یه‌ که ده‌لیت ئیتر فیمینیزم بووه‌ به‌ زاراوه‌یه‌کی ساوا و چیت‌ر ناتوانی‌ت ئه‌و پۆله‌ بگێری‌ت که له‌ ماوه‌ی رابردووی ۲۰ تا ۵۰ سالێ رابردوودا گێراویه‌تی.

ئایا له‌و پروه‌وه‌ پیاوان و ئافره‌تانی فیمینستی کورد له‌ پاشه‌وه‌ ماون ؟ به‌ئه‌ژماردن ئه‌و ئافره‌ته‌ کوردانه‌ی که خوازیاری به‌ره‌وپی‌شه‌وه‌بردنی دۆخی ئالۆزی خۆیان. به‌لام ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی که له‌ پرووانگه‌ی گشتی فیمینستییه‌وه‌ بتوانن داکوکی بکه‌ن که‌من. ئه‌و ژماره‌یه‌ زۆر که‌مت‌ریش ده‌بی‌ته‌وه‌ کاتی‌ک که دێته‌ سه‌ر بیری فیمینیزم له‌ قولایی و پانتایی خۆیدا وه‌ک تییۆری و سیاسه‌ت. دۆخی بنده‌ستی نه‌ته‌وه‌یی کۆمه‌لگای کوردستان به‌ هیچ شیوه‌یه‌ک ئه‌و بواری هه‌له‌ی نه‌ره‌خساندوو که مرۆقی کورد، به‌تاییه‌تی ئافره‌تان، بتوانن به‌و شیوه‌ دروسته‌ی که پێویسته‌ خۆیان له‌ تیئۆرییدا قوول بکه‌نه‌وه‌. ئه‌م راستییه‌ سه‌باره‌ت به‌ پیاوانی کوردیش هه‌ر دروسته‌.

هه‌ندی‌ک پیاوی کورد هه‌ن (بێگومان ئافره‌تیش هه‌ن) که پیاوان وایه‌ فیمینیزم بزووتنه‌وه‌یه‌کی به‌ده‌ و فیمینستی‌ش ژنیکه‌ که پێی وایه‌ هه‌رچی "خراپ" بی‌ت باشه‌. خه‌لک هه‌ن پیاوان وایه‌ بزووتنه‌وه‌ی فیمینیزم هه‌ر زیان ده‌گه‌یه‌نی‌ت و قازانجی بۆ کۆمه‌لگا نییه‌. که‌مخویندنه‌وه‌ و که‌مزانین له‌سه‌ر بزووتنه‌وه‌ی فیمینیزم هێنده‌ به‌ر بلاوه‌ که هه‌ر له‌ خۆوه‌ مه‌سه‌له‌ی جلکوبه‌رگیک که ته‌واو له‌ش دانه‌پوشی‌ت یان سووراو و سپاوی‌ک که زیات‌ر له‌ باو توخ بی‌ت ده‌به‌ست‌ری‌ت به‌ فیمینیزم و فیمینستییه‌وه‌. به‌و شیوه‌یه‌ تێگه‌یشتنیکی فره‌ چه‌وت له‌ وشه‌ی فیمینیزم و فیمینستی له‌ ناو کورددا هه‌یه‌.

گه‌له‌یی و گازه‌نده‌ زۆرن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پرسکاری خراپ سه‌باره‌ت به‌ ئافره‌ت، بزووتنه‌وه‌ی ئازادیخوازانه‌ی ئه‌وان و فیمینیزم ده‌ک‌ری‌ت. به‌لام ئیمه‌ ده‌بی‌ت تییگه‌ین که پرسکاری باش له‌ زانست و ئه‌قلی باش و خویندنی هه‌مه‌لایه‌نه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گرێ‌ت. تا ئه‌و ده‌مه‌ی کورد له‌وانه‌ بێ به‌ش بی‌ت پرسکاره‌کانیش ئه‌و په‌نگه‌ ده‌ده‌نه‌وه‌. من پێموایه‌ ئه‌م کتێبه‌، "ناکوکیه‌کانی ناو سیاسه‌ت" که به‌شی‌که

له‌ خوێندنی به‌رنامه‌ی یه‌که‌م سالی زانستی سیاسه‌ت له‌ زانکۆی ستۆکهۆلم له‌ سوید، ده‌توانی‌ت گۆرپ‌یک به‌و خوێندن و خسته‌نه‌ژێرباسه‌ بدات. کتییه‌که‌ زۆر به‌ کورتی له‌سه‌ر جووره‌کانی فی‌مینی‌زم، چۆنیه‌تی تێپروانین و تی‌گه‌یشتن و به‌ل‌گه‌ هی‌نانه‌وه‌ ده‌دوێت. بیل‌ه‌وه‌ش پێداچوونه‌وه‌یه‌کی می‌ژوو‌یی پێداویستی تێدا‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی خوێنه‌ر زیاتر به‌توانی‌ت بجێته‌ نی‌و باسه‌که‌وه‌.

هه‌لبه‌ته‌ من نامه‌وێت بچمه‌ نی‌و باسی‌کی په‌خنه‌گرانه‌وه‌ سه‌باره‌ت به‌ فی‌مینی‌زم له‌ ناو ئه‌م‌پۆی کوردستاندا، به‌لام ده‌بی‌ت ئه‌وه‌ بلێم که نه‌ هه‌ر باسی فی‌مینی‌زم به‌ل‌کو زۆربه‌ی زۆری نووسیه‌نه‌کان به‌داخه‌وه‌ هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه‌ که‌موکورتیی زۆریان تێدا‌یه‌. که‌موکورتییه‌کان هه‌ر له‌ نه‌زانینی ده‌ستووری نووسینه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات تا کێشه‌ی فکریی گه‌وره‌. بۆ نموونه‌ پێره‌وی ئه‌و رێزمان و شیوه‌نووسینه‌ ناکرێت که ده‌بی‌ت له‌ نووسینی زانستییدا پش‌تی پێ به‌سه‌رتی‌ت.

په‌چاوی خالبه‌ندی ناکرێت و له‌ نووسینه‌کاندا خال، وی‌رگۆل، نیشانه‌ی پر‌سیار و هت‌د له‌ شوینی خۆی‌اندا نی‌ین. هه‌ندی‌ک جار نووسه‌ر هه‌ر له‌ خۆوه‌ دووان و سیان یان زیاتر نیشانه‌ی پر‌سیار یان نیشانه‌ی دیکه‌ داده‌نی‌ت و پێی وایه‌ به‌و شیوه‌یه‌ هی‌زی پر‌سیاره‌که‌ی خۆی زیاتر ده‌کات، یاخود ناو ده‌خاته‌ ناو که‌وانه‌وه‌ و خه‌ت به‌ ژێر وشه‌دا ده‌هی‌نی‌ت و وشه‌ و پسته‌ په‌نگا‌وره‌نگ ده‌نووسی‌ت. که‌س نازانی‌ت نووسه‌ر ئه‌و پێره‌و و رێزمان و شیوه‌نووسینه‌ی له‌ چ زمان و سیسته‌می‌کی خوێندنی ئه‌م جیهانه‌وه‌ هی‌ناوه‌.

بێ له‌وانه‌ قسه‌ و نووسینی که‌سانی دیکه‌ ده‌هی‌نرێنه‌وه‌ بێ ئه‌وه‌ی ئاماژه‌ به‌ سه‌ره‌چاوه‌کانیان بکری‌ت و نووسین و بی‌ری که‌سانی دیکه‌ بێ ئه‌وه‌ی ئاماژه‌ی دروستیان پێ بکری‌ت ده‌دزrین و له‌ نی‌و باسدا تێهه‌ل‌کێش ده‌کرین.

به‌ کورتیی، نووسین له‌سه‌ر فی‌مینی‌زم هه‌ر وه‌ک له‌سه‌ر شیوه‌کانی دیکه‌ی ئایدیۆلۆژی و تی‌پۆری له‌ ناو کورددا، له‌ زۆر لاوه‌ ناته‌واوه‌ و ئه‌و خۆماندووکردنه‌ی تێدا نییه‌ که‌ شایسته‌یه‌تی. هه‌ندی‌ک جار مرو‌ف وا هه‌ست ده‌کات که‌ نووسه‌ری‌ک زیاتر په‌له‌ی له‌ بلا‌وکردنه‌وه‌ی خودی نووسینه‌که‌یه‌ وه‌ک له‌ بی‌ره‌که‌ی خۆی.

سه‌رباری هه‌موو ئه‌م خالانه‌ که‌ زیان له‌ جیددییه‌تی باسه‌که‌ ده‌ده‌ن، هی‌شتا ئه‌و هه‌ول‌ه‌ی که‌ ده‌دری‌ت جی‌گای رێز و پێزانینه‌ و بی‌گومان کاریگه‌ریی دروستی خۆی له‌سه‌ر بزووتنه‌وه‌ی فی‌مینی‌زم و شیوه‌کانی دیکه‌ی ئازادیخوازیی داده‌نی‌ت.

تی‌گه‌یشتن له‌ فی‌مینی‌زم ده‌توانی‌ت پێی تاریکی ژیان له‌ گه‌ل‌یک لاوه‌ پۆشن بکاته‌وه‌. ئایا مافی باوکی‌ک/برایه‌ک/ئامۆزایه‌ک که‌ ئافره‌تی‌کی خۆیان ده‌کوژن له‌ کو‌ی‌دا‌یه‌؟ ئایا ئه‌وه‌ نێرینه‌ی خانه‌واده‌یه‌که‌ که‌ به‌رپر‌سه‌ له‌وه‌ی که‌ پێی ده‌لێن شه‌ره‌ف؟ ئایا شه‌ره‌ف چییه‌، له‌ کو‌ی‌وه‌ هاتووه‌، چه‌ند و تا کو‌ی مانا و نرخ‌ی هه‌یه‌؟ ئایا شه‌ره‌ف له‌ هه‌ل‌سوکه‌وت‌دا‌یه‌ یان له‌ به‌ینی رانه‌کاندا؟ ئایا ته‌نیا له‌ هی

ئافرهتاندایه یان هی پیاوانیشدا؟ کئ کۆدهکانی شهرف و ناموس پیناسه دهکات، کئ لیکیان دهدهتاهوه و مانایان بۆ دادهنیت و کام لیکدانهوهیه مافی رهها به خوئ دهدهت؟ ئایا ئافرهتان له پرووی بایولۆژییهوه جیاوازن و له بهرئهوهش دهبیته له پرووی مافیشهوه جیاواز بن؟ ئایا جیاوازیهکان کۆمهلیک بهها و بۆچوونی کۆمهلییهتی دروستیان دهکات دهنا خوئیان نیین؟ ئایا ئهو بیوهندیه کۆمهلییهتیانه خوئیان دهستکردی نیزامیکی دهستهلات و سیاسهتن و پیاوان له پشتیانوهیه یان ههر له خووه له دامینی نهتهوهیهکهوه له سرووشتهوه دهکهونه خوار؟ ئایا ئافرهت تهنیا له بهر ئهوهی ئهندامی زاووزیی جودایه ئهوا ئهقل و هوشمندی و توانای بهرپرسانییه کهمتره؟ ئایا بۆ ئهو جیاوازییه به پێچهوانهوه نهبیته، بۆ پیاوان نهگریتهوه؟ ئایا بۆ جودایی ئهندامی زاووزیی پیاوان نابیته هوی کهمبونهوهی توانای ئهقل و هوشمندی و بهرپرسانییهتی پیاوان؟ کئ مانا بهو جیاوازییه دهدهت؟ ئایا بۆ ئهو جیاوازییهی ئافرهتان له نۆرمه² پیاوانهکهوه سهراچاوه دهگریته؟ ئافرهت جیاوازه له بهراوورد له گهل کیدا؟ ئایا بۆ ئایینهکانی وهک جوولهکه، کریستیانیزم، ئیسلام، بوودیزم و هی تر پرن له بۆچوونی جودای ناکۆک سهبارهت به ئافرهت؟ ئایا جیاوازیی بایولۆژیی ئافرهتان شتیکه که خوداوهندهکانیش دهبیته دهستی تیوهردهن یان مروقهکان به ناوی ئهوانه قسهیان کردوه و دهیکهن؟ به چ شیوهیهک ئهو بۆچوون یان پیداکرته ئایینهیه وهربگرین، چۆن رهت بکرینهوه، چۆن وهلامیان بدریتهوه؟ تا کوئ ئایین بۆی ههبیته دهست له کاروباری مروقهکان وهربدهت؟ ئایا تهنیا دهست له کاری ئافرهتان وهربدهت یان هی پیاوانیش؟ ئایا وهک کاریکی پیاوان له سیاسهت/ فهلسهفه/ ئایدیولۆژی تیگیهین یان وهک کاریکی مروف؟ ئهگهر کاری مروقه کوا رۆلی ئافرهتان، کوا بۆچوون و دهنگی ئهوان، کوا دهستهلاتی سیاسی/ ئابووری ئهوان؟ ئایا کۆمهلگا هی پیاوان و ئافرهتانه یان هی ههر دووکیان؟ ئایا سنووربهندی/ ماف/ ئهرک/ ئیمتیاز/ توانا/ فیربوون تهنیا ئافرهتان بگریتهوه یان پیاوانیش؟ دهستهلاتی سیاسی جیه، چۆن پیناسه بکریته، بۆ وا پیناسه بکریته، لهو پیناسهیهدا چی و کیی تیدا بیت؟ رۆل و شوینی و ئهرکی خیزان تا کوئ سیاسییه و له کویدا سیاسی نییه، کئ ئهو بریارهی له دهستدایه و بۆ چی له دهستدایه؟ ئایا ئهوهی له ژووری نووستندا دژ به ئافرهت پروو دهدهت کهسی و تایبهتییه و کۆمهلگا نابیت لئی بهرپرسانییهتی؟ سنووری دهستتیهوهردانی کۆمهلگا/ دهولهت/ یاسا تا کوئ بیت و چۆن پیاده بکریته؟ ئایا رهخنه تا چهند گشتگر بیت و

² نۆرم: پیوه، عهیاره، جوارچیوه، قالب

له کویدا تاییه تی بیت؟ ئایا پیکخواوگه لی سیاسی له کوردستان تا کوئ ده توان هه لومهرجی ئافره تان باشر بکن و له کویدا ناتوان بیکه؟ ئایا ئیمه هه موو ریفورمیک به خیربینین یان ته نیا گوړانکاری شورشگپرانه به دروست بزانی؟

ئهمانه و ژور پرسپاری دیکه که ده کریت بکرین و که ده بیت ئیستا و له ئایینده دا وه لوم بدرینه وه. به لوم مه حاله ئهو پرسپاریانه وه لوم بدرینه وه ئه گهر ئافره تان خوین له پرسپارکردنه کاند به شدار نه بن، ئه گهر ئه وان خوین له وه لوم کاند به شدار نه بن، ئه گهر ریگیان پی نه دریت به پی بوچوون و تیگه یشتنی و جیهانبینی خوین به شدار نه بن. به لوم چوون ئافره تان بتوان به شدار بن گهر ریگیان پی نه دریت ئهو زانین و تیگه یشتنه وه ده سته یین که بو ئهو پرسپار و وه لومانه پیویستیانه؟

دیاره ئافره تانیک به ئه ژمارد هه که به دروستیه وه چاوه ری ئه وه نیین پیاوان بین و ئهو مافه یان به نی. خوین له به ره به یانی میژووه وه له ئه شکه و تیک و خانووه یه ک و به له میکا له گهل پیاودا ژیاون، له کیلگه یه ک و کارگه یه کدا له گهل پیاودا کاریان کردووه. ده زانن پیاو کییه، چی ده کات، چی کردووه و ده توانیت چی بکات.

به لوم ئافره تان، هه روه ک پیاوان، گروویکی هوموژن، هاورا، هاوده نگ و هاوئاواز نیین. له ناو ئافره تانیشدا هینده ی پیاوان شیوه کانی ئایدیولوژی، بیر، بوچوون، رامن، تام و پووانگه هه ن. به لوم یه ک خالی هاوبه ش له ناو ئافره تاندا هه یه که له ناو پیاواندا نییه. ئه ویش ئه وه یه که له به ره وه ی ئافره تان به گشتی و تیکرا وه ک پول/گرووپ/لا ژیرده سته ن، هه ره ژوربه یان خوازیاری گه یشتنه به مافی به رابه ر، هاواناست و هاوماف له پیوه ندی له گهل پیاودا هاوکات که هاوئهرکی پیاوان. به و جوړه ده بینین که ئافره تان خالی هاوبه شی ئازادیخوازی و رزگارخوازیان هه یه.

ئهمه ده شیت مانایه کی فیمنیزم بیت.

سه رباری هه بوونی ئایدیولوژی و بوچوونی سیاسی جیاواز ئافره تان به گشتی له و ژیرده سته ییه ماندوون که پیاوانی خاوه ن ئایدیولوژی جیاواز به ئاره زووی خوین لیکي ده ده نه وه، ته فسیری ده که ن، چاره ی بو ده دوژنه وه و پلانی بو داده نیین. هه ندیک پیاو پیان وایه که ئه وان له ئافره تان خویشیان باشر له دوخی ئه وان، له ئازاری ئه وان، له خواست و ویست و هیوا و ئاره زووی ئه وان تی ده گهن و له به ر ئه وه ده شتوانن نوینه رایه تیان بکن.

ئهمه لایه نیکي دیکه ی فیمنیزمه.

ئه گهرچی که ماری وولستونکراف Mary wollstonecraft سالی ۱۷۹۲ کتیبی "بو پراستنی مافه کانی ئافره ت" - ی نووسی و که سانی وه ک ئولیمپه دی گوگی

Olympe de Couuges و تیوریگنه ده میړیکوړت Théroigne de Méricourt زور له پېش بزووتنه وهی رېکخراوی ئافره تانه وه له سالانی ۱۸۴۰ و ۱۸۴۸، بو نمونه له ئهمه ریکا و ئینگلستان مه سه له ی ماف، ئه رک و هه لاواردنی ئافره تانیان باس ده کرد، له راستیدا له نیوان ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ کاند بوو که ئافره تان هیدی هیدی وشه ی فیمنیزمیان به کار ده برد.

ئو کاته ش هیشتا هر ئو ناوه سه باره ت به هه ندیک پرس و گرووی تابه تی بوو که له کو مه لگای ئوروپادا بو مافه کانی ئافره تان تی ده کو شان (فریدمان ۲۰۰۳). به لام به هر حال، ئه وانه ی که هر ده یانه وی ت وشه ی "فیمنیزم" وه ک مؤرک لهو جوړه بزووتنه وه کو مه لایه تی و سیاسیه ی کون بده ن، ده توانن وا بکه ن، ئه وه نه بی ت که ده بی ت به وردی خو یان پروون بکه نه وه و خوینه ر له مه به ستی خو یان ئاگادار بکه ن.

هه لبه ته فیمنیزم زور شت ده گریته وه، یه کی ک له وان که به رای من خالی کی بنچینه ییه، ده توانی ت رزگار پروون بی ت، لهو پروانگه ئایینی ه ی که ئافره ت به په راسوویه ک و پیاو به له شه ته و او ده که داده نی ت، که ئافره ت هه ل خه له تا وه که یه و پیاویش قوربانیه ی ده ستی هه ل خه له تا وه که یه. توماسی ئه کینوی Thomas of Aquino توانی له م دیده وه پروانگه ی ره سمی کلیسا بفورمینیت و ئو مه به ستی ئه وه یه که ئافره تان بو خو یان باشه که ژیرده ستی پیاوانن چونکه پیاوان خاوه ن هو شمه ندیه کی باشترن. به رای ئو ئافره تان "گوشتن" و پیاوان "پوحن"³.

له وه لامدانه وه ی ئه م جوړه پیدا گرتنه نه ریتیانه دا که بیگومان رو لی کاریگه ریان هه بو وه که ئافره تان بخنه ئه م دوخه خرابه ی ئیستایان که تنیدان، فیمنیزم ته کان به زوری هاوړا و هاو قسه ن، به لام به ئه ژماردن ئو فیمنیزم ته ئه کادی میانه ی به شیوه ی جودا پیناسه ی خودی فیمنیزم ده که ن. زور بایه تی ئو پیناسه زور ئایدیو لوژین، یه کلایه نه ن و له ورده کاریه کانیاندا ناکوکیان تبدایه.

قسه کردن له سه ر فیمنیزم په نکه هر له سه ره تا وه هه ل بی ت، له بهر ئه وه ی که فیمنیزم بیر یان چه مککی هو مؤزن نییه، به لکو کو مه لیک بیر و بوچوون و پروانگه ی جودایه، بیله کو مه لیک "کردار" و هه ندیک جاریش نه ک هر جودا، به لکو ته نانه ت دربه یه ک و ناکوکیش. له بهر ئه وه جی خو یه تی زیاتر وشه ی فیمنیزم ته کان به کار بریت. به لام پیناسه ی "فیمنیزم ته کان" کاریکی مه حاله و له بهر ئه وه ده توانین کاره که بهو شیوه یه بو خو مان هسان بکه ین که خالگه لی

³ Tusen svenska kvinnorår. Ann.Sofie Ohlander och Ulla.Britt Strömberg, Bokförlaget Prisma, andra upplagan. S. 118

هاوبه‌شی شیوه‌کانی فیمینیزم کۆبکه‌ینه‌وه و بناخه بنچینه‌یه گشتیه‌که‌یان وه‌ربگرین و به‌و شیوه‌یه پیناسه‌یه‌کی گشتگری فیمینیزم بکه‌ین.

وه‌ک جه‌ین فریدمان Jane Freedman ده‌لێت "ده‌توانین له‌و پێداگرتنه‌وه ده‌ست پێ بکه‌ین که فیمینیزمه‌کان سه‌رنج ده‌خه‌نه سه‌ر دۆخی بنده‌سته‌یی ئافره‌تان له‌ کۆمه‌لگادا و سه‌ر ئه‌و هه‌لاواردنه‌ی له‌به‌ر جنسه‌که‌یان دووچار ی ده‌بن. بێله‌وه‌ش مرو‌ف ده‌توانێت ب‌لێت که فیه‌مینیزمه‌کان داوای گۆرانکاری له‌ نێزاهه کۆمه‌لایه‌تی، ئابووری، سیاسی و کولتوو‌ریه‌که‌دا ده‌که‌ن، بۆ ئه‌وه‌ی که به‌ره‌نگاری ئه‌م هه‌لاواردنه‌ بینه‌وه و له‌ به‌رده‌وامییدا نه‌ی هێڵن"⁴.

ئوللا مانس Ulla Manns - یش هه‌ر نێزیکه‌ی به‌ هه‌مان شیوه پیناسه‌ی فیمینیزم ده‌کات و ده‌لێت "له‌ وتاره‌که‌مدا فیمینیزم به‌ واتا به‌ربلا‌وه‌که‌ی به‌کار هاتوه‌، واتا وه‌ک تیکۆشانی‌ک بۆ کۆتایی پێهێنان به‌ ژێرده‌سته‌یی ئافره‌تان"⁵.

هه‌ر سه‌باره‌ت به‌ هه‌مان باس بێل هووکس Bell Hook ده‌لێت "گرفتگی گه‌وره‌ی گوتاری فیمینیزمی ئه‌وه‌یه که نه‌مانتوانیوه بگه‌ینه کۆده‌نگیه‌کی (هاوراییه‌کی) رووانگه‌یی سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که فیمینیزم چیه‌ یان ئه‌وه‌ی که ئه‌و پیناسه‌گه‌لانه‌ په‌سه‌ند بکه‌ین که ده‌شێت بتوانن وه‌ک خاڵگه‌لیکی یه‌کخه‌ر سوودیان هه‌بێت"⁶. ئه‌م به‌ کورتی فیمینیزم به‌ "بزوتنه‌وه‌یه‌ک بۆ کۆتایی پێهێنان به‌ چه‌وسانه‌وه‌ی سێکسی"⁷ پیناسه‌ ده‌کات. بێل هووکس بۆ نمونه‌، ئه‌و جیاوازیانه‌ که پله‌ و دۆخی کۆمه‌لایه‌تی ئافره‌تانی ره‌شپێست/ سپیپێست/ کریکار/ هه‌زار/ زه‌نگین هه‌ن زۆر به‌ گرینگ ده‌نرخینێت و مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که گرینگه‌ فیمینیزم بتوانێت پرسیار و وه‌لامی ئه‌وانه‌ بگرێته‌ خۆی.

که‌واته سه‌باره‌ت به‌ رۆلی پیاوان و به‌شدارییان له‌ بزوتنه‌وه‌ی پر‌زگارێخ‌وازان‌ه‌ی ئافره‌تاندا زۆرینه‌ی فیمینیزمه‌کان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ یه‌کن که پیاوانیش ده‌توانن فیمینیزم بن، واته‌ له‌ تیکۆشانی ئافره‌تاندا به‌شدار بن که بۆ نه‌هێشتنی بنده‌سته‌یی ئافره‌تانه‌. ده‌رباره‌ی ئه‌م خاڵه‌ بێل هووکس ده‌لێت "به‌و شیوه‌یه فیمینیزم هه‌موو ئه‌و که‌سانه‌ ده‌گرێته‌وه که خوازیاری نه‌هێشتنی پله‌ی نزمی ئافره‌تان له‌ کۆمه‌لگادا. هه‌روه‌ک لێکۆله‌ره‌وانی دیکه‌، منیش هه‌یج هۆیه‌ک

⁴ Feminism, Jane Freedman och Liber AB. Svenska översättning Karin Lindqvist, Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund 2003. S. 7.

⁵ Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år. Författarna och bokförlaget Atlas. Scandbook, Smedjebacken 2004. S.26.

⁶ Feminisms, Oxford University Press 1997, Edited by Sandra Kemp and Judith Squires, (Bell Hooks) p. 22.

⁷ هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

نابینم که دهسته واژه ی فیمنیست تهنیا بو ئافره تان بپاریزم. رڼلی پیاوان ههروه ها له گوړه پانی ئه زمونښدا (نیمپیریکدا) جی سهرنجه و گرینگه⁸.

فیمنیزم ههر له و پروانگه یه وه که بزوونته وه یه کی مروقیه به تهنیا مه سه له ی ئافره ت ناخاته ژیر سهرنجه وه، ئه و بوچوون و پروانگه جیاوازان ه ی ئه وان بیگومان پرسگه لی وه که نه ته وه، خه باتی ئازادیخوازی، پرس ی ئیتنیستی، زمان، فره ه نگ، کولتور و هه موو ئه و شتانه ی دیکه ده گریته وه که پیوه ندی به مروفت، گرووپ و کوومه لگاوه هه یه. هه موو ئه مانه ش له پروانگه ی جودای پوستمودیرنیستی، مارکسیستی، سوشال دیموکراتی، ئه نارشیستی، ئیسنیسیالیستی و هه موو شیوه کانی دیکه ی رپچکه ی ئایدیولوژی و بیره وه تاووتوئ ده کرین. هه ندیک جار یه کگرتن له سهر لیکنانه وه ی گرفتیک و چاره سهره که یشی هاسانه، هه ندیک جار جیاوازیه کی ته و او جودا و به یه که ته ریب له لیکنانه وه، هوکار و جاره سهره کاندا هه ن.

هه لبه ت زوړینه ی جوړه کانی فیمنیزم له ئوروپا شیلگیرانه سهرتاسه ری نیزامی دهسته لات ی حوکه مه تان و سهرمایه دار یی جیهانیان خستووته ژیر پرسیاره وه، پرسه کانیان هه م تایبه ته به یه ک ولات و هه م هاوکاتیش جیهانبینی و جیهانگریه کی فراوانی تیدایه.

ههر له و کاره کولتوریانه وه که به چاوی ساکار و ئاسایی وا ده بیزین که بو ئافره ت بی زهره ر بن، تا هونه ری فیلمساز یی که ژنان به ده گمه ن تیایدا رڼلی دروستکهر و داهینه ریان هه یه، تا مه سه له ی خویندن، کارگه، کار، فیړکردن، نه خو شخانه و هند. هیچ بواریک نه ماوه به شیوه ی جودا ده ستی فیمنیسته کانی نه گه یشته بی.

بیگومان له م بینه و به ریه دا ناکوکی و خوذرگو یی و ناته بابیه کی سیاس یی له نیوان فیمنیستاندا دروست ده بی ت. مروفت به هاسانی ده توانیت تپیگات که دوخه که وایه و به ساده ش بیبینیت، به لام گرفت ی ئه و دوخه ئه وه یه که کیشه ی سیاس یی دروست ده کات. وه کو نمونه، هه ندیک فیمنیست، ناوروویی و ئوروویی، په خنه له و فیمنیستانه ده گرن که له نورمی ئوروپا و ئوروپا بونه وه پی هه لده گرن. ئه م جوړه فیمنیستانه بییان وایه که زوړبه ی زوړی فیمنیستانی ئوروپا هه میشه له نورمی ئافره تیکی سپییستی ئوروویی و له ژبانی ئوروپا وه هه نگاو ده نی و بایه خ به و جیاوازیه نایه ن که ئافره تانی دیکه له جیهاندا هه یانه و که بیگومان گرینگن. بو نمونه فیمنیستی ئه مه ریکایی به نه ژاد عه ره ب له یلا ئه حمه د Leila Ahmed ده نو سی ت که "ئه جیندای فیمنیستی به و

8 هه مان سه رچاوه ی پی شوو.

شیوهیهی که له لایهن ئه‌وروپییه‌کانه‌وه پێناسه کراوه له زۆر لاهه له ورده‌کارییه‌کانیدا هه‌له‌یه، هه‌روه‌ها له‌و تیروانییه‌شیدا که سه‌رنج ده‌خاته سه‌ر چارشیو⁹.

خوێنه‌ر تیپینی بکات که له‌یلا ئه‌حمه‌د خویشی لی‌رده‌دا که‌وتووته ئه‌و هه‌له‌یه‌وه که به‌ گشتیکردنه‌وه generalize له‌ فیمینستانی ئه‌وروپا ده‌دوێت، هه‌روه‌ک ئه‌وه‌ی که هه‌موو فیمینستانی ئه‌وروپی له‌ هه‌موو شتیکدا هاوه‌لوێست و هاوبه‌ر بن.

لی‌رده‌دا به‌ پوونی دیاره‌ که له‌یلا ئه‌حمه‌د که‌وتووته ناو چه‌مکی ئه‌وروپی/ خۆره‌ه‌لاتی/ نا‌ئوروپییه‌وه که هه‌ندیک له‌ فیمینستانی ده‌کۆلۆنالیستی و پۆستکۆلۆنالیستی هه‌یانه و که له‌ پاستیشدا زۆربه‌یان هه‌ر خۆیان ئه‌وروپین. به‌و جو‌ره ئافه‌ره‌تان له‌به‌رئه‌وه‌ی وه‌ک مرۆف سپییست، ره‌شیست، کاتۆلیک، موسلمان، زه‌نگین، و هه‌ژارن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جودا ده‌پوانه‌ به‌ر و جیاوازی چینه‌یه‌تی، ره‌گه‌زی، دیدی ئازادی سی‌کس و ته‌مه‌نی یاسایی و یاسای نه‌نووسراوه‌ی کولتوری و شتی دیکه‌ی گرینگی له‌و باب‌ه‌ته ئه‌وا له‌ قولا‌یی لیکدانه‌وه‌کانی‌اندا بێگومان ده‌که‌ونه‌ نا‌کوکی گه‌وره‌وه، له‌لایه‌که‌وه له‌گه‌ڵ به‌ری خۆیاندا و له‌لایه‌کی دیکه‌وه له‌گه‌ڵ جو‌ره‌کانی دیکه‌ی به‌ری فیمینسیدا.

به‌ ره‌چاوکردنی ئه‌م دو‌خه جیهانییه‌ی فیمینیزی تی‌دایه‌ ده‌توانین بل‌یین وا تی‌گه‌شتن که ئافه‌ره‌تانی کوردستان ده‌توانن یه‌که‌ده‌نگ و یه‌که‌ده‌نگ بن به‌لانی که‌مه‌وه له‌ درێژخایاندا هه‌له‌ ده‌بێت. هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ش هه‌ر هه‌له‌یه که چاوه‌روانی گه‌وره‌ی وا له‌ ئافه‌ره‌تانی کوردستان بک‌رێت که بتوانن به‌ ماوه‌یه‌کی که‌م کاریگه‌ری به‌ره‌چاویان له‌ هه‌موو پرسه‌کاندا له‌سه‌ر حوکمه‌تی کوردستان، پ‌یک‌خراو و پارته‌ سیاسیه‌کان، بزوتنه‌وه ئایینییه‌کان و مزگه‌وته‌کان هه‌بێت.

سه‌رباری ئه‌مه ئه‌و هه‌نگاوه گرینگه که خه‌باتیکی ئیستانی و ئایینه‌یی پ‌یکه‌وه به‌سه‌رتی‌نه‌وه. هه‌ندیک ده‌ستکه‌وت ئه‌مرۆ وه‌ده‌ست ده‌هی‌نرێن و هه‌ندیک دیکه ده‌بێت زه‌مینه و هه‌لومه‌رجیان بۆ به‌ره‌خس‌یندرێت. ئه‌وه پ‌رۆژه‌یه‌که که کات، زانیین، زانیاری، داموده‌ستگا، دامه‌زراوه، پلان، ستراتیژی، وردبینی و وه‌ک ئه‌وانه‌ش گرینگ پاره‌ی پ‌یویسته. به‌لام بێگومان ئامانج ده‌بێت یه‌که‌خستنی ده‌نگ و ره‌نگه جیاوازه‌کانی ئافه‌ره‌تانی کوردستان ب‌یت، گو‌رینی کو‌مه‌لگا ب‌یت وا که

⁹ Women Gender in Islam. Leila Ahmed, Yale University. 1992. p.166.

ئه‌م کتێبه‌ی له‌یلا ئه‌حمه‌د که تیروانییکی تایه‌تیبه له‌سه‌ر دو‌خی ئافه‌ره‌تان له‌ جیهانی ئیسلام به‌ زۆر ورده‌کاری سه‌رنج پ‌اک‌یشه‌وه، ج‌یی خو‌به‌تی بخو‌یندریته‌وه. به‌ش‌یکی کتێبه‌که پ‌ه‌خه‌ی زانسته‌یه‌ی ورده له‌سه‌ر ئیسلام .

باشبوونی بهرچاو به ځویه وه بېښت، مسوګه رکړدنی یاسا و پړسا و نه و جوړه گهرانتیانه بیت که نیګه رانی ئافره تان که م ده که نه وه. به و شیوه یه به پای من خه باتی ئافره تان بو وده سته پنیانی مافه کانیان خه باتیکي به رده وام و درپڅایه نه و له بهر نه وهش توله رانسی سیاسی و تیګه یشتنی سیاسی، قوولېونه وهی سیاسی/ ئایدیولوژی/ بیرى ده خوازیت و پیوسیتی به ئافره تانی هوښمه ند هیه که ده توانن له و شوینه بن که ده بیت لی بن و که گهرماوګهرم و له جیی خویدا خیرا بیر بکه نه وه.

باسه که له وه زیاتری ده ویت که لیړه دا باس بکړیت. دهر فته دیکه بیګومان ده بن که نه و کاره بکه یین. به لام دهمه ویت وهک سهر نه نجام وهرگرتن بلیم که ئافره تان ده بیت ههمان نه و مافانه یان هه بیت، هاوکات که هاوئهرکن، که پیاوان هه یانه. من پیماویه دروشمی فیمنیسته رادیکاله کان له ویدا که داواى "نیوهی ده سته لات و ههمان و ته و اووی مووچه ش وهک هی پیاو" * ده کن، دروشمیکى باشی ئایینده ییه که له نیستاهه کارى بو بکړیت. تا نه و دهمه، ههرچییه ک که بتوانریت بو که مکرده وه و نه هیشتنی هه لاواردنی سیاسیی، به رزکړدنه وهی راده ی ته ندروستی، خویندن، توانا، هوښمه ندی ئافره تان بکړیت، جیی ځویه تی و ئهرکی سهرشانی ههمو لایه که به ده ستوبرد ئه نجام بدریت. ئه مه لایه نیکی گرینگی دامه زراندى کومه لگای مه ده نییه. سهرچاوه کان:

1. Feminism, Jane Freedman och Liber AB. Svenska översättning Karin Lindqvist, Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund 2003.
2. Ån män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år. Författerna och bokförlaget Atlas. Scandbook, Smedjebacken 2004.
3. Women Gender in Islam. Leila Ahmed, Yale University. 1992
4. Feminisms, Oxford University Press 1997, Edited by Sandra Kemp and Judith Squires.
5. Tusen flickor om film och våld. (red) Karin stigbrand och Sofie Stolpe. Skildringsrådet nr 23.
6. Tusen svenska kvinnorår. Ann.Sofie Ohlander och Ulla.Britt Strömberg, Bokförlaget Prisma, 2004 andra upplagan

* دروشمی رادیکال فیمنیسته کان

پېښوار پښتو
۲۰۰۵/۳/۸

ئو شته‌ی که هیڅی گور و ئاماده‌یی به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی جیددی به
فیمینیزم د‌هدات بیگومان هم نیشاندانه‌ی ناکوکیه‌کانی ناو ئو
بوارانه‌یه که به به‌رده‌وامی نکولییان لئ د‌ه‌کریټ.
جان سکوت Joan Scott

پیشه کی

فیمنیزم له وچه ند دهی ه دوواییدا کومه کیکی زوری رادی کال و خوشدیده ی به تیئوری سیاسی کرده. فیمنیزم له و بیره بنچینه بیانه دتویژیته وه، ده خاته ژیر ره خنه و فورموله ده کاته وه که ههم سیاست و ههم زانستی سیاسه تیش له سهریان دامه زراون. تیئوری فیمنیستی ههم سهرله نو چهمکی کلاسیکی سیاسی به شیوهیه کی به رهنکار لیک ده داته وه و ههم له و بواره به سیاسه تکر اوانه ش که به نه ریت به سیاسی دانانرین، بو نمونه وهک خیزان، له ش، زانست و زمان.

کتیبی "ناکوکیه کانی ناو سیاست" خوینر به و پروژ نو دتویژیتکاره ئاشنا ده کات که تیئوری مودی رنی فیمنیستی دهیگریته خو. ئیمه سیاست ده خهینه ناوه ندی رامانه وه و به ردی بناخه ی له م خویندنه وهیه شمان پیوه ندی نیوان ده سته لات و جنسه.

مه به سته ی ئیمه نه خویندنه وهیه کی ئایدیالیستیانه ی میژووی سهره له دان و بیرى گه شه ی فیمنیزمه و نه تی رمانی کی ته وای تیئوری فیمنیستی به. له بری پو لیکردنی فیمنیسته کان به پیی خه سله تی دارپژراو و باو، و امان هه لیزاردو وه که هه ندیک به شه گرفت بخهینه روو که له تیئوری فیمنیستی دا ناوه ندین (گرینگن). به شه گرفتیک له سهر له وهیه که چو ن جیا وازی جنس کومه لایه تیانه دامه زینرا وه و جنس چ واتایه ک ده گه یه نی ت. ئیمه وهک پو لیک شیکردنه وه له شیوه ی جودای تیگه یشتنی واتای جنس و له پیوه ندی نیوان چهمکه کانی جنس، تاکه کس و چین ده روانین. ئیمه ههروه ها گو توبیژی فیمنیستی له سهر چهمکی سیاسیی کلاسیکی وهک ها وولاتی و دیموکراسی خستو وه ته ناو له م خویندنه وهیه مان. بی له وانه ش مامه له له گه ل سهرنج و کاردانه وه ی فیمنیستی له سهر تیئوری زانستیانه ده که یین.

تیگسته که مان دوو مه به سته ی هه یه. له لایه که وه ده مانه ویت نیشانی بده یین که فیمنیزم و تیئوری سیاسی کلاسیکی چ جوړه پیوه ندیه کیان پیکه وه هه یه، له لایه کی تره وه تیئوری فیمنیستی به و شیوه مه رجیه ی خو که هه یه بخهینه به رده ست. نا کریت فیمنیزم ته نیا له پیوه ندی له گه ل نه ریت دا ببینریت، به لکو جیی خو یه تی وهک پروژیه یه کی تیئوری خو یی ببینریت که تیایدا پرسیارگه ل و گرفت زانستی به ته وای له ناو خو یه وه سهرچا وه بگرن. له و خالی رامانه که ئیمه مه به ستمانه پیویستن بو له وه ی بتوانریت له ریئالیزمی له و جیهانه

کۆمه‌لایه‌تیه تیځگه‌یریت که تیايدا تا ئیستاش جنسی ئافره‌تان ده‌کریت به که‌مه‌ندامیه‌کی سیاسیی و له‌شیشیان ده‌کریت به بیانوی بنده‌ستییه‌که‌یان. گه‌لێک توێژه‌وه‌ر، خویندکار، دۆکتوران و هاوړی له‌کاری ئه‌م کتیه‌ماندا یارمه‌تیاوین. ئیمه‌ ده‌مانه‌ویت به‌تایبه‌تی سوپاسی ئیفا کریستونسون Eva Christensson، مۆد ئیدواردس Maud Eduards، وینتۆن هیگینس Winton Higgins، ئیفۆن هیردماو Yvonne Hirdman، ماتیاو هۆیه‌ر Mattias Höjer، ماریا یانسون Maria Jansson، نیلی کۆپولا Nelli Kopola، ئولف مویرکینستام Ulf Mörkenstam، مالین رۆینبلوم Malin Rönnblom و پیتەر ستراندبرینک Peter Strandbrink بکه‌ین، هه‌روه‌هاش سوپاسی ئینستیتیوتی زانستی سیاسیی له‌زانکۆی ستۆکهۆلم و له‌ Arbetslivsinstitutes kvinnoforskningsseminarium ده‌که‌ین.

ستۆکهۆلم مانگی یه‌کی ۱۹۹۶

ماریا فیندت هۆیه‌ر Maria Wendt Höjer سیسیلیا ئۆسه Cecilia Åse

پیشه‌کی چاپی دووه‌م

چاپی دووه‌می "ناکوکیه‌کانی ناو سیاست" کاری له‌سه‌رکردراوه و درې‌ترکراره‌ته‌وه. لیکدانه‌وه و ده‌لیل‌ه‌یانه‌وه تیئۆریه‌کان له‌سه‌ر سیکسیوالیتی و ده‌وله‌ت سه‌رده‌می کردراو. بیله‌وه‌ش تیځه‌یشتنی تیئۆری زانستی فیمینستی به‌رفراوان و قوول کراوه‌ته‌وه.

ستۆکهۆلم مانگی یه‌کی ۱۹۹۹

ماریا فیندت هۆیه‌ر Maria Wendt Höjer سیسیلیا ئۆسه Cecilia Åse

سهرتا

بمانه ویت یان نا جنس شتیکه که هیه. نیمه ی مروث وهک ئافرهت و پیاو ده ژین و ههین جا چ له ماله وه بین یان له سهر کار یاخود خه ریکی کاری سیاسی پارتایه تی بی. ئه و راستیه ی که نیمه به هه ر حال ئیرینه بین یان مینه، که جوریک جنسمان هیه، رهنګ له سهر هه موو لایه نیکی کومه لایه تی و خیزانی ددهاته وه. به لام کاتیک فیمنیسته کان پئ له سهر ئه م خاله داده گرن له پیوه ندی له گهل تیئوری سیاسی و پراکتیکی سیاسیدا ناکوکیه ک (پارادوکسیک¹⁰) قوت ده بیته وه. ئه مهش وا دهکات که فیمنیسته کان به به رده وامی ناچار ده کریږ پئ له سهر راستیه ک دابگرن که له سیاسه تدا نه بیته له هچ شوینیکی تر نکولی لئ ناکریت، ئه ویش ئه وهیه، وهک له سهر وه ئامازهمان پید، که جنس هه م هیه و هه م له بواړی جیاوازی ژباندا ده وری خو ی ده بینیت.

تیئوری سیاسی فیمنیستی جهخت له سهر ئه وه دهکات که جنس شتیکی نییه نیمه به مه یلی خو مان وه لای بنیین. ئه مهش له پراکتیکی سیاسیدا چاره نووس سازه، به و مانایه ی که جنس توانای نیمه بو چالاکي و گورانکاری سیاسی دیاری دهکات. له ئاستی تیئوری شدا هه ر به هه مان شیوه توانای نیمه بو تیگه یشتن له سیاست سنووردار دهکات.

خالیکی دیکه ی تیئوری فیمنیستی ئه وهیه که ئافره تان وهک گرووپ دهسته لاتی سیاسی که متر و دهسترپی که متریان له پیاوان هیه. ئه مهش راستیه که که له لایه ن فیمنیستانه وه به شیوه ی جیاواز ناوزند کراوه؛ بو نمونه پیاوسالاری (په تریارک)¹¹، سیستمی جنس یان نیزامی دهسته لانداری جنسی. سه رباری ئه وه ی هه ر ناویکی لیبریت، فیمنیستان هه موو له سهر ئه وه کوکن که له م سیستمه دا ئافرهت به شیوه یه کی سیستماتیک بندهسته. هه رچونیک تی بی پروانین سه بارهت به بوونی نیزامیکه، سیستمیک که پیوه ندیه کی هه ره می له نیوان ژن و پیاودا را ده گریته؛ واته بالادهستی پیاو و بندهستی ژن.

ئه گه رچی کروکی ئه م نیزامه ئه وهیه که ژن و پیاو له ئاست هه ل پیدان و مافدا یه کسان نیین، که چی هیشتا سیستمی سیاسی له سهر ئه و تیروانینه دامه زراوه که گوايه هاوولاتیان وهک هاودهسته لات و وهک تاکه که سی بیجنس

¹⁰ پارادوکس: ناکوکی، دژگویی

¹¹ من پیموایه ده بیته ئاگامان لئ بیت له چ کاتیکدا جیاوازی له نیوان دهسته واژه ی "پیاوسالاری" و "باوکسالاری" دا هیه. باوکسالاری زیاتر دخی بندهسته یی ئافرهت ده به ستیته وه به خانه واده وه. ته نانهت ئه گه ر باوک له ئارایشدا نه بیته، برایه ک یان ئاموزایه کی ته مه ن چووکیش ده توانیت ئه و نه زمی باوکسالاریه رابگریته.

sexless به شدارى له سیاستدا ده کهن. به پېچه وانهى بۇ نمونه نه تنیستی (عیرق)، مووچه و شیوهى پیښه دارى، نه و جنس به پوښنیکى سیاسى ره و دانانریت.

به کورت و کرمانجى نه و ناکوکیه ی (درگوبیه ی) که له تیئورى سیاسى فیمنیستیدا به رده و ام پېی له سهر داده گیریت نه مه یه: له کاتیکدا که هوى که مده سته لاتى ئافره تان هوکاره که ی نه وه یه که ژن، له سیاستدا هم له تیئورى و هم له پراکتیکیدا، جنس وهک پوښنیکى ره و دانی پیاو دانریت.

به پېی نه و پاشخانه ده شیت بلنن که ره خنه ی فیمنیستی دوو شیوه یه. له لایه که وه نه وه یه که چوڼ له تیئورى سیاسى نه ریتیدا جنس بنه مای دابه شکردن ده سته لات پیک دینیت، و له لایه کی دیکه وه ئاماره کردن به وه ی که له تویرینه وه ی سیاسیدا بوجوونیکى باو هه یه که ده لیت گوايه جنس پوښنیکى نه و توى له سیاستدا نییه. پيوهن دى نیوان جنس و ده سته لات له هه ردو پراکتیکى سیاسى و تیئورى سیاسیدا پشنگوئ ده خردریت. به واتایه کی دیکه پيوهن ديه کی شووم له نیوان سیاست و تویرینه وه ی له مهر سیاستدا هه یه. به هه مان شیوه که جنس له ناو پورژه فى سیاسیدا وه لاده نریت له به رنه وه ی که گوايه سیاستى 'دروست' نییه، به هه مان شیوه ش زانستیوونى ره خنه ی فیمنیستی که جنس ده هیئینه ژیر پرسیار به نه نقه ست لاده بریت، چونکه گوايه له ریزی زانستى "دروست" دا نییه. به و جوړه هیچ سنووریکى پوون و دیار له نیوان سیاست و زانستى سیاستدا نییه. 'زانستى' سیاست خو ی له خویدا سیاسیه.

نه مه بگومان هه روه ها تیئورى سیاسى فیمنیستیش ده گریته وه. سه رکانى فیمنیزم پروریه کی سیاسیه که تیايدا ئافره تان خو یان ریکخت و داوای ده سته لات و ده سترویو زیاتریان کرد. نه گهرچى فیمنیزم زیاتر پیښخاوه و که ته نانه ت بېت به پروریه کی تیئورى و نه کادیمیش، به لام نه و پيوهن ديه ی که له سه رتاوه له نیوان تیئورى و پراکتیکى سیاسیدا هه بوو هه ر راگیردراوه. ته نانه ت له و په رى ئاستى تیئوریه ی خویدا ئامانجى فیمنیزم نه وه یه که پیاوسالاریه هم وهک بیر و هم وهک نیزام بگوریت. له م پيوهن ديه دا بیرارى فیمنیستى ماری هاوکسوړت Mary Hawkesworth ده نو سیټ که "تیئورى فیمنیستى به شیوه یه کی پته و گریدراو پروریه که که ئامانجى گورپنى نیزامی پیاوسالارانه ی کومه لگایه" (1990:13).

به م جوړه بیرى فیمنیزم گورپنى هه لومه رجه لى ئافره تان و کوتایه یئانه به چه وساندنه وه یان. دیو دیکه ی نه م پروریه، واته لایه نه تیئوریه که ی، خاوه نه و باوه ریه که ده توانریت پيوهن دى نیوان ژن و پیاو بگوردریت. به م شیوه یه فیمنیزم هه میشه له نیوان دوو جه مسه ردا دیت و ده چیت، له لایه که وه له نیوان

نایینده‌بینی و پراگماتیزمدا¹²، له لایه‌کی دیکه‌وه له نیوان به‌نامه‌یه‌کی ته‌واو تیئوریانه و له لایه‌کی دیکه‌وه کومه‌له داواکارییه‌کی واقعی سیاسی پوژانه‌دا.

فیمنیزم نه‌وه ناشکرا ده‌کات که چوون پیاو له واقعی سیاسی و له‌و مودیل‌ه بیرانه‌ی که تیئوری سیاسی بو پروونکرده‌وه‌ی نه‌م واقعی به‌کاریان ده‌بات کراوه به‌ نورم. میژووزانی ناوداری سویدی ئیفون هیردمان Hirdman Yvonne دهنوسیت که "پیاو" به‌ ناوی مروقه‌وه جیهان‌کی پیکه‌ن‌اوه که به‌نه‌ما فکریه‌که‌ی نه‌م جیهانه و دامه‌زراوه‌کانی ناوی مه‌حاله‌ کاریان تی بکریټ". (1990:78)

لیره‌دا ده‌بینین که پیاو وهک نورم به‌ شیوه‌ی جودا خو‌ی دهنوینټ. وهک نمونه‌یه‌کی پروون ده‌توانین باسی نه‌و دیاردانه‌ی ناو زمانی پوژانه‌مان بکه‌ین. بو نمونه ده‌گوتریت میراتی پاشایه‌تی کاتیک میراتگر پیاو بیت، به‌لام ده‌گوتریت میراتی پاشایه‌تی ژانه کاتیک میراتگر ئافره‌ت بیت. هر به‌و شیوه‌یه سیاستمه‌دار و سیاستمه‌داری ژن. لیتویژینه‌وه و لیتویژینه‌وه‌ی ئافره‌تانی، تیپی موزیک و تیپی موزیکی کچانه، پارتی سیاسی هن و کومه‌له‌ی سیاسی ژانه هن، هه‌روهک چوون فوتبول و فوتبولی ژانه، نه‌خوشی و نه‌خوشی ژانه هن.

که پیاو نورمه به‌و واتایه دیت که پیاو به‌ به‌رده‌وامی وهک که‌سی گشتی ناو ده‌بریت، هاوکات که ئافره‌ت وهک شته تایبه‌ته‌که ده‌بینیت، نه‌وی که جیاواز و لادهره. واته پیاو گشتی و بیجنس ده‌بیت و وا پیده‌چیت که هر ئافره‌ت خاوه‌ن جنس بیت.

له تیئوری سیاستدا چه‌مگه‌لیک وهک "هاوولاتی" و "تاکه‌که‌س" هر به هه‌مان شیوه به‌ پی پیاو شیوه‌ی پیدراوه. که میژووی نه‌قلی سیاسی idéhistoria به به‌ربلاوی میژوویه‌که که هی پیاوانه و سه‌بارته به نه‌وانه و بو نه‌وانه، نه‌یتوانیوه له کارتی‌کردنی سهر چونیته‌ی شیوه‌گرتنی تیئوریگه‌ل و چه‌مکی سیاسی بنچینه‌ی دوور بیت. پروانگه‌ی میژوویی سه‌بارته به ئافره‌تان و ئافره‌تیټی ناکریټ وهک ئاخفتنگه‌لیکی لیره و له‌وی سیکیسی یان وهک سهرئه‌نجام‌کی (یه‌کجار دووردریژی) زنجیره‌ی بارودوخی خراپ پروون بکریته‌وه و وهلا بنریت. به پیچه‌وانه‌وه، پروانگه‌کانی سه‌بارته به جنس، سه‌بارته به رول جودای پیاوان و ئافره‌تان و کرداری نه‌وان له کومه‌لگا و ده‌وله‌تدا، ئاویتیه‌ی میژووی بیرگه‌لی سیاسی بووه.

له تیئوری سیاسیی کلاسیکدا سیاست و که‌شی (سفار) سیاسی پیچه‌وانه له به‌رانبه‌ر ئافره‌تان و نه‌وه‌ی که به ئافره‌تانی دهناسریت، داده‌نریت. گه‌لیک

¹² پراگماتیزم لی‌ره‌دا مه‌به‌ست له‌وه‌یه که نه‌گه‌رچی به‌نامه‌ی زور پادیکالیش هه‌بیت مروف له پراکتیکدا ناچاره په‌چاوی نه‌و بارودوچه بکات که هاوسه‌نگیه سیاسیه‌که دروست ده‌کات.

فیمینیسیت بۆچوونیان وایه که ئەمه له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌بوونی به‌روئاوه‌ژووی (دایکاته‌میی) ناو دیدی خۆرئاوایی دانراوه، واته‌ جووتی دژ به‌یه‌ک.

بونیاتی فه‌لسه‌فه‌ی سیاس‌ی و پروانگه‌کانی ئیمه‌ له‌مه‌ر سرووشتی مرۆف به‌ ریزیک دیارد‌ه‌ی به‌رئاوه‌ژووی سیکسه‌وه‌ به‌نده‌ که ده‌ستی له‌ دروستکردنی جیاوازیه‌کانی جنسدا هیه. به‌م پێیه‌ ئیمه‌ ئەقڵ له‌ به‌رانبه‌ر سۆز، کارا له‌ به‌رانبه‌ر ناکارا، کولتور له‌ به‌رانبه‌ر سرووشت و گشتیی سیاسه‌ت له‌ به‌رانبه‌ر تاییه‌تییدا (ماله‌وه‌دا) داده‌مه‌زرینین. (Fee1983:11f).

جینیفیفه‌ لیۆید (۱۹۸۴) Genevieve Lloyd باس له‌وه ده‌کات که چۆن زانست (مه‌عریفه‌) له‌ جیهانی ئەنتیکه‌وه‌ وایه‌ بینراوه‌ که له‌سه‌ر دایکاته‌می (دیارد‌ه‌ی به‌روئاوه‌ژوو) دامه‌زراوه، وه‌ک راست/چه‌پ، پروناک/تاریک، دۆن (رۆح)/جه‌سته، شیوه‌/بیشیوه‌یی، بزواندن/وه‌ستان، ئەقڵ/ه‌سته. هه‌موو یه‌کیکی له‌م دژانه‌ جانیسان تی ئاخراوه‌. لیڤه‌دا یه‌که‌م، ئەوی که به‌ سه‌رده‌ست و پۆزه‌تیف داده‌نریت و چه‌مکی هه‌ر دایکاته‌مییه‌کی ئیمتیا‌زداره‌ به‌ پیاوانه‌ ده‌بینریت، هاوکات دووه‌م دانه، ئەوی بنده‌سته‌که، به‌ ئافه‌رتانیی داده‌نریت. به‌ پێی ئەفلاتوون ئافه‌رتان له‌ پیاوان زیاتر له‌ بێئه‌قڵی نی‌زیکن. ئافه‌رتان هه‌روه‌ها له‌ له‌ش و له‌ گۆشت نی‌زیکترن. زانیی دروست و راسیوناڵ (ئه‌قڵیانه‌) ته‌نیا ئەو کاته‌ مومکینه‌ که بوانین به‌سه‌ر ئەوی پێوه‌ست به‌ له‌شه‌ به‌ ته‌واوی زāl بین. لیڤه‌دا ئافه‌رت - به‌ هۆی خراپی ئەو باره‌ ناله‌باره‌یه‌وه‌ - له‌ به‌رانبه‌ر پیاوا که‌مه‌ندامیه‌کی گه‌وره‌ی هیه. پیاوانی کلێسا هه‌ر به‌وه‌ پازی نین که ئافه‌رت وه‌ک که‌مه‌ندامیک ده‌بینن، به‌لکو که‌سیان هه‌یه‌ وه‌ک تۆماس ئەکیوناس که ئافه‌رت وه‌ک خه‌وشدار و شیتووت، و وه‌ک له‌لایه‌ن سرووشته‌وه‌ بنده‌سته‌ی پیاو، ده‌بینیت، "چونکه‌ پیاو هه‌ر خۆی به‌ ته‌نیا خاوه‌نی ئەقڵه‌" (quo. Eriksson & Bergenhiem 1995:107).

پاشتر له‌ میژوودا، له‌ ۱۸۰۰کاندا، ژان ژاک رو‌سو Jacques Rousseau باس له‌وه ده‌کات که شۆینی ژنان له‌ ناو ده‌وله‌تی ره‌وادا دروست ئەوه‌یه‌ که لیۆه‌ی دووربن. گه‌ر ئافه‌رتان بۆیان هه‌بیت له‌ چالاکیی سیاسیدا به‌شداربن له‌ به‌ینی ده‌به‌ن. هه‌ر خۆی هه‌بوونی ئافه‌رتان له‌ ده‌وله‌تدا ده‌بیته‌ مایه‌ی لادان له‌ هه‌موو بیریکی پرنسیپی گشتیی و ئەبه‌ستراکتی که پێویسته‌ له‌ ده‌وله‌تدا به‌رویان هه‌بیت. بۆ له‌وه‌ش به‌شداربوونی ئافه‌رتان له‌ سیاسه‌تدا دروست ده‌بیته‌ هۆی تیکدانی میینه‌یی، هاوه‌سته‌یی سرووشتی و په‌رۆشی ئەوان. به‌و شیوه‌یه‌ ئافه‌رتان هه‌م خۆشیان و هه‌م که‌شه‌ سیاسیه‌که‌ش، به‌وه‌ ده‌دۆرین که ئافه‌رتان بواری بدرین به‌شدار ی سیاسه‌ت بن. (Coole ۱۹۹۳)

ویندی براون (Wendy Brown ۱۹۸۸) پێی وایه که سیاسه‌ت و پیاوانه‌بوون له ناو پێوه‌ندییه‌کی گییانی به‌گیانی هاوبه‌شدا (symbiotic) سه‌ریان هه‌لداوه. ئه‌مه‌ش شتی‌که که کاتی خۆی هه‌ر ئه‌وسا ئه‌رستۆی فه‌یله‌سوف له زه‌مانی خۆیدا باسی کردووه، ئه‌رستۆ پێی وایه سیاسه‌ت ئاستی مرۆف ده‌باته سه‌رووی ئاستی ئازله‌وه. یه‌که‌م جار مرۆف له سیاسه‌تدا به ئازادیی ده‌گات، کاتی‌که که له رێگای ره‌فتاری سیاسیه‌وه خۆی له چه‌ز و پێداویستیه‌ فیزیکیه سه‌ره‌تاییه‌کانی رزگار ده‌کات. به‌و شیویه‌ پێشمه‌رجی ئازادی راسته‌قینه خۆنازادکردنه له جه‌سته، خۆنازادکردنه له مه‌رغولی ژیان و پێداویستیه‌کانی ژیان. ئه‌مه‌ش به‌شداربوونی ئافه‌رت له پرۆسه سیاسیه‌کاندا ده‌ده‌هاوێژێت. له‌شی سکپ، واته ئافه‌رتی دووگیان، زۆر به ئاشکرا وه‌سفی پرۆسه‌یه‌که ده‌کات که نه‌ده‌شاردرێته‌وه و نه‌کۆنترۆڵ ده‌رکێت. به‌و جو‌ره ئافه‌رت ده‌بی‌ت به‌ هاوواتا بۆ سرووشتی‌کی کۆی و بۆ ئه‌و شته‌ی که له پامکردن نایه‌ت.

ئافه‌رت له‌رووی مێژوویه‌وه به یه‌کێک له هه‌ره شته ناله‌بار و شیوینه‌ره‌کان داده‌نرێت که به‌ی‌نرێته ناو سیاسه‌ته‌وه: دروست له‌به‌رئه‌وه‌ی که ئافه‌رت بۆ راگرتنی له‌ش، سێکس و هێشتنه‌وه‌ی ژیان پێناسه‌ کراوه، ئه‌وا له‌ جو‌ره‌پانی سیاسیدا، تا ئه‌و ئاسته‌ی وا ده‌ی‌نرێت که به‌ کالā قه‌ده‌خه‌کانی خۆی سیاسه‌ت پۆخ‌ل ده‌کات، سێی لێ ده‌کریته‌وه. (Brown 1988:194f)

له‌ملاشه‌وه، پیاو به‌ نێزامی‌کی ئه‌قڵبه‌خش و هۆکاری ره‌وشتی ده‌ی‌نرێت. پیاو بوون به واتای کۆنترۆڵکردنی بایۆلۆژی، ستروکتوردان، ئاراسته و واتابه‌خش به‌ گه‌ری چه‌تمیی ژیان دێت. سیاسه‌ت ده‌بی‌ت به‌ هاوواتای پیاویتی، که ده‌سته‌لاتی به‌ سه‌ر جه‌سته و پێداویستیه‌کاندا ده‌شکێت، که کۆنترۆلی به‌ سه‌ر خودی ژیان خۆیدا هه‌یه. (Brown 1988:180f)

که ژنان به‌ له‌ش، به‌ بیئه‌قڵی و به‌ نا - سیاسیه‌وه گری ده‌درین ره‌هه‌ندی‌کی گرینگی مێژووی بیری سیاسیه‌. ئافه‌رتان و که‌شی گشتیی (ده‌وله‌تی) Public Sphere له‌ ده‌می‌کی درێژدا وه‌ک دژبه‌رییه‌که ده‌ی‌نران. کاتی‌که ئافه‌رتان له‌ کۆتایی سه‌ده‌ی بیستدا داوایان کرد که له‌ سیاسه‌تدا به‌شدارین به‌ شیویه‌کی سه‌یر له ئافه‌رتبوونی "دروستی" خۆیان که‌وتن. ئه‌و ئافه‌رتانه‌ی که داواخوازی مافی ده‌نگدان بوون به "خه‌ساو - بی زێ" و به "ده‌عبا" ناو ده‌بران، "ئافه‌رتانی په‌سمی" هه‌ر کورت و هاسان ناوی‌کی تر بوو که له‌ جیاتیی وشه‌ی سۆزانیی به‌کار ده‌برا. (Johanisson 1994:67)

نافره تان به بهرده وایي له هه موو شتیک که به سیاست دهناسریت دهرهاویرت راو و له هه موو ټو به شانه ی ژیاندا که به نافره ته وه پیوه ندن وهک پیچه وانه ی جه مسهری سیاست بینراو.

به لام له زانستی سیاستی مؤډیرندا ټو که سه نمونه بییه ی له وه بهر که به پیاو درابو گوډراوه به بیچمیکی ته و او سهر. لیږدها پیاو کراوه به که سیکی ټه بسترکت، به "تاکه که سیکی" ی بیجنسی جه سته نه دار یان به "هاوولاتی". له زانستی سیاستی هه نو که دا هه ندیک جار هینده زیده پوی له به کاربردنی ټهم چه مکه بیجه سته بییه ی پیاو دا ده کریت که گوټو بیږه زانستی که هیچ پیوه ندیه کی به مروقه وه نامینیت. له بری ټو هی باسه که له سهر مروق بیت، ټو باسه که، ههر وهک له پیناسه به ناوبانگه ی پروفیسوری زانستی سیاست روبرت دال Robert Dahl یشدا که له مهر دهسته لات کردوویه تی، کراوه به باسی ټلف و بی. له ویدا روبرت دال فله سه فه ده کات و ده لیت: بیره بوها ټو وه که ی من ټو هیه که A دهسته لاتی به سهر B دا ټا ټو جیگایه هیه که A له دهستی دیت کاریک به B بکات که دهنه B وه کی تر نایکات. (1956:13)

دیاره فیمینسته کان لهم جوړه تیئوریانه به ره خنه که ههر له خودی گریمانه سهره ټاییه که یانه وه جنس له باسه که یان دهرده هاویرن. کاتیک که جنس دهردریت وه ټو مروق هه موو ټوانا کارییه کی له کیس ده چیت که ببینیت چو جنس و دهسته لات پیکه وه به ستراون. یاری پیت پیتنه که ی پروفیسور روبرت دال لهم بواره دا نمونه بییه کی بهر چاوه. له لایه کی دیکه وه بیرارانی (تیئوریسیه نی) دیکه ههن جنس لهو ریگایه وه ده شانه وه که له باسه کانیاندا باس له هاوولاتییه کی گشتی ده کهن که هه نافره تان ده گریته وه و هه پیاوانیش. لیږدها گرفتی ټهم تاکه که سه ټه بسترکت که ټمانه باسی ده کهن ټو هیه که له راستییدا له پیاوه وه شیوه ی دراوه تی. ټو چه مکه بیجنسه ته نیا خه سه لټیکی جوانکاری هیه و بهس. ټو چه مکه ټو راستییه داده پو شیت - زور جاریش فره چه وت - که له پراکتیکدا تاکه کهس وا که قسه ی له سهر ده کریت که ټیتر به راستی پیاوه.

ټهم نمونه پیاوانیه که وا پی پی له سهر داده گریت که بیجنسه و ټوا که سیتی به بهر دا ده کریت هه موو کاتیک وهک بهو جوړه ی که چارلس تایله ر Charles Taylor - ی فله سوف پی پی له سهر داده گریت به پوونی ټاشکرا نیه. چارلس تایله ری فله سوف ده لیت ژیان ی به ختیار ی زور شت ده گریته وه، له وانه سهر په رشتیکاری به خپو که ری خیزانه بو خوشه ویستانی خو ی - واته ژن و منداله کانی (1989:46). ټهم شیوه نمونه بیجنسه ی که به پیاو دراوه زور جار به نه رمی رهنگ ده کردریت وا که تاکه کهس ټو که سه یه کاری ته وای هه بیت،

خزमे تی سهر بازي ته واو کړدبیت، مندالی لی نه زابیت و هتد. نمونه ی بالای هاونرخی تاکه که سه کان سهره پای هه موو شتیک دیاره که له سهر به کسانیه له ناو پیاوان خویاندا، نه مه هه روه ها له و میتافوره جنسئامیزاننه شدا دیارن که له ناو تیئوری سیاستدا دهیئرینه وه، بو نمونه:

لیبرالیزم تاکه که س له جهسته ی ئورگانی ده کاته وه، به لانی که مه وه له به شیکی زوری ژبانیدا - له دهره وه ی مند/لندا ده ی ژیه نیت، هه لیده داته ناو جیهانیکی نادیار و په نهانه بو خه باتکردن له پیناوی مانه وه دا. دیموکراسی جاریکی تر نه و تاکه که سه له گهل که سانی وهک خویدا گری دده داته وه، به شیویه که که کومه لگا جاریکی تر به و به کیتییه ی نه وان دابمه زینیتته وه، نهک وهک به که یه کی ئورگانیکی، به لکو وهک کومه له یه کی تاکه که سانی ئازاد. (چه مینه وه کان هی ئیمیه، ماریا و سیسلی (Bobbio 1990:43)

فیمنیزم نه و بیره رت ده کاته وه که جنس به لایه نیکی وجود یان رپوانگه یه کی سیاست داده نیت که مومکین بیت به ئاره زو هه لبریزد ریت یان نا. له و باره یه وه مود ئیدواردس Maud Eduards دهنوسیت که بیریارانی نه ریتی هه له یه کی نه قللی گه وره ده که ن کاتیک وا به رخورد ده که ن "هر وهک نه وه ی بتوانریت رهفتاری ئافره تان له پیوه ندی له گهل پیاواندا له سیاستی دروست جیا بکریته وه" (1993:100). شتیک به ناوی سیاستی دروست وجودی نییه که له بان جنسه وه بیت.

به و شیویه ره خنه ی دوپاتبووه دژ به تیئوری سیاستی نه ریتی له مهر نه وه یه که جنس له تویرینه وه ی ده ستلآت و سیاستدا درده هاویریت. کاتیک که ئافره تان له تویرینه وه که دا نابن، یاخود کاتیک که به هه له چه مگه لی جنسی بیلا یه نانه به کار دهردریت، نه و پیوه ندی ده ستلآت له نیوان ئافره تان و پیاواندا په نهان ده کريت. نه گهرچی تیئوری سیاسی مؤدیرن به هه مان شیوه ی ئاشکرا وهک هی کوئ ئافره تان پشتگوئ ناخات، به لام هیشتا نه وی ده خریته به رده ست و ده گوتريت و له ئارادایه هر نه وه یه که سیاست سه باره ت به نه قل و ئاوه زه، نهک سه باره ت به جهسته، سیکس، خیزان یان نه شتومه کی مه تریالی رپوانه ی ژبانیه ش.

فیمنیزم به و شیویه ده خوازیت نه و سنوره حه تمیانه بشکینیت که تیئوری نه ریتی له نیوان سیاست و ناسیاستدا دای دهنیت. له ناو تیئوری فیمنیزمیدا ژماره یه که له لیکدانه وه و له چه کی سیاسی جودا هه ن. فیمنیزم له دایه لوگی خویدا له گهل تیئوری نه ریتی سهرنج له سهر نه وه داده نیت که چون ئینستوته

(دامەزراو) سىياسىيەكان بتويزرئىنەو. پرسىيارەكان لە پيش ھەر شتىكدا سەبارەت بەوھن كە چۆن دامەزراوكان رېفۆرم (بىراز) بکړي تا بەشدارىکردنى ژنان لە سىياسەتدا ھاسان بکړي و راستەقىنەى ژيانى ئافرەتان ئاويتهى ژيانى سىياسى بکړي.

کاتیک كە جنس دەخريته ناو تويزرئىنەو سىياسىيەو ئەوا ناکريت پيناسەى سىياسەت تەنيا لە ئاستى دامەزراو سىياسىدا بکړي وا كە بە نەريت لى تىگەيراو. پيوەندى نيوان ئافرەتان و پياوان تەنيا لەو بەشانەى كۆمەلگادا دروست نابن كە بە نەريت بە سىياسى دەبينري. لەبەرئەو دەبیت ھەرەھا گۆرەپانە كۆمەلگايەتيەكانيش و ئەو پيوەنديانەش كە لە تيئورى نەريتيدا بە ناسىاسى دەبينري بتويزرئىنەو. بەو شيوەيە فيمىنيزم ھەر لە گەورەکردنەو چەمكە سىياسىيەكەدا ناوەستيت تا دۆخە سىياسىيەكەش بگريتهو، بەلكو تەنانەت سنوورى نيوان گشتى و تايبەتيش و سنوورى نيوان بازار و ماليش دەخاتە ژير پرسىيارەو. بەم شيوەيە ئەمە بەو مانايە ديت كە فيمىنيزم وردبزارى ھەرە بناخەكانى نيزامى سىياسى دەكات و لە نوپو پيشنيار دەدات كە بۆ نمونە چى بە سىياسەت دادەنري، كى بوى ھەيە سىياسى رەفتار بكات و سىياسەت دەبیت لە چ فۆرميكا بکړي تا بە سىياسەت دابنري.

كە فيمىنيزم وجودى جنس وەك دەروازەى رامانيكى تيئورى بۆ تويزرئىنەو سىياسەت بەكار دەبات، بەو مانايە نايەت كە جنس لە قالىكى ھەتاھەتايدا دەبينيت و پى وايە كە ھەر وا دەمىنيتەو. لە تيئورى فيمىنيزمدا جنس شتىك نىيە كە لە سەرەتاو ھەبوويت، بەلكو شتىكە كە دروست دەکړي. بويە نيزىكەى ھەموو جوړەكانى تيئورى فيمىنيزمى فۆرمولەبەنديە كلاسيكيەكەى سيمون دى بوقوا Simone de Beauvoirs لەمەر ئەو كە "مروڤ وەك ئافرەت لە دايك نابيت، بەلكو دەکردريت بە ئافرەت" (1949:13) لە دلەو وەرەگري.

بەم ھەنگاوە تيئورى فيمىنيزمى ھەول دەدات كە چەمكە سىياسىيەكە فراوانتر بكات تا ئەو كە سىياسى وەك ناسنامەى سىياسى politics of identity برەوى ھەبیت. پرسەكان سەبارەت بەوھن كە جنس بە چ واتايەك ديت، جنس چۆن دروست دەکړي و جنس چۆن جياوازي دەستەلات رەوا دەكات (شەرىعەت پى دەدات). ھىچ "سروشت" يک يان "بايولوزيەكى" بەكدەستى نىيە كە خوئ لە خويەو بى و بتوايت شتىك بە ناوى ژنانە و پياوانە بخولقيني. تەنانەت خودى ئەو باسکردنە بايولوزيانەيە ئافرەت و پياوان كە ھەيە و كە دەکړي دەبیت بخريته ناو رپوانگەى دەستەلاتەو. پياوان و ئافرەتان چۆن دروست دەکړي بەوھو پيوەندە كە نيزامى دەستەلات لە نيوان جنسەكاندا چۆن راگيراو.

تیئۆری فییمینیسیتی به‌و شیوهیه مه‌به‌ستی نییه که ئەو پرسیاره بکات یان وه‌لام بداته‌وه که ئافره‌ت له /رستبیدا/ چیه. هه‌رواش ئەو پرسیاره ناکات که ئافره‌ت له سرووشتی خۆیدا وه‌ک پیاوه یان جودایه - مه‌سه‌له‌یه‌ک - که خۆی له خۆیدا وای کردووه پیاو ئەو نۆرمه بی‌ت که هه‌موو شتی‌ک به‌ بالای ئەو بپێوریت، بکیشری‌ت، سنووردار بکری‌ت و شی بکری‌ته‌وه.

پرۆفیسۆر جوان سکات (1996) Joan Scott پێی وایه که پرسای له‌مه‌ر لێکچوون یان لێک‌نه‌چوونی جنسه‌کان، پیاو و ئافره‌ت، شتی‌که که ته‌نیا ده‌توانی‌ت وه‌ک به‌شی‌ک له‌ میراتی می‌ژوویی فییمینیزم لێی تێ بگه‌یری‌ت. فییمینیزی مۆدی‌رن له‌ ناکۆکی‌گه‌لی ناو بیره‌کانی فه‌لسه‌فه‌ی رۆشن‌گه‌رییه‌وه سه‌باره‌ت به‌ تاکه‌که‌سی ئه‌به‌ستراکت سه‌رچاوه ده‌گریت، بیری سه‌باره‌ت به‌ ئازادی، یه‌کسانی و براهه‌تی هه‌موو م‌ر‌و‌قه‌کان به‌ مه‌شقی ر‌ووناک‌بیری واهه‌ پ‌ی‌وه‌سته که م‌ر‌و‌قه‌کان ده‌گ‌ور‌پ‌ت به‌ ک‌ۆمه‌له‌ ک‌ۆپی‌ه‌کی نموونه‌ی گه‌ردوونی (پر‌ۆت‌ۆت‌ی‌پ‌کی ئیونی‌ف‌ی‌رس‌الی). له‌و مه‌شقه‌ ر‌ووناک‌بیرییه‌وه ئەو گرفته‌ په‌یدا ده‌بی‌ت که چ‌ۆن ئەم ک‌ۆپی‌انه‌ی نموونه‌ گه‌ردوونی‌ه‌که‌ ل‌یک جودا بک‌ری‌نه‌وه. چ‌ۆن تاکه‌که‌س ده‌توانی‌ت تاکه‌که‌سی‌کی تاییه‌تی بی‌ت ئەگه‌ر تاکه‌که‌س ب‌ۆ ئەوه‌ی ده‌توانی‌ت تاکه‌که‌س بی‌ت، ناچار بی‌ت له‌ گشت تاکه‌کانی دیکه‌ ب‌چ‌یت؟

پرۆفیسۆر جوان سکات ئاماژه ده‌کات که چاره‌سه‌ره‌که‌ ب‌ۆ فه‌یله‌سوفانی سه‌رده‌می رۆشن‌گه‌ری ئافره‌ت بوو. به‌ ده‌رهاو‌یشتنی ئافره‌ت له‌ ناو سیسته‌مه‌ رۆشن‌بیرییه‌کدا - له‌به‌رئ‌وه‌ی به‌ ک‌ۆپی‌ه‌کی هاو‌نموونه‌ی پیاو دانه‌ده‌نرا - بوو به‌ ئەلقه‌ ونبووه‌که‌. له‌و ج‌ی‌یه‌ی له‌وه‌پ‌ی‌شی که‌ ده‌ر له‌ سیسته‌مه‌که‌ ب‌ۆ دیاری ک‌رابوو، له‌ ده‌ره‌وه‌ی براهه‌تییه‌که‌دا، ئافره‌ت بوو به‌ ئەوی دیکه‌. ئافره‌ت بوو به‌ جه‌سته‌ی جیاوازیه‌که‌، ک‌را به‌و جیاوازیه‌ی که‌ ئەرکی ئەوه‌ی پ‌ی‌درا هه‌بوونی تاکه‌که‌سی‌تی تاکه‌که‌سی پیاو به‌سه‌لم‌ی‌نی‌ت.

به‌و شیوه‌یه ئافره‌تان ده‌که‌ونه‌ ناوه‌راستی ناکۆکی (پارادۆکسی) سیاسه‌ته‌وه. ب‌ۆ ئەوه‌ی ب‌بن به‌ تاکه‌که‌س و وه‌ک تاکه‌که‌س ب‌بین‌ن ده‌بی‌ت واز له‌ ئافره‌ت‌تی‌تی خ‌ویان به‌ی‌ن. ئەگه‌ر بی‌ت و هه‌ر پ‌ی له‌سه‌ر ئافره‌ت‌تی‌تی خ‌ویان داب‌گ‌رن، ده‌بی‌ت واز له‌ هه‌موو هیوایه‌کی به‌ تاکه‌که‌س‌بوون به‌ی‌ن. به‌لام ئەم ناکۆکیه‌ هی ئافره‌تان نییه. ناکۆکیه‌که‌ سه‌رئ‌ه‌نجامی سیسته‌می‌کی سیاسیه‌ که له‌سه‌ر شارده‌نه‌وه‌ی پ‌ی‌وه‌ندی ن‌ی‌وان جنس و ده‌سته‌لات دامه‌زراوه.

جنس و دهسته‌لات

له‌ش و جنس

نیمه‌ی مروږف که وهک له‌ش و وهک جنس له ناستی رږژانه‌دا هه‌ین شتیکی به‌لگه‌نه‌ویسته. نیمه ناتوانین بیر له بوونیک له دهره‌وه‌ی هه‌بوونی جنس‌دا بکه‌ینه‌وه و هه‌روا ناشواتنین بیر له بوونیکیش له دهره‌وه‌ی له‌ش‌دا بکه‌ینه‌وه. له‌ش و جنسی نیمه‌ئوه‌ن، له‌وه‌ش ده‌چیت خو‌یان پروون بن، که بناخه‌ی بایولورژی ژیانمانن و که ده‌مانکن به‌ ئافره‌ت یان به‌ پیاو.

لینویرینه‌وه‌ی میژوویی له‌سه‌ر له‌شبینی و جنسبینی له میژوودا ئوه‌ نیشان ده‌دات که ئوه‌ی ئیستا به‌ راستیه‌کی گومانه‌لنه‌گر داده‌نریت - که ئافره‌ت و پیاو دوو جوړ جنسی لیکجودای بایولورژین - له میژ نییه‌ ئاوا پروونه.

میژووناسی ئه‌مه‌ریکی، توماس لاکوهر (۱۹۹۰) Thomas Laqueur ده‌لپت که له میژووی خوړناواییدا دوو شیوه‌ی ته‌واو لیکجودا بو له‌شبینی و جنسبینی هه‌ن و ئه‌وجا له‌سه‌ر ئه‌و بناخه‌یه دوو ناوی له‌مه‌ ناوه، مودیلی یه‌کجنسی و مودیلی دووجنسی. مودیلی یه‌کجنسی به‌و واتایه دپت که له وجوددا ته‌نیا یه‌ک دانه جنس هه‌یه - جنسی پیاو. ئافره‌ت لیږده‌دا سه‌ر به‌ جنسیکی تاییه‌ت به‌ خو‌ی نییه. جنسی ئافره‌ت ته‌نیا زړکوپیه‌کی جنسی پیاوه و له‌شیشی زړکوپیه‌کی له‌شی پیاوه. ئه‌م جوړه له‌شبینیه له ده‌می ئه‌نتیکدا بره‌ودار بوو تا له ناو سه‌ده‌ی هه‌ژده‌ه‌مدا جیی به مودیلی دووجنسی لیژ بوو.

مودیلی دووجنسیش تیروانینه مودیرنه‌که‌یه له له‌ش که جیاوازی جنسی، واته هه‌بوونی دوو جنس، به شتیکی حاشاه‌لنه‌گر داده‌نپت. ئافره‌تان و پیاوان دوو جه‌مه‌سره‌ی درژ به‌یه‌ک، واته دوولایه‌نی به‌روئاوه‌ژووه‌کن (دایکاته‌من) و خودی ئه‌م پیداکرتنه به‌روئاوه‌ژووه‌ش ده‌گه‌رپته‌وه بو باسه بایولورژیه‌که و قامک ده‌خاته سه‌ر "سرووشتیکی" نه‌بزوا و نه‌گور.

ئهریستوی فیه‌له‌سوف یه‌کیکه له‌وانه‌ی باسی مودیلی یه‌کجنسی کردووه. ئهریستو دنووسپت که فاگینای (ناوزیی) ئافره‌ت له راستییدا کیریکی ناوه‌کیی ئاوه‌ژوو دانراوه. تووی پیاو به‌رامبه‌ر به‌ خوینی مه‌ه‌کی مانگانه‌ی ژنانه. ژنان به‌ هو‌ی ئه‌وه‌وه که پله‌ی گه‌رمیی له‌شیان نزمه ناتوانن ئه‌و خوینه بکولینن تا ببیت به توویکی سپی.

هەمان جۆرە تېببىنى لەو كتيبانەدا كە لە سەردەمى پېنېسانسدا لەسەر زانستى توپكارىين (ئەناتۆمىيە) دەردەبردېنەو. لەم كتيبانەدا ناوزىي ئافرەتان وەك كۆپىيەكى بۆ ناوئەو و سەربەرەوخواری كىرى پياوان چویندراو. فاگينا كىرە، منداڵدان لە راستىیدا گونىكە و هیلكەدانەكانىش كىسەى مەنن (شەهوەتن). (۱۹۹۰) Laqueur

كانتیک مۆدىلى دووجنسىي توانى جىي مۆدىلى يەكجنسىي بگريتهو بە ھۆى كارتىكردى لىشاوى ئەو بىرە مۆدىرن و كولتورىيەى خورئاووە بوو كە بە رۆشنگەرىي ناسراو و كە لانی كەم بوو مایەى سەرھەلانی زانستى سرووشتىي. بەلام خۆ مۆدىلى يەكجنسىي نەك ھەر يەكسەر ون نەبوو و بەلكو تا سەدەى بىستەھمىش ھەر بەردەوام بوو. كە ئەو دوو مۆدىلە بەكتر رەت ناكەنەو و دەتوانن پىكەو بەگونجىن لە تىروانىنى سىگمۆن فرویدىدا (۱۹۳۱) Sigmund Freud دەردەكەوئ كە سەبارەت بەوھىە چۆن ساختمانى لەشى ئافرەت كار دەكاتە سەر گەشەى دەروونىي ئافرەتان. بەسەكەى فروید لەمەر ئافرەت لەوێو سەرچاو دەگريت كە لە راستىیدا جياوازیەكى جنسىي لە نيوان كىژان و كورانى بچكۆلەدا نىيە. جياوازیەكە بۆ يەكەم جار لە قۇناخى فاليسىيەو ¹³ Phallisian phase دەست پى دەكات. كچان ئەو دەم بە كىر- و كەكەى penis.mini خويان، واتە قىتكەى خويان، ئاشنا دەبن. فروید پىي وایە كە لە راستىیدا جىي خۆيەتى كە ئەم قىتكەى وەك جىگرى كىر ببىنرئ.

تا ئەویندەرىي، بۆچوونەكەى فروید لە ھەرە نىزىكىيەو دەكەوئە خانەى مۆدىلى يەكجنسىيەو: كچۆلەيەك لایەنە پچەوانەكەى پياو نىيە، بەلكو ئەو كچۆلەيە پياووكەيەكە man.mini. ديارە "كىرى" ئەو كچۆلەيە ئىستا بەو شىوہيەى كە ھەيەتى لەو قۇناخەيدا بچووكە، بەلام ھەر بە شىوہى جۆرە ئەسلىيەكە كار دەكات. كاتىك كىژۆلەكە دەگاتە قۇناخى ئودىيال ¹⁴ Odipal phase بۆ دەردەكەوئ كە ئەوہى ھەيەتى لە راستىیدا كىرىكى راست نىيە. ئا لەم ساتەدايە كە ئىرەيى بردن بە كىر پەيدا دەبئ و خەمۆكىي خەسین لای ئافرەت بناخە دادەنئ. كەواتە چارەنووسى ئافرەت ئەوہىە كە ھەم ئەو شتەى نەبئ و كە ھاوكاتىيش لەو ترسەدا برى كە ئەو تۆزەشى لە كىس بچئ كە ھەرگىز لە راستىیدا نەبىووە. ھەرەھا فروید پىي وایە كە ئافرەت بە ھۆى "لاوازیي گەلوگونىيەو" بەشىوہيەكى پەسەندەند

¹³ قۇناخى فاليسىي Phallisian phase ئەو قۇناخەيە كە مېردمنداڵ خۆى تئدا دەناسئ.

¹⁴ قۇناخى ئودىيال Odipal phase ئەو قۇناخەيە كە بە پىي فروید كور ئاشقى دايكى خۆى دەبئ.

فروید ئەم دەستەواژەيەى لە داستانى ئۆدىپ پاشا كە داستانىكى يۇنانى كۆنە، خواستوو. لەو داستانەدا "ئۆدىپ" بە منداڵىي لە دايكوباوكى خۆى دادەبرئدرئ و كە گەرە دەبئ پاشا، كە باوكى خۆيەتى، بئ ئەوہى بزائئ دەكوژئ و شارن، دايكى خۆى، بئ ئەوہى بزائئ دايكى خۆيەتى، دەھئئ. كاتىك كە راستىيەكەى بۆ دەردەكەوئ تازە چەند منداڵىكى لە دايكى خۆى بوو. بۆ سزادانى خۆى بە شانەيەكى زېر ھەردوو چاوى خۆى كوئ دەكات. فروید لەم داستانەو دەستەواژەى "قۇناخى ئۆدىپ" و "گرئى ئۆدىپ" --ى داھىناو.

ناتوانيت گريى ئۆديپۇس لاي خۇي چاره بكات. لهبر ئوهيه كه ئافرهت منى بالا Superego له هاوناستى هي پياودا پيدا ناكات. ئهمش وا دهكات كه ئافرهتان ههمان هستيان بو رهوايهتى نيه كه پياوان ههمان. بهو شيوهيه دهرورنى ئافرهت موركى ئيرهيه هه لگرتووه. ئهمه ئيرهيهكه كه رهگى دهگه پيتهوه بو ئوهي كه ئافرهتان بى كيىن.

له پروانگه مۆدىلى يه كجنسى و دوو جنسيه وه پروونكر دهنه وه كه مفرؤيد له مهر گه شهى شيكاري دهرورنى (سيكۆئەناتۆمى) ئافرهتان ئوه دهگه يه نيىت كه ئافرهت ناچاره له پياوۆكه يه كه مۆدىلى يه كجنسيه وه كه كيروكه يه كه ههمه خۇي بگوريت به دزه پياوويكى دزه كيىرى ناو مۆدىلى دوو جنسيى، واته خۇي بكات به ئافرهتى كوزدار.

له لاي مندا لاني بچووك، به پيى مۆدىله يه كجنسيه كه، هيچ جوړه جياوازيه كي بنه رتهى نيه. به لام كاتيى كچان گه وره دهن ناچار دهردرين گرتى نزميله يي ئهنامى زاوزييان وا چاره بكهن كه، به پيى مۆدىله دوو جنسيه كه، خو بكهن به پيچه وانهى پياو. بو ئوهي ئافرهت بتوانيت ئافرهتى "راسته قينه" بيت دهبيت چاره يه كه بو نه بوونى ئامرازى زاووزيى ئيرانه، بو خۇي بدوزيته وه.

ديدى سيگمؤن فرؤيد له لهشى ئافرهت نيشانى دهكات كه چون ههر دوو مۆدىله كه يه كجنسيش و دوو جنسيش - له گه ل ئوه شدا كه وهك پيچه وانهى يه كتر ده بيريىن - ههر دوو كيان ههر له پروانينى پياو وه سه رچاو ده گرن. تيروانينه كه دوو جوړه، يان ئوهيه كه ئافرهت پياوويكى پينه گه يوه به كيىرىكى ئاوهرزو وه، نهك دهره پريو. ياخود وهك پيچه وانهى پياو ده بيريىت كه له بريىتى كيىر كوزى ههمه. له ههر دوو مۆدىله كه دا ئوه تهنيا خالهى كه له به رچاو ده گيريىت ستاتووى (پلهى) پياو. پلهى پياو، وهك خاوهن رولى سهره كي پي به خشراو، له ههر دوو مۆدىله كه دا قابيلى بزواندن نيه.

لهشى ئافرهت به به رده وامى له پيچه وانهى گشتييه كه دا وهك ئوهي تاييهت و ئوهي لادهر دهخريته به رده ست. لهو ريگايه وه كه پياو، تيئوريانه ش و ئه زموونيانه ش، دهستى به سهر "مروفت" - دا گرتووه، ئوه ههر ئافرهته كه دهبيت پروونكر يته وه. ئوه پروونكر دهنه وه و جياوازييه پياوان ناگريته وه.

ههميشه جنسى ئافرهته كه دروست دهردرىت؛ ئافرهت كه ته گوريه كي (پوليىكى) بو شه. وا پيده چيىت كه ههر ئافرهت خاوهنى "جنسيىك" بيت، چونكه خودى پوليىكر دهنه كه خۇي وهك ئوه لايهنه ي پيوهندي كۆمه لايه تىي پيناسه كراوه كه له سهر بناخه ي جياوازيى ئيوان جنسه كان دامه زراوه و كه ههميشه پيوهره كه ي (ستانده رده كه ي) پياو بووه. (Laqueur 1990:22)

سەربارى ئەوھى كە چۆن بە درېژايى مېژوو لەشى ئافرەت باسى لېوھكراوھ و خەملىندراوھ، ھەمىشە ھەر بۆ ئەو ھەكار براوھ كە زەمىنە بۆ ئاستنزمى ئافرەت تەخت بكت. ئەوھ پياوھ كە پېوھرە (نۆرمە) جا ئىتر ئافرەت وھك پياوھكەيەك يان وھك پېچەوانەى پياو بېنرېت. ئەرىستۆ دەتوانىت، ھاوكات كە مۆدىلە يەكجىسيەكە پەسەند دەكات، جەختىش لەسەر ئەوھ بكت كە ئەركى ھەرە سەرەكى ئافرەت خۆنەواندىتى لەبەردەم و بۆ وىستى پياوھكەى. ھەر بەو شېوھەش ئەمرو گۆتوبېژكارانى كۆمەلایەتى لە پرووانگەى مۆدىلە دووجىسيەكەوھ دەتوانن پېدا بگرن كە ئەو دوخە بايولۆژىيەى كە ئافرەتان ھەيانە ئۆتوماتىكىى وایان لى دەكات زیاتر بۆ چىنن، رېنەوھى بەرى دار و چىنەوھى دانەوېلە بگونجىن وھك لە برىاردانى ھۆشمەندانە و شىكردنەوھى پرسی ماتماتىك (Uvnäs Moberg & Robert 1994:31).

جىنس، جېندەر و دەستەلات

لېكۆلینەوھ لەسەر لەشېنى و جىسېنى لە مېژوو خۆرئاواییدا يەك بېرى ناوھندى فېمېنىستى بە دروست دەسەلمىت كە ئەمەيە: جىنس شتىكە كە دەبىت وھك سىياسى بېنرېت، چونكە بېمەجاز رەوايىتى بە پلەنزمى ئافرەتان و بە پلەبەرزى پياوان دەدات. ھەر چىيەك كە لە دەمىكى تاييەتى مېژوویدا بە "بايولۆژى" يان بە "سروشتى" دادەنرېت پېويستە ھەمىشە بخریتە چوارچېوھى پرووانگەيەكى دەستەلاتەوھ. ئەمە "بەلگە زانستىەكانى" ۱۹۰۰ كانىش دەگرېتەوھ كە پېيان دادەگرت گوايە ھىلكەدانەكانى ژنان وشكەلدىن ئەگەر بىت و خۆيان بە خويندى بالاوھ خەرىك بگەن، ئەمروش "لېكۆلینەوھ" ى وامن دەخریتە بەردەست كە گوايە شىردان دەبىتە ھۆى كەمكردنەوھى توانستى ھۆشمەندى ئافرەتان (۱۹۸۹). (Borelius ۱۹۹۳, Eagle Russet).

ئەو بېرەى كە جەخت لەسەر ئەوھ دەكات كە لەش/بايولۆژى و دەستەلاتى كۆمەلایەتى - سىياسى پېكەوھ بەندن لە گەلېك لاوھ بەگژ شېوھەكانى بايولۆژى چارەنووسازدا biological determinism دەچىت، ئەو بېرە بەگژ ئەو خۆروونكردنەوھەدا دەچىت كە پلەنزمى ئافرەتان بە ھەبوونى منداڵدانەوھ و پلەبەرزى پياوانىش بە بەرھەمھێنانى مەنەوھ (شەھوھتەوھ) دەبەستىتەوھ. بەلام پېوھندى نېوان جىنس و دەستەلات چۆن دەرەكەوېت و چۆن لە جىاوازىە جىسە كۆنكرىتيەكان بگەيرېت و تىئورىانە مامەلەيان لەگەلدا بكرېت، لە گۆتوبېژى فېمېنىستىدا ناكۆكى زۆرى ناوھتەوھ. ئایا ھەر بە ھىچ شېوھەك دەشېت كە لەسەر خودى جىنس، لەسەر جىاوازی بايولۆژىانەى جىنس، ئاخوتن بكرېت، ياخود جىنس و بەندىوارىيەكانى جىنس

بئ هېچ نه ملاولايه ک به مروځبونونه و پيوسته و نه و ش به و واتايه ديت که بونيدايي کومه لايه تي هيه؟

فيمينيستي ه کان له و رپگايه وه مامه له يان له گهل نه م پرسانه دا کردوه که چه مکيکي تاييه ت، واته جيندهر، دابهين بؤ نه وه ي بتوانن که دروست نه و لايه نه کومه لگهي و کومه لايه تiane ي جنس بهينه ناو باسه وه که هه ن. له سالاني ۱۹۷۰ کان له ويزه ي فيمينيستي نه نگلوسکسي دا ده ست کرا به به کاره ياني چه مکي جيندهر و له ناو سالاني ۱۹۸۰ کان شدا نه و چه مکه هينرايه سويديشه وه. له ناو بيرياراني فيمينيستي جودا دا پيناسه ي جيندهر جيا وزه. چه مکي جيندهر به گشتي بؤ ديار بکردني واتا کومه لايه تيه که ي جنس ياخود بؤ ليکدانه وه ي جنسي بايولوزي به کار ده بري ت.

يه کيک له زووترين پيناسه کاني چه مکي جيندهر ه ي گايل روبيين Gayle Rubin - ي نه نترولولوزه. سيسته مي جيندهر هه موو نه و پيوه ندي ه کومه لايه تiane ي گرتو وه ته خوي که له جيا وزي جنسي بايولوزييه وه سه رچاوه ده گرن. گايل له سالي ۱۹۷۵ دا ده نو سبت که:

سيکس هر سيکسه، به لام چي به سيکس داده نريت نه وه به ته ووي و کولتوريانه ده ستني شانکرا وه و هيلرا وه ته وه. هه موو کومه لگايه کيش سيسته مي سيکس/جيندهري خوي هيه. سيسته مي سيکس/جيندهر بري ته له کومه ليک داب و ده ستور که به هزيانه وه که رهسته خا وه بايولوزيه که ي سيکسي مروځ و زيځ خسته نه وه، به ده ستني وهر داني کومه لايه تي و به ناکاري نه بري تي جودا ي په سه ندرکرا و، شيوه ي پيدرا وه، جا نيتر هه نديک له وه نه ريت به نديتيه با چه نديش بئ مانا بن. (Rubin 1975:165)

له م پيناسه يه دا بايولوزي و جيا وزيه جنسيه له شيه که وه ک شيوه يه ک که رهسته و وه ک بنا خيه که ي ناماري بؤ سيسته مي جيندهر نيشان ده دريت. بايولوزي که رهسته ي خوي سيسته مي جيندهر ه. نه و گرفتانه ي که له م پيناسه يه وه په يدا ده بن نه وه ن که چو ن و که نه گهر شيا و بيت بتوانن سنووري کي ديار له نيوان خودي بايولوزي و ليکدانه وه کومه لايه تيه که بؤ بايولوزي، دابنين. جوري تيگه ي شته نه کان له سه ر بايولوزي له نيوان کولتوري جودا و قوناخي جيا وزا ده گوريت. بايولوزي شتي کي يه کجاري و برينرا وه نيه و به پي کات ده گوريت.

له گهل نه مه شدا پيوست ناکات که چه مکي جيندهر به ته ووي وه ک پيناسه يه که کومه لايه تي بؤ جيا وزي جنسي بايولوزي ببينريت. جيندهر ته نانه ت له لايه ن نه و بيريارانه شه وه به کار ده بري ت که خودي جنسپوليني فيزيکي/بايولوزي وه ک شتي کي ته واه له رووي کومه لايه وه ساختميندرا و ده بينن، وه ک شتي ک که مروځ دروستي ده کات. سوزانه کيسلر Suzanne Kessler و ويندي ما کينا Wendy McKenna (۱۹۹۵) نه و بيره، که جيندهر ليکدانه وه يه که کومه لايه تي بيت بؤ جيا وزي جنسي

(بایولوژی)، سهره‌وبن ده‌کن و به شیوه‌یکې دیکه نیشانی دده‌ن . سوزانه و ویندی به پیچ‌ه‌وانه‌وه له‌سهر نه‌وه پیداده‌گرن که جینده‌ر "له پېشدا" دیت؛ و جیاوازیه جنسیه له‌شییه‌که له‌لایه‌ن نه‌و تیگه‌یشتنه‌وه دیاری کراوه که له‌سهر جینده‌ر ه‌ن. بیرۆکه‌کان سه‌باره‌ت به ه‌ه‌بوونی جیاوازیی جنس وه‌ک بلّین "پیش" له واقعی‌ه‌که ه‌ن. نه‌وه تیگه‌یشتنی ئیمه‌ی مروّف خو‌مانه له جنس که برپار ده‌دات چو‌ن واقع لیک ده‌دینه‌وه و خودی واقعی‌ه‌که نییه که برپار له‌سهر لیک‌دانه‌وه‌کانی ئیمه‌ی مروّف ده‌دات.

که‌واته له راستییدا فیزیوئومی مروّف نابیت به هیچ جوړه بناخه‌یه‌کی سه‌قامگییر بو نه‌و لیک‌دانه‌وه‌یه که نه‌و دوو جنسه ه‌ر بایولوژیکیانه ده‌بیت وا بن و ه‌م راسته‌و‌راست پیچ‌ه‌وانه‌ی یه‌کتریش (دایکاته‌م) بن. به هیچ شیوه‌یه‌ک هیچ خه‌سله‌تگه‌لیکی فیزیکی نییه که به ته‌نیا برپار له‌سهر به‌ندیواری جنس بدات. پیاوان ه‌ر ه‌ه‌موویان مه‌نیدار (سپړمدار) نبین و ئافره‌تان ه‌ر ه‌ه‌موویان هیلکه‌دار نبین. جیاوازیه‌کان له نیوان پیکه‌اته کروموسومیه‌کانی ئافره‌تان و پیاواندا پیچ‌ه‌وانه (دایکاته‌می) نبین و هو‌رمونه جنسیه‌کانیش تاییه‌ت به یه‌کیک له جنسه‌کان نبین. شایه‌ت بتوازیت پیوه‌ره فیزیکیه‌کان بو نه‌وه به‌کار ببرین که چی پیاویک له ئافره‌تیک جیا ده‌کاته‌وه، به‌لام نه‌م پیوه‌رانه ه‌ر خو‌یان زاده‌ی چونی‌ه‌تی تیگه‌یشتن له جینده‌ر. بو نه‌وه‌ی بتوانین بوونی راسته‌قینه‌ی ئافره‌تان له پیاوان جودا بکه‌ینه‌وه پشت به‌و به‌رتیگه‌یشتنه ده‌به‌ستین که به ته‌نیا ه‌ر نه‌و دوو جنسه ه‌ن - جوړی دیکه نییه - و جیاوازیه‌که‌شیان پیوه‌نده به‌و پروکه‌شه تاییه‌تی‌ه‌ی وجودیانه‌وه. (Kessler & McKenna ۱۹۸۵)

زانینی زانستیپانه وه‌لامی پرسپاری "چ شتیک مروّفیک ده‌کات به پیاو یان به ئافره‌ت؟" ناداته‌وه. به‌لکو ره‌واپه‌تی (مه‌شروعیه‌ت) ده‌دات به‌و زانیاریه‌ی (ه‌روه‌ها و پې ده‌چیت زه‌مین‌ه‌شی بو فه‌راه‌م بکات) که ده‌میکه ه‌ه‌یه و له به‌رده‌ستدایه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی مروّفیک ئیتر یان ئافره‌ته یان پیاو و که نه‌سله‌ن هیچ زه‌حمه‌ت نییه نه‌و دوو جنسه له یه‌ک جیا‌بکړینه‌وه. ه‌ه‌بوونی جیاوازیه بایولوژی، سایکولوژی و کو‌مه‌لایه‌تی‌ه‌کان به‌ره‌و دوو‌جنس‌بینمان ناب‌ن. به‌لکو خودی نه‌و دوو‌جنس‌بینیه که ه‌ر له‌سهره‌تاوه ه‌ه‌مانه دیت و ه‌ه‌بوونی جیاوازیی بایولوژی، سایکولوژی و کو‌مه‌لایه‌تی‌ه‌کان بو "ده‌دو‌زیت‌ه‌وه". (Kessler & McKenna 1985:163)

تیگه‌یشتن له‌وه‌ی که واتای جنس و به جنسیکه‌وه گریدران دیارده‌یه‌کی کو‌مه‌لایه‌تی‌ه‌، واته شتیکه که کو‌مه‌لگا دروستی ده‌کات، له تیئوری فی‌مینیستییدا به‌ردی بناخه‌یه. کی‌سله‌ر و ما‌کیننا Kessler و Mckenna ه‌ه‌نگاو‌یکې زیاتر ده‌نین و ده‌لین ه‌ر خودی نه‌و بیره که جنس وه‌ک راسته‌قینه‌یه‌کی فی‌سی‌ولوژیی داده‌نیت

خوۍ ساختاريکي کومه لپانه يه. فيمينيستانى دیکه هيڼدهۍ تريش نهو بيره دهبه نه پيش و ده لئين گرینگه که به تهواۍ دهست لهو بيره هل بگيريت که باس له هه بوونى راسته قينه يه که دهکات "له ژير" نهو باسانه دا که له سهر جياوازيى جنس و له شن.

کاريکي سهخته دژ بهو حهزى پرسينه بووه ستريت و نه پرسريت، "به راستيى نهو جياوازيانه، ئيتر له ژير هر هه مو نهو باسانه وه که هه ن، کامانه که له نيوان پياوان و نافرته اندا هه ن". نهوهۍ ئيمه وهک زانستکار و وهک فيمينيست پيوسته دهنگيکي بدهيني نهوه يه که نه شتيکي وا هه يه و نه شويکي وا که ناۍ له ژير هر هه موويه وه بيت. (Star, qou. Haraway 1981:476)

واتاۍ پياو بوون يان نافرته بوون له هه موو شتيک داده پردريت که پيوه ندۍ به بايولوزي يان له شه وه هه يه. نه گهر واقع له سهرتاسه رييدا به تهواۍ وهک دهربرينيکي له زماندا بنياتراو ببينريت، نهوه بيگومان نهو تپروانينه دهبيت ههروه ها له شي مروقيش بگريته وه. نهو بيرهۍ وا داده نيټ که شتيک "له دهره وهۍ" بوچوونى مروفا هه يه، هر خوۍ له خويدا بوچوونکي مروقيه.

به م پروانگه يه چه مکی جيندهر بو مانادان بهو رهفتار و ويناکردن و کردارانه به کارده برين که له هه لپه دان بيسه لمين که جنس به راستي بوونى هه يه. جودى بوتلر (۱۹۹۳) Judith Butler دهنوسيت کاتيک فيمينيزم واقيعي پوليني جنس به شتيکي دروست وه برگریت بهو کاره نيزامى جيندهر به هيژ دهکات له جيۍ نهوهۍ هه ول بدات هه لي بووه شيټته وه. ئيمه له بریتی نهوه دهبيت له خو مان بيرسين که کاتيک پوليني نافرته تان و پياو انمان قبول بيت و به کارى بهين چ جوړه پيوه ندگه ليکي دهسته لات دهبينه پيش. پوليني جنس به تهواۍ وهک کردهۍ کومهل و زمان دهبينريت: جنسپش به تهواۍ هر وهک جيندهر دروست کراوه. جنس به راستي له ناو که لله دايه، نهک له بهيني رانه کاند.

به لام ئيڅا لوندگرين Eva Lundgren - ى سوسيولوز (۱۹۹۳) پپي وايه فيمينيزم بهو شپوه يه له مەترسي دايه بکه ويته کولانيکي بنهستي تيئوريه وه نه گهر بيت و نهو مانا کومه لايه تيهۍ پولينکردنى جنس له له ش و له بايولوزيى داماليت. کولانه بنهسته که هر هه مان شت دهبيت، هه م بو نهوانهۍ وهک روبين Rubin پپيان وايه که بايولوزيى شتيکي چه سباو و نه گوړه، هه م بو نهوانه ش که هه بوونى واقيعي يهک له شي بايولوزي به دامه زريندراويکي کومه لايه تي دانانين.

ئيڅا لوندگرين دهرسيټ مروف چون بتوانيټ له زهبروزهنگي پيوه ست به سيکس بتويټته وه، وهک زهوتکردنى سيکسي¹⁵، ئينسيست¹⁶ و لي دان و سووکايه تي کردن به

نأفرت - بئې ږه چا وکړدنی له ش و بايولورژيې؟ نه و کاره هم له پراکتیکدا نه شياوه و هم له تيؤريشدا بېهړه که ههول بدریټ جنسی کؤمه لایه تی و بايولورژيې له به کتر جیا بکړینه وه. زه وکړدنی سیکسی ئاکاریکی ته و او زه ږه روزه نگامیزی راسته قینه ی فیزیکیه که ناکریټ بچوک بکړیته وه بؤ بونیادیکی کؤمه لایه تی. نه و ی بايولورژيې و نه و ی کؤمه لایه تی به پیوه نډیه کی پیچه وانه دا (دایکاته مډا) نه ویستون. هر شتی که وک بايولورژيې لیک بدریټه وه و شی بکړیته وه ږوه یه کی کؤمه لایه تی هیه و پیچه وانه که شی دروسته.

پروفیسور توریل موی Toril Moi ش (۱۹۹۷) هره وها باس ده کات که چنه د سخته جیاوازیه کی ږوون له نیوان جنس و جینده ردا دابریټ. توریل موی ده لیت که نه و جیاوازی دانه زور به هاسانی ده توانیټ بېیته هو د روستبونی دیتنیک که پی وایه ده شیټ مروټ به سهر لایه نی جنس و جینده ردا دابش بکریټ. نیقون هیردمان Yvonne Hirdman - یش هره وها نه م جوړه دیتنه رت ده کاته وه. نیقون هیردمان به پی تیگه یشتنی خو ی له جینده ر دهیه ویټ له لیکدانه وه کانیدا جیگای هه ردو ږووانگه بايولورژیه که و کؤمه لایه تی که ش بکاته وه: نه م دووانه یه هه رگیز نابیت لیک دابریټ.

جینده ر شتی که که پیویسته [...] "نالوزتر" له چه مکی "جنسی کؤمه لایه تی" لې تیگه یریټ. جنسی کؤمه لایه تی د روستکراویکی ږ ناکوکیه و به ئاشکرا ئماژ به وه ده کات که کوی هه ردو یه کی "جنس" + "کؤمه لایه تی" - ه، هره وک نه م فورمولیکی ماتماتیکی هاسان بیټ، وک چؤن $1+1=2$. بؤ تیگه یشتن له جینده ر پیویسته مروټ تی بگات که ۱ و ۱ دو یه که ن که به راستی وجودیان نیه. نه و یه کانه هه ر نیین. به لکو ته نیا یه ک دانه دووان هیه. هیردمان (Hirdman 1990:76)

گفتوگوی فیمینیسټیه کان سه باره ت به پیوه نډیه کان نیوان نه و ی که کؤمه لایه تی به نه و ی که بايولورژیه زور و لیکدانه وه ی زور هه لده گرن. ئایا نه م جوړه دابه شکر دنه هه ر هیچ ماقولیه کی تیډایه؟ نه گه ر وه لام نه خیره، ئایا نه وه چ مانیه کی له سهر تیگه یشتنی ږولینی جنس هیه؟ به لام نه و ی له گفتوگو فیمینیسټیه که دا بنا خه یه نه و تیگه یشتنه یه که ناکریټ جنس/جینده ر له پیوه نډیه کان ده سته لات جیا بکړینه وه. ۲

جنس وهک نیزامی دهسته لآت

که واته ناوهندی تیئوری فیمنیستی ټه وهیه که جنس و دهسته لآت به شیوهیه که پیکه وه گریډراون که ئافره تان سیستماتیکانه بندهست ده کریډ. رهوته (کونټیکسته) کومه لایه تی و سیاسیه که مانا و بایه خی جیاوازی جنسی دروست دهکات، ده هیلټه وه و ده گورټ. بهو شیوهیه ش پیوهندی جنسیه نابهرابه که کرده ی نیزامی دهسته لآتی کومه لایه تی و سیاسیه.

فیمنیستی جوړاو جوړ به شیوهی جدا تیگه یشتنی خویان له جنس وهک نیزامی دهسته لآت دهرده پردن. جیاوازیه کان له بابته ټه وه وهیه که چی بناخی نیزامی دهسته لآتی جنسگه رییه، ههروه ها چوڼ و له سهر چ ئاستیک ټه و نیزامه ده هیلټه وه و ده گوردرټ. ئیفون هیردمن Yvonne Hirdman چه مکی به کار ده بات که پیی ده لټ سیستمی جیندر تا به هو ټه وه وه بتوانټ باسی ټه و نیزامه له سهر ئاستی سیستمی به رفراوان بکات.

سیستمی جیندر ده بیت وهک ستروکتوریکي دهینامی (وهک سیستم) تیگه یریټ؛ ناویکه بو "ټه ونیک" له پرؤسه، دیارده، چه مک و چاوه روانی که له ریگای پیوهندی ناوه کی خویناوه شیوهیه که له هیزیکي ستروکتوری و ریساگه ریی دروست ده کن. بهم شیوهیه سیستمی جیندر بریتیه له نیزامی ستروکتوری جنس که له سهر جیاوازی جنسی دامه زراوه. ټه و نیزامه فره سه ره کییه ههروه ها بووه به پیشمه رچی نیزامی کومه لایه تی و ریخستن دیکه ش له کومه لگادا. ریزبه ندیکردنی مروف له جیندر دا بووه به بناخی بو نیزامه کومه لایه تی، ئابوری و سیاسیه کان. (Hirdman 1988:51)

سیستمی جیندر له سهر دوو پرنسیپی کوله که یی یان "لوژیکي" بهنده. یه که میان له یه که دوور هیشتنه وهی دوو جنسه که یه، واته ټه و بیرهی که نابیت چه مکی ئافره تی و پیاوانه تی که ل بکریډ. لوژیکه که ی دیکه هیرارشی (پله داریی) جنسه، که پیاو وهک جوړه "ئاسایی - هکه" و ئافره تیش وهک جوړه "لادر - هکه" شیوه یان پی دراوه. ههردو لوژیکه که پیکه وه گریډراون. هیرارشی جنس - ټه و راستیه ی که پیاو کراوه به پیوه بو جوړی مروف - خو ټه و له یه که دوور راگرتنه ی دوو جنسه که، ئافره ت و پیاو، راگرتووه. (Hirdman 1988)

له تیئوری هیردمن دا هاوکات که تیگه یشتن له سیستمی جیندر به پله ی به که م بهنده به وینا کردن، چاوه روانیه کان و مه زنه ی بیره وهیه وه، ټه و فیمنیستانی دیکه باوهریان وایه که ده بیت له ئاستیکي پتر کونکریټدا به دوا بنچینه ی نیزامه که دا بگه ریډن؛ بو نمونه له کاردا، له که شی نه وه نانه وه دا (خیزان) یان له ژبانی سیکس دا. ټه و فیمنیستانه ی که کاریگه ریی بیر مارکسیستی و

سوشیالیستان له سهره پي داده گرن که کار د/به شکردنی جنسیی نهو نامرازه په که له کومه لگادا پایه ی جودای پیاو و نافرته راده گریټ. ۳. بناخه ی چه مکی پیاو نه و ژنانه له ویدایه که نافرته تان له بواړی نه و خستنه وه ی تایبه تیدا کارده که ن، بهرپر سیاری مال، مندل و پیرن، هاوکات که پیاوان له بهرهمه پانه "گشتییه که دا" کار ده که ن.

تپروانییه مارکسیستیه که [...] نهو هیه که ده تاونریټ راستی پیناسه کردنی پیاو و نافرته له دابه شکردنی جنسیانه ی کاردا پروون بگریټه وه که له ناو کومه لیک ئاکار و هه لسوکه وت و دامه زراوه ی کومه لایه تی و کولتوریدا جی پي دراوه. نه مهش ده گریټ له بهر ده و امیدا برخینه ناو تیوریه که ده تاونریټ دابه شکردنی جنسیانه ی لکومه لایه تپانه ی کار پروون بکاته وه. [...] له کومه لگایه که دا که جیاوازی دابه شکردنی جنسیانه ی کار به بهر فراوانی هیه، نهو بیگومان پیناسه کردنی جیاوازی پیاوان و نافرته تانیس راستیه که.

(Holmstrom 1984:465)

نه گهر دابه شکردنی کار له نیوان جنسه کاندا خاو بگریټه وه یان بگوړدريټ، نهو گورانی نیزامیکی دهسته لاتی جنسیی - که م یان زورتر نوتوماتیکی - شوین پي نهو گورانکاریه هه ل ده گریټ. نه گهر هیچ دابه شکردنیکي جنسیانه ی کار نه بووایه، نهو هیچ نیزامیکی دهسته لاتی هیرارشی جنسیش نه ده بوو.

له تیوری فیمنیزمی رادیکالدا ژپانی سیکسی (سیکسیوالیتی) هر هه مان رولی ناو هندی هیه وهک چو ن له مارکسیزما کار هیه تی. ژپانی سیکسی، بهو شیوه یی که له کومه لگایه که دا شیوه ی پي ده دریټ، موړکی بالادستیی پیاوان هه ل ده گریټ و نامرازیکه له دهستی پیاواندایه. ژپانی سیکسی هیژیکي سروشتی، غه ریزه یی کی نازه لپی یان ره مه کیه کی ساده نییه، به لکو پیکهینراویکی کومه لایه تی و سیاسیه که نیزامی دهسته لاتی جنسیی به پیوه راده گریټ. نه م نیوپپوه ندیه کومه لایه تی و سیاسیه له که شی خیزاندا، که شیک که نافرته تیدا دوو چاری زه برونه نگ و تیسره واندن ده بیټ، و له پگیای پورنوگرافی (پروتگه ری)، سوزانیټی و فورمی دیکه ی به سیکسی کردنی هه موو شتیک و سووکیه تی پیکردنه وه، پرووده دات.

فیمنیسته رادیکاله کان به م قسانه مه به ستیان نهو هیه که دهسته لاتی پیاو له بیس هه موو شتیکدا له هه بوونی نهو ماف و و هه لانه دا خو ی درده خات که به هوپانه وه پیاوان ده توان و بپان هیه پیناسه بکه ن که چی سیکسه و که سیکس بو نهو هیه سیکس بیټ ده بیټ چو ن بیټ. نه م راستییه شتیکه که به پروونی له دیدی گشتییدا له سهر زه وتکردنی سیکسی به یان ده کردریټ. که زه وتکردن زه وتکردنه یان نا، به زه وتکردن دابنریټ یان نا، شتیکه که به ته و او ی له پرووانگه ی پیاوه وه هه ل ده سه نگیندریت. ته نیا کاتیک زه وتکردن به زه وتکردن ده بینریټ که پیاویک سیکس

بکات هرچه‌نده که به باشی حالی بېټ - پیاوړکی واش ده‌بټ لهو دڅخه‌دا نه‌وه تئ بگات - که ئافره‌ته‌که هر به راستی سی‌کس ناخو‌ازټ.

ته‌نانه‌ت کاتیک که هیچ نیشانه‌یه‌کیش ديار نه‌بټ که ئافره‌ته‌که به‌راستی خو‌ازياری کردنی سی‌کسه، هر وا داده‌نرټ که ئافره‌ته‌که سی‌کس ده‌خو‌ازټ. پيوست به‌وه ناکات ئافره‌تان بلټن "به‌لئ" بو ئه‌وه‌ی وا دابنرټ که سی‌کس ده‌خو‌ازن.

نه‌خیر، "دڅی ئاسایي" ئافره‌تان ئه‌وه‌یه که به بئ هیچ نه‌ملولا و لایه‌ک وا داده‌نرټ همیشه خو‌ازياری سی‌کس کردن بن. ته‌نیا لهو بارودڅخه‌دا که پیاوه‌که حالی ده‌بټ که ئافره‌ته‌که لهو دهم‌دا له "دڅخه‌ئاساییه‌که‌ی خوی" لای داوه، ئه‌وا سی‌کس به "زه‌وتکردن" داده‌نرټ. ئافره‌ته‌که خوی له راستییدا چون له رو‌وداوه‌که‌دا ده‌ژي شتیکه هرگیز ناتوانټ لهو برپاره‌دا ده‌وری هه‌بټ که ئه‌و کاره به زه‌وتکردن دابنرټ یان نا.

له کو‌مه‌لگایه‌کی ناب‌ه‌رابه‌ری جنسییدا سی‌کس ده‌ربرپنټکی نورمی پیاوانه‌یه. ئه‌وه‌ش ئه‌و نورمه‌یه که دڅی بنده‌ستی ئافره‌تان به شتیکي هه‌وه‌سه‌ستټن و زه‌وقه‌ه‌ستټن ده‌بینټ.

ئ‌ه‌وی که ده‌بټ به شیوه‌پن‌اسه‌ی ئافره‌ت ئه‌وه‌یه که چی هه‌وه‌سی پیاو هه‌ل‌ده‌ستټنټ، واته هه‌موو شتیکي هه‌موو ئافره‌تیک. کیزه به حه‌یا و به ئابرووه‌کان، ئه‌وانه‌ی به سه‌رمو‌ر داده‌نرټن، وټستاو له‌سه‌ر ئه‌و پله سه‌کو‌یه ره‌ووشته‌ی که ئاخريه‌که‌ی هر له سه‌ری را‌ده‌کټشرپنه‌ خوار "تاره‌زووبزوين". کیزه به‌دروو و سوزانبيیه‌کان توو‌ره‌که‌ر و "جوو‌کده‌رن" و شایانی هر چبيیه‌کن لټیان بکړټ. به‌کو‌مه‌لایه‌تیکردنی جټنده‌ر ئه‌و پرو‌سه‌پیه‌یه که تیايدا ئافره‌تان وایان لئ ده‌کړټ خو‌یان وه‌ک بوونه‌وه‌ری سی‌کسی بناسن، وه‌ک بوونه‌وه‌رگه‌لټکی بو پیاوان دروستکراو، به‌تایبه‌تیش بو به‌کاره‌ینانی کرداری سی‌کی پیاوانه. (Mac Kinnon 1989b:110)

به‌و جو‌ره فیمینيسته را‌دی‌کاله‌کان دټن و ده‌پرسن بو دروست ده‌بټ له ژيانی سی‌کسدا به‌رابه‌ری هه‌بټ، هاوکات که پيوه‌ندی به‌رابه‌ری له نیوان جنسه‌کاندا له هیچ به‌شیکي دیکه‌ی ژياندا بوونی نییه. نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسی تا به‌رده‌رگای هو‌ده‌ی نووستن نایه‌ت و له‌ویدا بوه‌ستټ، به‌لکو به پیچه‌وانه‌وه ده‌شټ سه‌رکانی ئه‌و نیزامه له ناو خودی پټخه‌فدا بټ. پیاده‌کردنی ده‌سته‌لات شتیکي تاییه‌تی (شه‌خسی) نییه. پیاده‌کردنی ده‌سته‌لات پیاده‌کردنی سیاسه‌ته. به‌و شیوه‌یه‌یه که سی‌کس ده‌بټ به ره‌فتاریکی سیاسی و بو‌رنو‌گرافیش ده‌بټ به مه‌شقیکی سیاسی. فیمینيست و نووسه‌ری ئه‌مه‌ریکایي به‌ناوبانگ، ئه‌ندریا دو‌رکین له‌م باره‌یه‌وه ده‌لټ:

"هر شپوه پهک له تهجاوړ به لهشی ئافرهت دهتوانیت تامی کردنی سیسک
دات بؤ پیاو؛ ئهوهیه کروکی راستهقینه ی پورنؤگرافی". (Dworkin 1987:
138)

تویژینه وهی فیمینیسیتی ههیه ئه و بیره دهخاته ژیر پرسیار که پپی وایه هر به
تهنیا فشاری سیسکی و زهبروزهنگ پیوهندی نیوان پیاو و ئافرهتان مۆرکدار
دهکهن. ئه مان دهلین که زهبروزهنگی سیسکی هه میشه وهک هه رپه شهیهک دژ به
ئافرهتان هر ههیه و له ئارادایه، ته نانهت له و کومه لگایانه شدا که به رپه سمی
یه کسان و به رابه رن، به لام ئه وه خودی زهبروزهنگه که نییه که ئه و پیوه دنیانه
خه سلته دار دهکات. پروفیسوری زانستی جیندر، ئانا یوناسدوتیر (Anna Jonasdottir
1992) له بری ئه وه پپی وایه که خاله ناوه ندیه که ئه وهیه که ژن له ژیان ی رۆژانه ی
خویدا ئه فین و میهری خو ی ده به خشیت و که پیاو سوودی به رئاوه ژووی لی
وه رده گرن.

ئه و شپوه پیوه ندیه سیسکواله کومه لایه تییه ی ئه مړۆ ههیه و به ربلآوه ئه وهیه
که هیژ و وزه ی خو شه ویستی ئافرهتان، که ئازادانه دهیدن و ده بیه خشن،
پیاو به ته وای ئه وه ژو و که لکی لی و رده گرن. (Jonasdottir 1992 : 222)

به و شپوهیه هه ندیک بیریار ئه و جوړه سیسکبینیه وهک روویه کی ناوه ند له
نیزامی دهسته لات ی جنسییدا ده بین و تیایدا قوول ده بنه وه. ته نانهت له و
تیئوریه شدا که به "تیئوری سیسکی نابه جی queer theory"¹⁷؛ ناو ده بریت سیسک
هر له ناوه ندا دانراوه. له م تیئوریه شدا پیاو به بیده ربه ست داده نریت و کروکی
تیئوریه که دزایه تی ئه و پیدا گرتنه ی هیته رۆسیکسوالیتی (سیسکی جنسی پیچه وانه)
دهکات که "خو ی به به ردی بناخه ی کومه لگا و کولتور داده نیت" (Kulick 1996:10).

¹⁷ "تیئوری سیسکی نابه جی queer theory" بینه وه ربه کی زور له سه ر مانای ئه م ناوه ههیه.
و شه که که ئینگلیزه له هه مان دخی خویدا هه م کرداره، هه م ئاوه لئاوه و هه م ناویشه و به کومه لیک
مانای جیاوژ دیت، وهک: سهیر، ناته وای، گومانلیکراو، جی گومان، به رپه مز، بیئرخ، ساخته، حیز،
قونده ر، دووده کی و شتی دیکه. به لام تیئوریه که مه به ستیته که هه موو شپوهیه کی سیسکی ئاسایی،
وهک هیترۆسیکسوالی، که له لایه ن کومه لگاوه موری په سندی لی دراوه، و شپوه کانی دیکه ی سیسکی
سه قامگیر و وابسته ی وه فاداری له به یی ژن و پیاو دا بخاته ژیر پرسیاره وه. من پیماویه که "تیئوری
سیسکی نابه جی" وه رگپړانیکی دروسته له و رووه وه که تیئوریه که جهخت له سه ر ئه و جوړه پیوه ندیه
سیکسانه، له پیوه ندی دهسته لات ی کومه لایه تی، سیاسی و هتد. دا، دهکات که هیترۆسیکسوالیتی به
نهریت به "نابه جی" یان به "سهیر، خراپ، بهد" له قه له میان ده دات. تیئوریه که له زور لاهه رۆشنایی
دهخاته سه ر تابوی سیسک له نیوان جوړه کانی ژنانی هاو جنسباز، دووده کی و قونده راندا.

"تیئوری سیکی نابه‌جی queer theory" ږه‌خنه له‌و پېداگرتن و بډوونه ده‌گریت که پایه‌ی هیترۆسیکسوالیتی (سیکی جنسی پیچه‌وانه) به‌وه‌وه ده‌به‌ستیت‌وه که گوايه هیترۆسیکسوالیتی پېداویستیه‌ک و بریاریکي سروشتیه و که ناسنامه‌ی مړوځ میژوویانه و کومه‌لایه‌تیانه شیوه‌ی پېدراوه. به‌و شیوه‌یه تیئوری سیکی نابه‌جی له‌بری ئه‌وه‌ی سهرنج بخاته سهر ئه‌وه‌ی که چوځ جنس و ده‌ست‌لآت پیکه‌وه گریدراون، سهرنج ده‌خاته سهر ئه‌وه که چوځ سیکسبینی وه‌ک نیزامیکي کومه‌لایه‌تی هم شیوه به جنس ده‌دات و هم به ناسنامه‌ش.

فیمنیستی جودا به شیوه‌ی جیواز وه‌لامی ئه‌و پرسیارانه ده‌دات‌وه که ده‌پرسن چی چاره‌نووس‌سازه بو نیزامی ده‌سته‌لآتی سیکی، چوځ وه‌به‌رهم ده‌هېندریت‌وه و چوځ ده‌گوردریت. به‌لام فیمنیستان هم‌وو له‌سهر ئه‌وه کوځن که ئه‌وه نیزامیکه - سیستمیکه - که ده‌سته‌لآت به‌و شیوه نار‌ه‌وايه دابه‌ش ده‌کات. خالیکي دیکه‌ی بنچینه‌یی هاوبه‌ش ئه‌وه‌یه که ده‌لآت ئه‌م نیزامه (سیستمه‌مه) بریار له‌سهر پیوه‌ندیه‌کانی نیوان پیاوان و ئافره‌تان وه‌ک گرووی کومه‌لایه‌تی ده‌دات. ئه‌مه ئه‌وه ده‌گریت‌وه که پله و پیناسه‌ی ئافره‌تیون که‌سیی (شه‌خسی) نیبه و شتیکش نیبه که ئافره‌تان بتوانن ه‌روا به‌هاسانی ه‌لېب‌څیرن یان ر‌ه‌تی بکه‌نه‌وه.

هیچ ئافره‌تیک ناتوانیت له‌ واتای به‌ ئافره‌تیون له‌ سیستمیکي به
جنس‌کراوی کومه‌لایه‌تییدا در‌باز ببیت [...] (MacKinnon 1989b:104f).

تیئوری فیمنیستی له‌و خاله‌وه پي ه‌ل ده‌گریت که جنس له‌ بناخه‌دا پلینیکه که کومه‌لایه‌تی و سیاسیه‌ دروست کراوه. واتای جنس له‌ پیکه‌وه‌پیوه‌ستبوونیکي کومه‌لایه‌تی و سیاسي بگوردا به‌ به‌رده‌وامی دروست ده‌کردریت و ده‌هېلدریت‌وه. هاوکات که ئه‌و جنس‌به‌ندیه بووه/ده‌بیت به‌ بناخه‌یه‌کی سهره‌کیی بو ناسنامه‌کانمان. جنسی مړوځ، پیاوون و ئافره‌تیونمان، کاریگه‌ریه‌کی زیاتری ه‌یه، کاریگه‌ریه‌ک که هم تاییه‌تیه و هم سیاسیش، وه‌ک بو نمونه له‌ ر‌ه‌نگی قز یان شوینی نیشته‌جیوونمان. کاتیک که مندالیک له‌ دایک ده‌بیت یه‌که‌م پرسیار که له‌ باره‌یه‌وه ده‌کردریت له‌مه‌ر جنسه. "[ئه‌و] ده‌مه‌ی که کورپه‌یه‌ک تیایدا به‌ مړوځ ده‌کردریت ئه‌و ساته‌یه‌که پرسیری 'تایا کچه یان کوره؟' - ی تییدا وه‌لام ده‌دریت‌وه" (Bulter 1990:111).

تېبینی

۱. گفتوگوي له مېرې پېگه ی نونتولوزیای جیوازی جنسدا هندیك جار له تیرمی دژبه کدا له نیوان نیسینسیالیزم بهرانبهر کونستروکتیفیزمدا دهکدریت. به نیسینسیالیزم مه بهست له و پیوابونه یه که پی پی وایه مومکینه هم له سهر جنس وهک خوی بناخیوریت و هم بشتوانریت نه و اتایه دیاری بکریت که جنس له راستییدا هه یه تی. کونستروکتیفیزسته کان دهلین نه مه مومکین نییه. واتای جنس و ته نانه ت جنس وهک راسته قینه یه کی فیسیولوزی ساختمان دراویکی کومه لایه تی. له م سالانه ی دواپییدا بیریارانی زیاتر و زیاتر نه و هه لویسته ده خنه به ردهست که دهلین دانانی جیوازیه کی تیژ له نیوان نیسینسیالیزم و کونستروکتیفیزمدا بیهوده یه و له راستییدا تیئوری فیمنیستی له پرسیارگه لی نه سیاودا قوفل ددات. بو نمونه پروانه سارا دانیوس (۱۹۹۵) و توریل موی (۱۹۹۷، ۱۹۹۴). Sara Danus (1995) & Toril Moi (1994, 1997)

۲. نیمه به باشمان زانی که راسته وراست چه مکی جنس به کار به یین له به ره وهی که له روهی زمانه وانیه وه هاسانتر کاری له گه لدا دهکریت وهک له چه مکی جیندر. له تیئوری سیاسیدا چه مکی جنس به کار دهبردیت بی نه وهی که ناچارینه به شکردنیک له لیکنانه وهی کومه لایه تی و راسته قینه ی بایولوزییدا بکریت. بو زانیاری زیاتر پروانه Hirdman (۱۹۹۴) که به ینگیزی دهست ده که ویت.

۳. ئالیسون نیم یاگهر (۱۹۸۳) Alison M Jaggar فیمنیزم به سهر جوار پپیازی لیبرال، مارکسیست، رادیکال و سوشالیستیدا دابهش دهکات. نه گهرچی نه م دابهشکردنه به ربلاوانه ئاساییه و نه و ناولینانهش روشناییکارن نیمه له بری نه وهی که به پله ی یه که م بیین و فیمنیست به پی پی نه و دابهشکردنه دابهش بکه یین، هندیك گروگرفتی ناوه ندییمان خستوه ته به ردهست.

۴. تیروانییک له سهر گه شه ی بیري "queer theory" تیئوری سیکیسی نابه جی "له جاگوس Jagose (۱۹۹۶) دا هه یه. هه روه ها بشروانه:

تاكه كەس، چين و جنس

تاكه كەس و چين

تيئورىيى سىياسىي نەرىتىيى لە تاكه كەسىكى گشتىي و جنس ناديارهه پى
هەلەدەگرىت. بەلام لە لىتۆئىز نەهويهكى وردتردا كە تيايدا قوول دەبىتەوه
دەردەكەوئىت كە ئەو تاكه كەسە گشتىيە پياوه. تيئورىگەلىكىش كە تەنبا پياوان
تيايدا نىشتەجىن هەندىك دژوارىي لەگەل خوياندا دىن كاتىك كە لە پىوهندى
نيوان جنس و دەستەلات دەتۆئىژرئەوه. بەو شىوهيه بۆ تيئورىي فېمىنىستىي خالىكى
ناوهندىي ئەوهيه پروونى بكاتەوه كە بە چ شىوهيهك چەمكى گرېنگى وهك تاكه كەس
و هاوولائىي نۆرمەكەيان پياوه.

لەو رەخنانەدا كە لە تيئورى رەوايهتى كارىگەرى لىبرال، جون راولس John
Rawls (1971)، دەگرىت نىشان دەدرىت كە چۆن لەپشت بىجنسبونيهكى پى
لەسەرداگىراوهه بەلگەهناوهه و بۆچوونى ئەندروستىترىكىي (پياوگەرىي)
شاردراوهتەوه. هەلۆيسته لىبرالييهكە ئەوهيه كە مروف لە بنچىنەدا تاكه كەسىكى
ئۆتۆنۆم و ئاوهزدارە (ئەقلمەندە) و كە ئەم پايەيهش لە كۆنتىكستە (دۆخگەلە)
كۆمەلايهتەكەيان و تايەتمەندىيە كەسىيەكان گرېنگترە. لە تيئورى راولسدا
چەمكى تاكه كەس ناوهندە. دىدى راولس لەسەر تاكه كەس لەپىش هەرشىكىدا لەو
بىرەوه دەردەبەردىت كە پىي دەگوترىت دۆخى سەرەتايى "original position". "دۆخى
سەرەتايى" پىوهرىكى لىكدانەوهيه بۆ مەزەنە و ئاشكرادىنى ئەو پرنسىپە رەوايىيە
كە تاكه كەس لەو دۆخەدا هەللى دەبىزىرت كە خوى تىدا دەبىنئەوه. ئەوجا بە
ئامارە بە هەلېزاردهى تاكه كەس راولس ئەو پرنسىپانە دەكات بە دەليل كە پىي
وايه جىي خوىيەتى كۆمەلگايەكى رەوا بەرپۆه بىەن. 1. لە دۆخى سەرەتايىدا
تاكەكەسەكان لە پشت "پەچەيهكى نەزانىيەوه" 18 خۆدەبىننەوه. تاكه كەس پىويستە
هەموو تايەتمەندىيەكى كەسىيى خوى بخاتە ئەو لاوه و هەموو شتىك پشتگوى بخات
كە لە تاكه كەسى دىكە جوداى دەكاتەوه. تاكه كەسەكان بەو شىوهيه لە دۆخە
سەرەتايىيەكەدا نازانن كە خويان كىن. بەلام، راولس پىي وايه كە ئەو تاكه كەسانە
سەبارەت بە نەوهى داهااتوو هەست بە بەرپرسىارىي دەكەن و جىي خوىيەتى
سەرەراي هەموو شتىك وهك سەرورەرى خىزانەكان ببىزىن (1971: 128).

18 "veil of ignorance"

ئهو پښتانه فیمینیسټه ی که له تیئوریه که ی راولس ده گړیت به ژورې له سهر
 نه وه یه که راولس سهر وری خیزان ده اخیته ناو ده لیلېنانه که یه وه (Okin: 1991).
 هه لېته سهر وری خیزانیش به نه ریت پیاوه. ده لیلېنانه وه که ی نه وه شی تی
 ده که ویت که پښتانه کانی ناو خیزان ده که ونه نه دیو مه وای پرنسیپه
 په وایه که وه. له تیئوری راولس خیزان له خودی خویدا په وایه. نه دیو پښتانه ی
 ناو ده ستلای که له خیزاندا دروست ده کړینه وه، دابه شکردنی ده ستلای له ناو
 خیزاندا و پرسی جوړاوجوړی وه کو چو مندان کومه لایه تیپانه ده کردنی به نافرته
 و به پیاوی گه وره سال به هیچ شیوه یه که ناخرینه ژیر باسی جیددی و هیان و
 بردنه وه. نه وه نه پرسیاره گرینگانه وه که تایبته (که سی) و ناسیاسی ده بینیت.

فیمینیسټانی دیکه پښتانه یان له خودی نه وه چه مکه تاکه که سیپه به گشتکرداره و
 له بیری راولس له سهر هاومافی هیه. راولس مه به ستی که له دوخی سهر تاییدا
 هاومافی له نیوان تاکه که سه کانداهه راره. نه وه هاومافی هیه له و پښتانه وه
 په یداووه که هیچ که سیک سهارته به خودی خوی نازانیت. هه موو تاکه که سه کان
 یه کسان، نه وان هه وه که یه که ناوهداران و به ته وای هه وه که یه که
 بیرده که نه وه. به لام پرسیاره که نه وه یه نایا چه مکی هاومافی هیه که ناوهرپوکی خوی له
 ده ست نادات کاتیک که هاومافی هیه که له سهر بناخه ی هاوشیوه یی دامه زراوه، که
 مروقه کان ده بیت هاوشیوه بن تا هاوماف بن (Ase 1993). پرسیاره که هه روه ها
 نه مه شه نه گه ر چه مکی هاومافی که له سهر پرنسیپ هاوشیوه یی دامه زرابیت،
 رزگار که ری نافرته تان ده بیت یاخود له جیاتی نه وه دیت و زیاتریش جیاوازیه کانی
 ده ستلای له نیوان جنسه کانداهه شاریته وه (هه روه ها پړوانه لاپهړه ۴۵).

بیریاری دیکه لیبرال هه به شیوه یه وه کو راولس پښتانه یان لیبرال
 له به رنه وه که وه که پرسیکی ده ستلای و دادوهری ناروانه خیزان و پښتانه ی
 نیوان نافرته تان و پیاوان. هه روه ها فیمینستگه له پښتانه یان له مارکسیزم گرتووه
 له به رنه وه که به شیوه یه وه که نه دیو باسی ده کات خیزان که شیکه (سفاریکه) که به
 هیچ هه لومه رچیک نه ده ستلای تیپایه و نه ناهاوسه نگی.

تیئوری مارکسیستی پی داده گړیت که مروف له پښتانه ی خویدا
 پیناسه ده کړیت و که کومه لگا خه سلته گرتووی مللانی به رزه وه ندی نیوان چینه
 جوداکانه. دانانی سرووشتی مروف به کرده ی کومل بیگومان هه روه ها خالیکی
 ده رکه وتووی فیمینستش، به لام تیئوری مارکسیستی وای داده نیت که مروف به
 پله ی یه که م له پښتانه کاره که یه وه، له پښتانه یی که له ناو به ره مه پښتانه دیاری
 کراوه. کار کتومت وه که کار له ناو به ره مه پښتانه کومه لگای و گشتیدا پیناسه
 ده کړیت. کاری نه وه خستنه وه (زاووزیکردنی) نافرته تان له مال وه داهه که وه پته
 نه و دیو نه وه که له تیئوری نه ریتی مارکسیستیدا به کار داده نریت. له به رنه وه
 که نافرته تان نه که وتوونه ته ناو پښتانه کی تایبته ی جوړه کانی به ره مه پښتانه وه

نخوا خوږيان ناتوانن چينېک پېک بهېنن. بهو شېويه ته نانه ت له ناو مارکسيزميشدا چه مکی بناخه يی له خالی رپئاليتی پياوونه وه پېناسه ده کردريت. له مارکسيزميشدا دوو باره هر پياو نورمه.

فيمينيستگل به شيوه ی جودا هوليان داوه نغو چه وتیبه له تيگه شتنی مارکسيزم له جنس و له رولې جنس راست بکه نه وه. له بهر نه وه ليړده نغو هم جوړه گوتوبيزه له چوارچپوهی مه وداکانی جنس و چيندا ده خولپته وه. پرسياره کان له لايه که وه ده ربارهی نه وه ن که له بنده سته یی نافرته تان تيگه ين له خالی پېه لگرتن لهو کاری جنسبه ندیه وه که هه يانه و که پېيان ده دريت، بهر له هر شتيک کاری نه وه خستنه وهی مال هوهی بئ موچه يان، له لايه کی دیکه وه تيگه ين که چون سيسته می سه رمایه داریی و نيزامی ده سته لاتی جنسی پیکه وه گرېدراون. نغو فیمينيستانه پېيان وایه که به زوری به هو ی کار دابه شکردنی جنسیبه وهی که بنده سته یی نافرته تان ده هیلرپته وه، (بهراوردی په ری ۳۷ بکه). نغو پېوه ندیه ئابووری مادديه کانه که فورم به خيزان ده دات و نمونه ی نه ریتی (ستيريوتايپ) پياو و نافرته به ره هم ده هیئت.

دابه شکردنی بېنه ملاولای کار به پېی جنس، داهينانکی کومه لايه تيه که هه موو کومه لگا ناسراوه کان تيايدا هاوبه شن، و که هه دوو شيوه ی جنسی ته واو جودا وه به ره هم ده هیئت و هه م ناچاريشيان ده کات که له بهر هو ی ئابووری ليک نيزيک بېنه وه. نغو ده بېته مايه ی بردنی پيداويستی ژيانی سيکسيان به ره و هيتروسيکسواليبيون که کومه ک به زامنکردنی وه به ره مه پېنانه وهی بايولورثی ده کات. له کومه لگا زياتر نمونه ييه کاند، په نکه زاووزی بايولورثيانه به شيوه ی دیکه ی ته کنیکی دلنیا بکريت، به لام وا پېده چپت که دابه شکردنی کار به پېی جنس تا نغو مړوش چاره سه ريکی گه ردوونی بیت. (Hartmann 1981:16)

به هه حال، هه ول له تيگه شتنی ژېرده سته یی نافرته تان وا که پېوه سته به دابه شکردنی جنسيانه ی کاره وه به ره و لايه نی دیکه ده مانبات که له ژير چه قی سه رنجا ده خلیسکين. ئایا ده توانريت کونترولې پياوان که له سه ر له ش و سيکی نافرته تان هه يانه وه ک دابه شکردنکی جنسيانه ی کار روون بکريت هوه؟ گرفتی دیکه نه وه ن که چون سيسته می به ره مه پېنانی سه رمایه داریی و نيزامی ده سته لاتی جنسی پیکه وه به ندن. ئایا نغو دووانه سيسته میکی پیکه وه گرېدراون و نيزامیکی ده سته لات دروست ده کهن، ياخود نه وان دوو سيسته می جودان که هاوکاری يه ک ده کهن و يه کتری به هيز ده کهن؟

نغو زه حمه تانه که دینه پيش کاتک هه ول ده دريت فیمينييزم و مارکسيزم پیکه وه گري بدريت (سينتيس بکرين) له بهرته دتا سه بارته به وه ن که مړوف چون

ده‌توانیت له پېوه‌ندیی نیوان جنس و چپین تی بگات. نه‌زموونی چه‌مکی چینایه‌تیی مارکسیستی به‌ته‌واوی له‌سهر جنس پوون نییه و گيروگرفتیی تیدايه. نه‌گهر ئافره‌تان وهک چینیکي به پپی جنس پیناسه‌کراو ده‌بینرین که به هوئی کاری ناو مال‌ه‌وه بنده‌ستن، نه‌وا ده‌بیت دیتنه خه‌ره‌کيه (نه‌ریتيه) مارکسیستیه‌که سه‌بارت به کار دووباره پیناسه بکریته‌وه. بیجگه له‌وه‌ش جیاوازی چینایه‌تی که له نیوان ئافره‌تان خویاندا هه‌یه په‌نهان ده‌کریت. گيروگرفتیی دیکه هه‌روه‌ها نه‌وه‌یه که نه‌و بنده‌ستیه‌ی به هوئی نه‌و بازاری کاره‌وه دروست بووه که به‌پپی جنس دابه‌ش کراوه و که ئافره‌تان تیایدا کاری نزمووچه‌یان پی ده‌دریت، ده‌شاردریتنه‌وه. (Armstrong & 1986)

یه‌کسانی و جیاوازی

فیمنیستی جودا کوکن له‌سهر نه‌وه‌ی که هه‌ردوو پنتی مارکسیستی و لیبرالی، که چین له رامانی یه‌که‌میاندا و تاکه‌که‌س له رامانی دووه‌میاندا ناوه‌نده، گرفتار و ناروشتن. به‌و شیوه‌یه فیمنیستان به شیوه‌ی جودا هه‌ولیان داوه دیتنیک سه‌بارت به یه‌کسانی به‌پننه به‌ره‌م که نه پیاو وهک پیوهر ده‌بینیت و نه پیوه‌ندی ده‌سته‌لات له نیوان جنسه‌کاندا ده‌شاریتنه‌وه. هیلی جودا‌کردنه‌وه له گوتوبیزه‌که‌دا له لایه‌که‌وه له نیوان نه‌وانه‌دا تپیه‌ر ده‌بیت که ده‌لین چه‌مکی یه‌کسانی ناوه‌ندی به له لایه‌کی دیکه‌وه له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا که له‌بریتی نه‌وه سه‌رنج ده‌خه‌نه سهر جیاوازی. نیمه پیمان باشه نه‌و دوو جوړه ره‌وته به بیریارانی یه‌کسانخوازی equality theorists و بیریارانی جیاوازیخوازی difference theorists ناو بننن.

خالی پامان بو بیریاره یه‌کسانخوازه‌کان له بناخه‌دا لیبراله. نه‌مان ده‌لین که کومه‌لگایه‌کی ئازادکراو له نایه‌کسانی جنس ده‌بیت پيداويستیانه بی هیچ نه‌ملاولایه‌ک جنس‌یلایه‌ن بیت. له کومه‌لگایه‌کی یه‌کساندا نابیت جنس هیچ واتایه‌ک بدات.

نایبندیه‌کی ره‌وا نایبندیه‌که که بی جینده‌ر بیت. له ستروکتوری کومه‌لایه‌تی و پیاده‌کردنه‌کانی نه‌و نایبند ره‌وايه‌دا جنسی که‌سیک، هه‌ر هینده‌ی په‌نگی چاو و دریزی په‌نجه‌ی پی، بایه‌خی ده‌بیت. (Okin 1989:171)

نه‌و راستیه‌ی که بیلايه‌نی جنس به‌زوری بووه به ماسکی پیاو‌بوون، وا ناگه‌یه‌نیت که چه‌مکی تاکه‌که‌سی گشتی، که له‌راستییدا بتوانیت پیاوان و ئافره‌تانیش بگریته‌خو، مه‌حالیکي تیئوری بیت. به‌پچه‌وانه‌وه، زانستی تیئوری

دەبىت چەمگەلىك پېش بخت كە متمانەدارانە جنسبىلايەن بىن و پېر نەبىن لە واتا و بارگەى جىندەرى. لەم پرووانگەيەو و ئەو لاسەنگىيە ئەندروسيىنترىستىيە (پياووتىگەريەى) كە بۆ نموونە لە تيئورى رەواى راولسدا ھەيە بەئاشكرا گىروگرفتدار دەبىت. بەلام ئەم ئەندروسيىنترىسمە نابىت بىتتە ھۆى پەسەندەنەکردنى بىرى چەمكىكى تاكەكەسىيە جنسبىلايەنى گشتىيى يان پەسەندەنەکردنى جۆرىك لە تيئورى رەوا، وەك ئەوى راولس (Okin 1991). رەخنە لە ھەيوون و لە برەوى نۆرمى پياو نابىت بىتتە ھۆى ئەوئەى كە چەمكى تاكەكەسىيە گشتىيى توپ بەرئىت.

لەم بۆچوونانەدا يەكسانىيە بەو واتايە دىت كە جياوازيى وەك جنس، جىيىن يان تەمەن لە نۆوان مەوقەكاندا نابىت بايەخيان ھەبىت. بىريارانى يەكسانىخواز جەخت لەسەر ئەو دەكەن كە تواندراو چەمكى تاكەكەسىيە گشتىيى سەركەوتووانە لەلايەن گرووپى جوداى بىندەستەو بۆ وەدەستەينانى داواى ددانپيادانانى سىياسى بەكاربەئىزئىت. ئافرەتان سەرەراى ئەوئەى كە جنسى ئافرەتيان ھەيە داواى دەستپۆيى دەكەن - چونكە مەوقىن. ئەوان لەو رېگايەو تەوانيويانە ئەو كارە بکەن كە بىن و پيىداگىر كە جياوازيى جنسىيە، بەتەواوى ھەرەكە جۆرەكانى تىرى جياوازيى، دەكرىت توپ بەرئىت.

لەملاو خالى پامان بۆ بىريارانى جياوازيخوازى ئەوئەى كە ھەر خودى بىرە يەكسانىيەكە گەرتى تىدايە و ناپۆشەنە، چونكە لەسەر بناخەى بىرىكى پيىشەنە سەبارەت بە يەكسانىيە، لەسەر چەمكىكى تاكەكەسگى ئەبىستراكت، دامەزراو. ئارىس ماريون يۆنگ (۱۹۹۰) دەلىت ھەر ھەولەك كە مەوقى كۆنكرىت بختە ناو چەمكىكى تاكەكەسىيە گشتىيەو مەحكومە بە دۆران. خەركەندەو و بەشدارىيە لەسەر بناخەى گشتىيى - واتە دامەزراندنى شىوئەيەك لە بچووكتىر كۆلكەى ھاوبەشى مەوقايەتى - بى مەجاز لە ئايىندەدا دەبىت بە مايەى دەرھاويشتنى ئەوى تايبەت و كەسىيە لە شىكەندەوكاندا. گەرتەكە ئەوئەى كە ئەو چەمكە تاكەكەسىيە گشتىيە حىساب بۆ ئەو جياوازيە لەشىي و كۆنكرىتييانە كە لە جنس، رەگەز و تەمەندا ھەن، ناكات. گرووپە بىندەستەكان، وەكو ئافرەتان، كەمىنەى ئەتەنىكى و ئايىنزاىيە، ھەم ھەلى بەرەوپيىشەردنى داواى سىياسىيە خويان لە دەست دەردەھيىنرئىت و ھەم ھەلى داواى ددانپيادانانى سىياسىيە كە بە ھۆى جودايى خويانەو داواى بکەن. ۳

لە پرووانگەى دىدە جياوازيخوازىەكەو ھەموو ئامازەپيىكەندەكان بە مەوقايەتيەكى يەك دانە جنسى (ھاوجنسى) گەردوونىي ئەو واتايەى تىدا پەنھانە كە تەنيا يەك دانە جنسى تايبەتى لە رستىيدا نۆرمە (پيۆرە) (Cavarero 1992). ئافرەتان و پياوان نابىت بگەردرئىن بە تاكەكس يان بە ھاوولاتى جنسبىلايەن. ئەسلەن ھىچ تاكەكەسىيە بىجىنس بوونى نىيە؛ لە راستەقەندا ئەوى ھەيە تەنيا ئافرەتان و پياوان. ھەر ھەولەك كە بەرئىت بۆ ھيئانەئاراي چەمكى جنسبىلايەنىيە

له و دهرئۀ نجامگیریه (پریمیه) چه و ته وه پي هۀ لده گریت که ده کریت پولي جنس له پولي مروف جیا بکریته وه. یه کسانیی له نیوان ئافره تان و پیاواندا به و مانایه نایه ت که ئافره تان بترنجیزینه ناو چه مکیکی تاکه که سی گوايه جنسیلایه نه وه. یه کسانیتی ده بیت ره چاوی ئه و راسته قینه یه بکات که مروفایه تی له دوو جنس، پیاو و ئافره ت، پیک هاتووه.

جبي نکولي نییه که مروفگهل له دوو جنس پیک دین. ئه گهر ئیمه به دهر به ست راستیه وه دین، ئه و راستیی ده بیت حیسابیک بو ئه و فاکته بکات و واتایه کی پی به خشی ت که ئه و پیاوان و ئافره تان که له رستییدا هه ن، نه ک مروفی تاکه که سی یه کجنس یان بیجنس. ده بیت ددان به م راستیه دا وه ک شتیک که پیوه سته به هه بیونی مروفه وه بنریت، تا هه تابه، له ئیستا دا و هه ر ئان و ساتیک که مروفیک دیته ئه م جیهانه وه. (Cavarero 1992:38)

پیداگرتن له سه ر ئه وه ی که پولي جنس راسته قینه یه که به و واتایه نایه ت که ئافره ت بوونه وه ریکی تاییه تیه و ده بیت ناوه پروک و پیناسه یه کی تاییه تی بدریتی. خو بیریارانی جیاوازیخوازی به تیرمی خه سلۀ تجو دایی ئافره تی نادوین. له جیاتی ئه وه دین و باسه کان روئن ده که نه وه که چوئن جیاوازی جنسی پیوه نديه ده سته لاتیه کان بنیات ده نیت و که ماف به ئافره تان بدریت له جیاوازی خویانه وه سیاسانه ره فتار بکه ن. یه کسانیی ره سه ن ده بیت له سه ر ئه وه بنیات بنریت که ددان به جیاوازی نیوان خه لکاندا بنریت، نه ک له سه ر سه رکوتکردن یان پشتگو یخستیان.

بیریارانی جیاوازیخوازی ده لئن ئه و بیرهی که پیی وایه جیاوازی نابیت هیچ واتایه کی سیاسی هه بیت له راستیدا ئه و بایه خه ده شاریته وه که هه یه تی. گرووپگه لی بنده ست ده بیت بتوان داواخوازی مافگه لی سیاسی و نفوز (ده سترپویی) بن له دهر خالی دوخی تاییه تی خویانه وه. به پیچه وانه وه، تیئوریسانه یه کسانیه وازه کان وه لام ده دهنه وه و ده لئن ئیمه ده بیت به سه رجیاوازیه کاندازال بین. فیمینیزم ده بیت نه بیر یه کسانیتی وه لابنیت و نه بیرگه لی له مه ر مروفایه تیه کی هاوبه ش که هیزی بزوپنه ری سیاسی به بیر یه کسانیتی ده دات.

نأفړه تان "وهک نأفړه تان"

خالی هاوبه شی هه ردوو بیریارانی جیاوازیخوازی و بیریارانی یه کسانبخوازی
نؤهویه که نأفړه تان وهک نأفړه تان بندهستن، نه گهرچی هه ردووکیان خاوهن بیرورای
جودان سه بارهت به وهی که چی پیویسته بو دیاری کردن و گوپینی نهو دوخه
ژیردهستییه. هاوکات فیمنیستی دیکه هه ن که پرسیر لهو فیمنیزمه دهکن که له
چه مکی نأفړه تبوونه وه پی هله گریت و که پی وایه نأفړه تان وهک نأفړه تان
چه وساوون. رهخه گران دهلین که به کارهینانی چه مکی نأفړه تان / نأفړه تان هه روا به
درستی و بی دهستنیشانکردن و نهو جا فسه کردنیش له سهر نهو هی که نأفړه تان "وهک
نأفړه تان" بندهستن، گرفته که ی له ویدایه که نهو جوړه چه مکهانه خوین له خویندا
نه بسترکتن. نهو چه مکه نه بسترکتنه نه هه واقیعه جودا کانی نأفړه تان پروون
ناکه نهو، به لکو به پیچه وانه وه، ده شیشوینن.

بیرکردنه وه له نأفړه تان "وهک نأفړه تان" چیه؟ نایا له راستیدا نیه ده توانین
بیر له "نأفړه تانی" نأفړه تان بکهینه وه دهر لهو دوخه کونکرتیه که نهو له
راستیدا نأفړه تانی تاییه ته، جا نأفړه تانی ره شپیت چینی ماناوهندی بیت
و له نه مه ریکای باکووری بزلی له سدهی بیسته مدها یاخود نأفړه ته
سپیپستیکی هه ژار بیت و له فهرنسا له سدهی هه فده همهدا ژیا بیت؟
(Spelman 1988:13)

به پله ی یه که م فیمنیستانی ره شپیت، لیسبان (ژنانی هاوجنسباز) و
فیمنیستانی جیهانی سیه من که نهو جوړه رهخه یه له فیمنیستگه لی خورئاوایی
هیتروسیسیوال ده گرن. کاتیک که نأفړه تانی هیتروسیسیوالی سپیپیت لهو خاله وه
پی هله ده گرن که نأفړه تان بندهستن، نهو له راستیدا دوخی خوین دهکن به
نورم. ناودره لورد (1994) Audre Lorde ناماژه به وه دهکات که نأفړه تانی سپیپیت
و ره شپیت، لهو چوارچیویه ده که ژیانکردن له کومه لگایه کی سیکیست و
ره گه زپه رستدا چ مانایه کی هه یه، به ته وای خاوهن نه زموونی جودان. کاتیک مروف
پی دابگریت که نأفړه تان وهک نأفړه تان چه وساوویه نهو جیاوازیانه پشتگوئ
ده خردری. نأفړه تانی ره شپیت شیویه کی پولی نأفړه تی سپیپیت نیه: "نأفړه تی
ره شپیت نأفړه تانی سپیپستی رهنکراو نیه" (Omolade, cit i Spelman 1988:13).

کاتیک که زه و تکرندی سیکی نأفړه تان خه سلته تی نواندن دهسته لاتی بیایونه ی
له سهر نأفړه تان پیده دری، نهو هه راموش ده کردریت که ده ستریزیه که هه روه ها
ده توانیت مانای ره گه زپه رستیش بگه یه نی. بو نهو هی له دوخی نأفړه تان له ناو
گروپی جودای نه تنیکیدا تی بگه یه تیوری فیمنیستی ده بیت له خالی رامانی

نهموونی تاییه‌تمه‌ندیانه‌ی خودی نه‌و نافرته‌تانه‌وه دهرېچیت و سهرنج بدات که چوڼ ستروکتوری په‌گه‌زپه‌رستانه و نافرته‌تچه‌وسینه‌ره‌وه پیکه‌وه به‌ندن (Hill Collins 1993).

فیمنیسته پوښتموډیرنیه‌کانیش په‌خنه‌ی له‌و شیوه‌یه ده‌گرن. نهمانیس مه‌به‌ستیان نه‌وه‌یه که هر خودی دابه‌شکردنی مروځ به‌سهر نافرته‌تان و پیاوړاند شیوه‌یه‌کی ده‌سته‌لات سه‌پینیه. پروژهی پوښتموډیرنیه‌ی سه‌بارته به‌ه‌لو‌ه‌شاندنه‌وه، لیک‌کردنه‌وه و خستنه‌ژیرپرسیاری شیوه‌سازیه‌کانی ناسنامه‌ی نیستاین بؤ نه‌وه‌ی له‌وینده‌ریوه ه‌لومهرج و توانا بؤ دروستبوونی ناسنامه‌ی نویتر و نازادکارانه‌تر سازبین. ناسنامه‌ی نیمه - نه‌گهر پیاو بین یان نافرته، په‌شپښت بین یان سپیښت، پاسکلسوار بین یان نوتومبیل‌سوار - ه‌هرگیز پیښوخت نه‌که‌وتووه‌ته چنگمان. ناسنامه و گرینگیی ناسنامه ه‌ردووکیان به‌به‌رده‌وامی له‌گوراندان.

فیمنیسته پوښتموډیرنیه‌کان ده‌لین که ناسنامه‌ی مروځ هر به‌سرووشت ناگوتاریه (discursive)، واته زمانیه‌وه و کومه‌لایه‌تیانه بریاری بؤ دراوه و نه‌و چاره‌نوسه‌ی پیدراوه که نیستا ه‌به‌ته‌ی. گرفتی ستروکتوره‌گوتاریه‌کان نه‌وه‌یه که نافرته‌تان وهک نافرته‌ پیناسه ده‌کن. هیچ ناسنامه‌یه‌کی نافرته‌تی "دروست" و "راست" نییه که له "پشت" یان له "ژیر" نه‌وه‌وه بیت که نیزامی ده‌سته‌لات دروستی کردووه. دهرېرینی زمانیه‌ی و کومه‌لایه‌تی نافرته‌تیانه نافرته‌ ده‌کن به‌خودی نافرته. ناسنامه شتیک نییه که زمانیه‌وه و کومه‌لایه‌تیانه دهر بېرېریت. ناسنامه له خودی دهرېرینه‌کانی خو‌ی پیک دیت، نه‌هیچی تره و نه‌هیچی زیاتر.

هیچ ناسنامه‌یه‌کی جینده‌ری نییه که له پشت دهرېرینه‌ جینده‌ریه‌کانه‌وه بیت؛ نه‌و ناسنامه‌یه هر خو‌ی له خودی نه‌و "دهرېرینه" سازبوه که پې داده‌گیریټ که گوايه سهره‌نجامی نه‌ون. (Butler 1990:25)

به‌پې نه‌م پووانگه‌یه، که ریگا بدریت نافرته‌تان ناوا وهک نافرته‌تان پیناسه بکړین، ته‌نیا گوپړاپه‌لایه به‌چه‌وساندنه‌وه‌که‌یان. له‌م چوارچیه‌یه‌دا جودیت به‌تلهر (Judith Butler 1991:148) له‌سهر ناکوکیه‌کی فیمنیزمیه‌ی ده‌ناخفیت که پې وایه ه‌یه. نه‌م ده‌لایت رامن له‌خالی به‌گرووپدانانی نافرته‌توه به‌سته‌وه و ده‌سته‌سهرداگرتنی خودی نافرته‌تانه که ده‌ویستریټ نازاد بکړین. تیټوری فیمنیستی، پوښتموډیرنه‌ فیمنیسته‌کان پیداده‌گرن، ده‌بیت له‌بریتی نه‌وه بیت و نه‌و ستروکتورانه‌ بخاته ژیرپرسیار و په‌خنه‌وه که نافرته‌ ده‌کن به‌ نافرته و به‌وه که‌متر رازی نه‌بیت که خودی بولینه‌ جنسیه‌که وهک نه‌وی ه‌یه ه‌لو‌ه‌شینیه‌وه.

فیمنیزم [...] خه‌باتی به‌رابه‌ریه بۆ ئافره‌تان. به‌لام نابیت ئه‌مه به خه‌باتیک بۆ ناسینی به‌رابه‌ریی گرووپیکي ئیمپیریکي (ئهموونیی) لښی تیځه‌یریت وه‌کو ئه‌وه‌ی هاوکروک و هاوپی‌ناسه بیت، واته ئافره‌تان، به‌لکو به پیچ‌ه‌وانه‌وه، فیمنیزم خه‌باتیکه بۆ دژایه‌تی ههمو و ئه‌و فره‌شیوانه‌ی که تیا‌یندا پۆلی "ئافره‌ت" له ژیرده‌سته‌ییدا جیی پښ دراوه. (Mouffe 1992:382)

که‌واته قسه‌کردن له‌سه‌ر ئافره‌ت وه‌ک گرووپیکي بنده‌ست به مانای بره‌ودان به ناسنامه‌یه‌ک دیت که خوی له خویدا چه‌وسینه‌ره. بیل‌ه‌وه‌ش به‌و شیوه‌یه رووانگه‌یه‌کی ئیسنیسیالیش له‌سه‌ر ئافره‌تان پیاده ده‌کردریت، به‌و واته‌یه‌ی که ئافره‌تان بوونیکي تایبه‌تیا‌ن هه‌بیت. ئه‌گه‌ر ئیمه له‌سه‌ر ئافره‌تان وه‌ک گرووپ بئاخفین وا پښ هه‌لده‌گرین که سرووستیک، ره‌ووش‌تیک یا‌ن جوړجوداییه‌کی تایبه‌تی ئافره‌تیانه هه‌بیت. پۆستمۆدیرنه فیمنیسته‌کان مه‌به‌ستیانه که به بینینی ئافره‌ت "وه‌ک ئافره‌ت" ته‌نیا بره‌و به بیری نمونه‌ی نه‌ریتیانه (ستیریوتایپ) ده‌دات سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که ئافره‌تان ده‌بیت چۆن بن، و به‌و شیوه‌یه سترووکتوری ده‌سته‌لاتی هه‌نوکه‌یی به‌هیز ده‌کات.

به‌لام ئایا فیمنیزم، که ئامانجی تیځه‌یشتن و گو‌پینی هه‌لومه‌رجه‌کانی ئافره‌تانه، ده‌توانیت بښ چه‌مک‌یک که وه‌ک گرووپ ئاماژه به ئافره‌تان بکات خوی به‌پۆه‌ ببات؟ ئایا ئه‌و جوړه بوچوونه که ئافره‌تان وه‌ک ئافره‌تان به چه‌وساوه داده‌نیت، پیدایسته‌یانه به‌و واتایه دیت که به تیرمه‌گه‌لیک ده‌لیل به‌نیت‌ه‌وه که ئافره‌تان بوونیکي تایبه‌تیا‌ن هه‌یه؟ کاترین ماککینۆن Cathrine MacKinnon به‌نه‌خیر وه‌لامی ئه‌م جوړه پرسیارانه ده‌داته‌وه و مه‌به‌ستیتی که تیځه‌یشتن له ئافره‌تان وه‌ک ئافره‌تان هه‌چ پپوه‌ندیه‌کی به بوون یا‌ن سرووشتی ئافره‌تانه‌وه نییه. ئه‌و تیځه‌یشتنه کورت و هاسان بۆ وه‌سفکردنی راسته‌قینه‌ی ئافره‌تانه و به‌س. ئه‌و راسته‌قینه‌یه‌ی که ئافره‌تان تیا‌یدا به راستیی ده‌چه‌وسینرینه‌وه و زه‌ریان ده‌خریته سه‌ر و ده‌ستدریژیان ده‌کردریته سه‌ر وه‌ک ئافره‌ت، نه‌ک به پله‌ی یه‌ک وه‌کو ره‌شپیت، سپپیت، هه‌ژار یا‌ن زه‌نگین.

کاتیک که ئافره‌تانی ئه‌فه‌ریکی ئه‌مه‌ریکی دوو جار زیاتر له ئافره‌تانی سپپیت زه‌وتکردنی سځسیان پښ ده‌کریت، ئایا ئه‌وان وه‌ک ئافره‌ت زه‌وتکردنی سځسیان پښ نه‌کردراوه؟ ئه‌مه نه به‌و مانایه دیت که ره‌گه‌زی ئه‌وان بپایه‌خه (ئیریلیقانه‌ت) و نه به‌و مانایه‌ش دیت که زیانه‌کانی ئه‌وان ده‌کریت له ده‌ره‌وه‌ی چوارچپوه‌ی (کوئنتیکستیکی) ره‌گه‌زییدا ببینریت. به پیچ‌ه‌وانه‌وه، ئه‌وه به‌و مانایه دیت که "سځس" له راسته‌قینه‌ی ئه‌زمونگه‌له‌کانی ههمو ئافره‌تان پیکه‌ت‌ه‌وه، به هی ئه‌وانیشه‌وه.

به رټه نجاميکي به ده سته اتوو له و توانا کاربیه ی که قسه له سهر ئافره ت وهک ئافره ت بکړیت هه روه ها ده توانیت ئه وه له گه ل خویدا بهییت که پپوهندی ده سته لات له نیوان پیاوان و ئافره تاندا له ژیر سهرنجا نامینیت. ئه وه بیگومان نه شیاوه که قسه له سهر بنده سته یی ئافره تان بکړیت بی هه بوونی تیگه یشتنیک له مه ر ئافره تان وهک گرووپ. خودی چه مکی ئافره تان مه رجیکه بو ره فتاری سیاسه تیکي ئافره تیا نه.

ئیمه چوډ ده تانین وا شیلگیرانه دژ به سیکسیزم له به رژه وهندی ئافره تاندا بدوین ئه گه ر پو لینه که وه همیک (در دونه گیه ک) بیت؟ ئیا بی په نابردن بو چه مکی "ئافره ت"، ئیمه چوډ ده تانین داوی مندا ل له باربردی یاسایی، چاودیری مندا لآن به دروستی، یان موچه له سهر بناخه ی گرینگی به راووردکراو بکه ی؟ (Alcoff 1988:420)

ره خنه ی دژ به پروانگه پوستمؤدیرنیکه هه روه ها ئه وه یه که جنس هه میشه هه ر ده بیت و ره نگیشه هه میشه ش هه ر مانایه ک بدات، ئه گه رچی ئه م مانادانه ده شگوریت (Gatens 1992). ئیمه یان ئافره تین یان پیاو. ئیمه نه ده تانین جنس له به ر خو مان دابکه نین و نه ده تانین له بیر خو مان ی بهینه وه، با چه ندیش به ئاره زووه خوازیاری بین.

تییینی

١ راولس Rawls پێ داده‌گرێت که مرۆقه‌کان له دۆخی سه‌ره‌تاییدا ده‌توانن له‌سه‌ر دوو پرنسیپی ره‌واییه‌تی بنچینه‌یی یه‌ک بگرن. یه‌که‌میان پرنسیپی گه‌وره‌ترین ئازادی شیاو و بۆ هه‌موو لایه‌ک یه‌کسانه‌. دووه‌م پرنسیپیان دوو لکی تێدایه‌: که نایه‌کسانیی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری ده‌بیّت و دابه‌ش بکریّت که (ئا) به‌ قازانجی ئه‌و مرۆفانه‌ بیته‌وه که خراپترین دۆخیان هه‌یه و (بی) که قازانجی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری به‌سترینه‌وه به‌ هاومه‌رجیی و هه‌لی یه‌کسانه‌وه بۆ هه‌موو لایه‌ک. یه‌که‌م پرنسیپیان له‌سه‌ر دووه‌میان ده‌وه‌ستیّت. به‌و شیوه‌یه‌ نابیّت هیچ لایه‌نێکی ئازادیی تاکه‌که‌س وه‌لاوه‌بهریّت بۆ ئه‌وه‌ی بۆ نمونه‌ گه‌ش‌ه‌ی ئابووری وه‌ده‌ست به‌یئرێت. راولس پێی وایه‌ کۆمه‌لگایه‌ک که ئه‌و پرنسیپی ره‌واییانه‌ تیايدا دابه‌شکردنی ماف و که‌لکه‌ جوړاو جوړه‌کان و به‌رپۆه‌ ده‌بات، ده‌بیّت وه‌ک کۆمه‌لگایه‌کی ره‌وا به‌یئرێت، له‌سه‌ر ئه‌و بناخه‌یه‌ش به‌ کۆمه‌لگایه‌کی باش. (Rawls 1971)

٢ گفتوگۆی سه‌باره‌ت به‌ پێوه‌ندی نیوان سه‌رمایه‌داری و بنده‌ستی‌تی ئافره‌ت، ئه‌گه‌ر ئه‌وان یه‌ک سیسته‌م یان دووان بن که پێکه‌وه‌ ده‌به‌سترینه‌وه، له‌و ده‌مه‌دا که‌وته‌ ره‌وت که هایدی هارتمان Heidi Hartman (١٩٨١) ئه‌وه‌ی خسته‌ به‌رده‌ست که ناوده‌برا به‌ "تیئۆری دوو سیسته‌می". هارتمان له‌ویدا پێ داده‌گرێت که نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسی (پاتریارکات) بوونیادیکی ده‌سته‌لاتی خۆیه‌تی به‌ بنکه‌یه‌کی ده‌سته‌لات و وزه‌یه‌کی خۆیه‌وه. نیزامی ده‌سته‌لاتی جنسی به‌و شیوه‌یه‌ به‌شێکی دروستکراو نییه‌ له‌ ناو سیسته‌می به‌ره‌مه‌پێانی سه‌رمایه‌دارییدا.

کورتیه‌یه‌کی گۆتوبێژه‌که له‌ ئافره‌تان و شۆرش: زه‌ماوه‌ندی ناشادی مارکسیزم و فیمینیزم The Women and Revolution: Unhappy Marriage of Marxism and feminism دا ده‌ست ده‌که‌ویّت. هه‌ندیک جار پڕوانگه‌جیاوازیه‌که وه‌ک فۆرمیکێ نوێی پلورالیزمی رادیکال دهر ده‌بردێت، له‌ویدا گه‌لێک جیاوازیی به‌ئهم‌ژمارد، نه‌ هه‌ر ته‌نیا جیاوازیی جنسی، ده‌که‌ونه‌ ژێر سه‌رنج. بۆ نمونه‌ پڕوانه ئه‌یسنستاین Eienstein (١٩٨٨).

۴

که‌سیی (تایبه‌تی) و گشتی

دیاردی که‌سیی (تایبه‌تی) دیاردهیه‌کی سیاسیه

"**ټه‌وی دیاردهی که‌سییه، سیاسیشه!**" به‌م فورموله‌یه فیمنیسته‌کان له ۱۹۶۰ - کانداه‌شخه‌لکیان فری‌دایه ناو گوتوپیژنی سیاسیه‌وه. دهربرینه‌که هیژیکۍ کاریگه‌ری مه‌زنی دروستکرد و په‌نگه زورترین له‌و دهربرینه‌نه بیت که کاتیک باسی فیمنیزم ده‌کریټ ده‌یندرینه‌وه.

فورموله‌که ټه‌و ده‌م، هه‌ر وهک ئیستا، شو‌رشیک بوو دژ به‌نیزامی هیرارشیه (پیرامیده) سیاسیه‌که. له‌و ریځایه‌وه که پی دابگریټ که ټه‌وی که‌سییه سیاسیشه ټه‌و نه‌ریته خرایه ژیر پرسپاره‌وه که دیت و به‌شپوه‌یه‌که که به‌لای خو‌یه‌وه گومانه‌نه‌گره جیهان له‌ناوه‌راستدا شق ده‌کات و دوو لای پیاوانه/گشتی/سیاسی و ئافره‌تانه/که‌سیی/ناسیاسی دروست ده‌کات. ټه‌و دهربرینه به‌ره‌نگاربونه‌وه‌یه‌که دژ به‌خودی ناوکی ټه‌و نه‌ریته‌ی که هه‌ر له‌سه‌رده‌می ټه‌نتیکه‌وه پرسگه‌لی سه‌بارت له‌ش، جنس و پیوه‌نده‌جنسیه‌کان له‌گورپانی سیاسی هاویش‌تووه‌ته‌ده‌ر.

له‌سه‌ره‌تادا "ټه‌وی که‌سییه سیاسیشه" بانگی‌کی نارپه‌زایی بوو له‌ناو ئافره‌تانی بزوتنه‌وه‌ی چه‌پدا. ټه‌زموونه که‌سییه‌کانی ئافره‌ته‌کان و هه‌روه‌ها ټه‌زموونه هاو‌به‌شیه‌کانیشیان له‌گورپانی "نا - سیاسی" دا له‌لایه‌ن هاوړئ پیاو‌ه‌کانه‌وه پشنگوئ ده‌خرا. پیاو‌ه‌کان ده‌بانگوټ که له‌بری خه‌سارکردنی کات به‌ورده‌گله‌یی له‌ژبانی که‌سیتییان، جی خو‌یه‌تی ئافره‌تان خو به‌شتی "گه‌وره‌وه" خه‌ریک بکه‌ن، وهک بو نمونه ریفورمه‌کردنی سه‌رمایه‌داریی یان ده‌زگای ده‌ولت (Grant 1993). ئافره‌ته‌کانیش به‌پیچه‌وانه‌وه پییان داده‌گرت که بیگومان ئافره‌تان به‌پرسی گرینگه‌وه خه‌ریکن. پیاوان پیانه‌وه دیاره که ده‌سه‌لاتیان له‌ئافره‌تان زیده‌تره و له‌به‌ره‌وه‌ش پیوه‌نده‌یه‌کان له‌نیوان جنسه‌کاندا، واته‌ پیاو و ئافره‌تدا، له‌ماله‌وه و له‌بازاریشدا، سیاسیه‌یه. که‌یت میللیټ Kate Millett (۱۹۶۹) نووسیویه‌تی که‌سیاسه‌ت هه‌موو پیوه‌نده‌یه‌که‌له‌کان ده‌گریته‌وه، و ټه‌ویش ټه‌و واتایه ده‌دات که "یه‌که گرووی پی مروف له‌لایه‌ن گرووی‌کی دیکه‌وه کونټرول ده‌کریټ" (1969:23).

به‌هوی وینه نمونه‌یه‌که‌کانی "خیزانی باش - Bra Familjen" - ی خو‌شبه‌خته‌وه که ورده‌ورده له‌که‌ناره‌وه زیاتر سووان، ټه‌وا ده‌رکی فیمنیزم سه‌بارت به‌خه‌سه‌لته‌تی سیاسیه‌یه‌که‌سیی (تایبه‌تی) به‌هیژتر بوو. ټه‌و بو‌چوونانه‌ی که سه‌بارت به‌بینینی که‌شی خیزان وهک می‌رگی‌کی ئاسوده‌گی به‌قوولی په‌گیان داکووتا بوو، هی‌دی هی‌دی وردبوون و پزان. کاتیک که زانیاری دهرباره‌ی لی‌دانی

ئافرهت و دهستدرېژنې سېکسيانه له ناو مالدا له ۱۹۷۰ - کاند خرايه ژير تيشکه وه، به پوونى ديار بوو که خوشبهختي کسي به پلهى هره بيهکه مين بو جنسى نير پاريزرا بوو. کاتيک که زورى نه خاياند پوون بووه وه که ترسناکترين شوين بو ئافرهتيک ناو مالکههى خوى بوو - نهگهر پياووه که له مال بووايه - نهوان ژيانى خيزان بهو شيوهيهى که وا پيروز کرابوو زياتر و زياتر دروه شانه وهى پيشووى خوى له کيس دا.

فيمينيزم بندهسته يي "کسي" ئافره تان له خانه واده دا به دوى گيروده بووى نهوان له ناو فهزا گشتييه که دا دهبهستيه وه. پيوهندي نيوان له لايه که وه کونترول کردن و بندهستکردنى ئافره تان له پووى سېکسيه وه له که ستييه کهى که شى مال وه دا و له لايه کهى تره وه نه وه که له سياسه تدا که متر ديارن و که له نزمموچه يي و کارى پله نزمدا زورتر ديارن، نيشان ده دريت. ئافره تان چون بتوانن له ژيانى سياسه تدا به شدارين به هه مان هه لومه رج که پياوان هه يانه له کاتيکدا که ئافره تان نه خاوه نى له شى خويانن و نه ژيانى خويشيان؟ بيهکه مين هه نگاو به ره و پووى گه يشتن به کومه لگايه کهى ديموکراتى و دادوهر، ده بيت دهرکردنى نه وه بيت که نه وهى له ژوورى نووستندا پوو دهادت، کى پاره کهى له ژير دهستداه و کى مندا لان له باخچه ي ساوايان ده نييتيه وه، له راستيدا فاکته رى دهسته لاتن. نهوانه پرسيارگه ليکن که ده بيت به نيترينه ناو روزه قى سياسه ته وه. (Philips 1991)

بيريارانى کلاسيکى سياسى بيرى گه وره يان به وه وه ماندوو کردوه که هيج کام له خيزان و له پيوهنديه خيزانيه کان سروشتيکى سياسيان نيه. جون لوك John Locke سياسه تى بهو شته پيناسه ده کرد که هيج پيوهنديه کهى به که شى خيزانه وه نيه (Okin 1991). ژان ژاک روسيو به جه سووريه وه هه موو جوړه ناوه نديتیه کهى دهسته لاتى له ناو که شى گشتييدا رت ده کرده وه، و به لام هاوکاتيش پوونى ده کرده وه که نابيت دهسته لاتداريى له ناو خيزاندا به ش بکريت. نهو دهسته لادارييه هه ر به سروشت هى پياوان بووه. بيرياره مؤديرنه کان له لای خويانه وه ده لين که سنوورى نيوان کسي و گشتيى هينده پوونه که هه نديک جار خيزان ناهيندرتیه ناو تيئوريه کانه وه. به هيج شيوه يه که خيزان پيوستى به وه نيه روشنايى بخريته سر، له به ره نه وهى ژيانى خيزان به سياسه ته وه په يوه ندار نيه. دهسته لات سه ريئشه ي جيهانى مه زنه، نه فین سه ريئشه ي جيهانى بچوکه.

که خيزان و ژيانى روزه تیکرا له تيئورى سياسى هاوچه رخ دهرده هاويژرين نهو نيشاندانه راده گريت که خيزان ديارديه کهى سروشتيى و ناسياسيه که پر به پرى پيستی خوى باشه. له ريگای دهرهاويشتنى پيوهنديه که سيه کانى ناو ئافره تان و پياوان له که شى سياسييدا پياوان ده توانن دهسته لاتى خويان به نيته وه. هه روه ها له ريگای پشتگوځيختنى که سيه که له ناو تويزنه وه کانى خویدا تيئورى سياسى خوى له هه مان بازييدا ده نييتيه وه. بهو شيوه يه پى هه لگرتن لهو بيره وه که نه وهى که سيه

سیاسیه فیمنیزم په‌څه‌څه له ه‌ردو ب‌چوون، له‌وه‌ی که چ‌ون ئه‌وی به که‌سیی و‌ه‌س‌ف ده‌ک‌ریت و له‌و ت‌ی‌گه‌یشته‌ش که گ‌وايه سنو‌ر‌ی‌ک‌ی سرووشتی و دیار له نی‌وان ئه‌وی که‌سیی و ئه‌وی سیاسیدا ه‌یه. فیمنیسته‌کان ده‌ل‌ین ه‌ر ک‌یشانی سنو‌ر‌ی‌ک‌ی له‌و ش‌ی‌وه‌یه خ‌وی له خ‌ویدا په‌فتارن‌واندن‌یک‌ی سیاسیه.

لیکچوون و نه‌قل

پ‌یداگرتن که "ئه‌وی که‌سییه سیاسیه" ده‌توان‌ریت به گ‌ه‌ل‌یک ش‌ی‌وه ل‌ی‌ی ت‌ی ب‌گ‌ه‌یریت. ئه‌و پ‌یداگرتنه په‌سنی پ‌ی‌وه‌ندیی دوولایه‌نه و ناکوکیه‌ان‌ه‌ی ئاف‌رته ب‌و سیاست ده‌کات: هاوکات که ئاف‌ره‌تان له که‌شی که‌سییدا ک‌ون‌ت‌ر‌ول ده‌ک‌ر‌ین و ده‌چه‌وس‌ن‌ر‌ن‌ه‌وه، ئه‌وا چ‌ون‌یه‌تی ژیان‌کردن و ئه‌زموونی ئه‌وان وه‌ک سیاسیه نابین‌ریت. به پ‌ی‌چه‌وان‌ه‌ی تی‌ئ‌وری نه‌ریتیه‌وه، فیمنیزم ه‌ه‌موو ئه‌و ش‌تانه‌ی که ر‌وژانه ده‌یکه‌ین ده‌خاته ژ‌یر‌پر‌سیار و ر‌وش‌نایان ده‌خاته س‌ه‌ر. ئه‌مه‌ش له‌گ‌ه‌ل ئه‌و ت‌ی‌گه‌یشته‌ندا د‌ی‌ته‌وه که نی‌ز‌ام‌ی ده‌سته‌لاتی جنسی، یان سیسته‌می جنسی، له ه‌ه‌موو ئاسته‌کاندا له ک‌وم‌ه‌ل‌گ‌ادا دروست ده‌ک‌ریت و ده‌ه‌یل‌د‌ر‌ی‌ته‌وه. ئ‌یم‌ه چ‌ون خ‌ومان ف‌یر ده‌که‌ین که وه‌ک ک‌چان و ک‌وران و وه‌ک ئاف‌رته و پ‌یاو بین، ئه‌وه به‌ش‌یکه له نی‌ز‌ام‌ی ده‌سته‌لاته‌که. که ک‌چان له ک‌وران که‌م‌تر ق‌سان ده‌که‌ن، که ک‌چان به ه‌ه‌س‌ت‌یک‌ی به‌خ‌وب‌اوه‌پ‌ی‌ی که‌م‌تره‌وه گ‌وره‌ده‌بن، که ئاره‌زوومه‌ندیی ک‌چان به که‌م‌تر داده‌ن‌ریت وه‌ک له ه‌ی ک‌وران به‌ش‌یکه له نی‌ز‌ام‌ی ده‌سته‌لاته‌که. (Mansbridge1993)

به‌و ش‌ی‌وه‌یه وانا سیاسیه‌که وا ل‌یک ده‌د‌ر‌ی‌ته‌وه که ک‌ول‌ت‌وری ئ‌یم‌ه ت‌ای‌به‌تمه‌ندی ته‌واو پ‌ی‌چه‌وانه به پ‌یاوان و ئاف‌ره‌تان ده‌دات. که ئاف‌ره‌تان به می‌ژ‌وو ناچار‌بوون که نو‌ی‌نه‌ریی له‌ش، هاوس‌و‌زیی (ئ‌یم‌پاتی) و ن‌ائ‌ه‌ق‌ل‌بی بن، هاوکات که پ‌یاوان په‌ت‌ین‌تی (تا‌پ‌وی) روونا‌ک‌ب‌یری، په‌فتارنو‌ینی و ئ‌ا‌ق‌ل‌یت‌یان پ‌ید‌راوه، ب‌ی‌گ‌ومان ئه‌مه چ‌وونه‌ژ‌و‌ره‌وه‌ی ئاف‌ره‌تانی ب‌و ناو که‌شی سیاسیه و ب‌و ناو دامه‌ز‌اوه سیاسیه‌کان زه‌حمه‌تر کرد‌وه. له سیاستدا تا ئ‌ی‌ست‌اش ئه‌و خه‌س‌له‌تانه به‌رز ده‌ن‌رخ‌ین‌ر‌ین که به س‌ه‌دان سال‌ان وا بین‌راون که ئاف‌ره‌تان نه‌یان ب‌یت.

ئ‌ه‌و گ‌یر‌و‌گ‌رفتانه‌ی که فیمنیزم ئام‌اره‌یان ب‌و ده‌کات ته‌نیا ئه‌وانه نبین که ئاف‌ره‌تان به ش‌ی‌وه‌ی جودا ر‌ی‌گیان ل‌ی ده‌گ‌یریت که له ژ‌یانی گ‌شتیدا به‌ش‌داریی ب‌که‌ن. فیمنیزم ته‌نانه‌ت ه‌ر خ‌ودی ناوه‌پ‌وک‌ی چه‌م‌کی سیاسه‌ت‌یش که چی ده‌گ‌ر‌ی‌ته خ‌وی و چی ده‌رده‌هاو‌ی‌ژ‌یت ده‌خاته ژ‌یر‌پر‌سیار و شی ده‌کاته‌وه. ت‌ی‌گه‌یشته نه‌ریتیه‌که له سیاست ئه‌وه فه‌رام‌وش ده‌کات که پ‌ی‌وه‌سته به جنس، له‌ش، ه‌ه‌ست و س‌یک‌سه‌وه. له‌ش و جنسی ئ‌یم‌ه وه‌ک که‌سیی ت‌ی‌ی ده‌روان‌ریت و له‌به‌رئ‌ه‌وش له رووی سیاسیه‌وه ب‌ی‌بایه‌خ ده‌بین‌ریت. گ‌ور‌ه‌پ‌انه سیاسیه‌که به گ‌ور‌ه‌پ‌انی ئه‌قل داده‌ن‌ریت.

له وېدا جنس پوليکي (که ته گوريه کی) په وای سیاسي نییه. له وېدا جنس شتيکه که نیمه ده بیت له کاتي نازاددا خه ریکی بین.

دیتنی سیاست وهک شتيکی له په گه وه جودا له لهش و له هه ست و له و زیده باوه په کولتوری سیاسیدا به نه قلی مرؤف، په گی داکوتاوه. هه موو مرؤفیک چاوه روانی لی ده کړیت که به هه مان شیوه و به لوژیکيکی لیچوو بتوانیت نه جامگیری دهر باره ی باشيتی گشتی بکات. نه دیتنه به مانای نه وه دیت که هه موو جیاوازیه کانی نیوان مرؤفه کان ده بیت جی بهی لدرینه لای نه وی که که سییه. بهو شیوهیه وهک نه کتیر که لیکی سیاسی چاوه روانیمان لی ده کړیت که روانگه یه کی باشيتی گشتیمان هه بیت، له وېدا خودی که سییمان دهر ده هاویریت. نه زموونی سهر به جنسیکی تاییه تی، هوؤسیکی سیوالی، یان هه بوونی په نگيکی تاییه تی پیست یان که نه فتیتی هیچیان بای نه وده نیین که بلیتی چوونه ژور وه یان بو ناو سیاست پی بدریت. (Young 1987)

بهو شیوهیه فیمنیسته کان هه ردو ده خه نه ژیر پر سیاره وه، هه نه وهی که کام پر سیارانه بو یان هه یه له ئاجیندای (پژده قی) سیاسیدا بهر ز بکړینه وه و کی بو ی هه یه له که مه که دا بیت، و هه نه وهش که به چ شیوهیه که نیمه ده توانین له پرؤسیسه سیاسیه که دا به شدار بین. نهو بیرهی که گوايه سیاست ده بیت له سهر بناخه ی لیچوون و نه قل بناخه دابیت وا ده کات که نیمه ده بیت به تاییه تمه ندیتی هاوولاتی نه بستر اکتوه له سیاسه تا به شدار بین، نهک له تاییه تمه ندی مرؤفییدا به جیاوازی له شی و جنسییه وه.

مؤد ئیدواردس (Maud Edwards 1992) ئماژه بهو ده کات که چ گوره پانیکی سیاسی له گوړیدا نییه که مامه له له گه ل ململانی جنسییدا بکات. نیزامه سیاسیه که له سهر نه وه بنیات نراوه که ئافره تان و پیاوان پیکه وه خو یان ریک بخه، بی په چا وکردنی جنس. نه مهش له سهر نهو پیوا بونه بناخه ی داکوتاوه که گوايه پیوه ندی نیوان جنسه کان بی ململانییه. سیاسه تی په و له بریتی نه وه له سهر په هندی چه پ - راست ده وندریته وه. ئافره تان ریگیان پی نادریت که وهک ئافره ت، وهک یهک گروپ به بهر ژوه ندی خو په وه، به شدار یی له سیاسه تا بکه. ئافره تان له ژیر نهو مه رجه دا بو یان هه یه به شدار بن که وهک تاکه کهس به شدار بن، نهک وهک کومه لیکی سیاسی.

بهو شیوهیه ئافره تانیک که له دهر وهی سیسته مه سیاسیه داکوتراوه که دا به یهک ده گن و خو یان ریک ده خه، بهرنگاری نیزامه له ئارادابووه که ده بنه وه. کاتیک که ئافره تان پی داده گرن که نه وان بهر ژوه ندی سیاسیان هه یه له بهر نه وهی که ئافره تن، ململانی جنسیه که دهر ده که ویت - و بهو شیوهیه ش په یوه ندگری جنسی پیاوانیش ده که ویت بهر چاو. کاتیک که ئافره تان وهک گروپیک سیاسی خو یان ده پیانین پیاوانیش دهن به گروپیک. تاکه کهسه نه بستر اکتکه و ویسته

گشتیه که ی ئیعتیاریان (برهویان) نامینیت - هاوکات که سنووری نیوان له شه که سیه که و ئه قله گشتیه که دوو چاری د ژبه یه کبوون و پووبه پووبوونه ده بیت. (Eduards 1993)

گروپه گهل دروست ده کردړین له بهر نه وهی که ئافره تان داوی تاییه تیان هه یه، به لام هیزه سیاسیه ته قینه روه که بیان له و راستیه دایه که خودی ئه و جوړه دامه زرانده بیان ره هنده جنسیه که ده خاته به رچاو. ئافره تان وهک ئافره ت دینه پیش و له گهل به رانه روه که یاندا داوی ئاخافتنیک ده که ن. په سه ن کردنی ئهم داوایه بو پیاوان وهک ئه وه وایه که ددان به ودها بنریت که په یوه ندرگی جنسی ئافره تان واتی ه کی سیاسی هیه. ئه و له شه ی که له میژه نکولی لی ده کردړیت، که هیما ی جودایی و ه سستی له کونترولنه هاته، به و شیوه یه خوی ده کات به ناو شانوی سیاستدا. ئاخافته سیاسیه ئه قلا نییه که به و شیوه یه له ق ده بیت و ده که ویته له رزه. (Eduards 1993:106f)

سیکسیوالیت، ده ستالات و دایکایه تی

که سنوور کیشی نیوان ئه وی که سیه و ئه وی گشتیه نیزامی ده ستالاتی جنسی ده هی ئیت ه و شتیکه که زور به ی فیمنیسته کان له سه ری پکن. گهل یک که س ئامازه به وه ده که ن که سنوور ه کان بو هر جنسیک دیاری ده کرین و که فهزا پیاوانه که هر راسته و راست بلندر وهک له وی ئافره تان ههل ده سه نگیندریت. ههروه ها یه کراییه کی (هاوراییه کی) گهوره ش له سه ر ئه وه هیه که ئه وی له دوخه که سیه که دا به شیوه ی جودا پوو ده دات ده شارد ریت ه و که ده بیت سنووری نیوان ئه وی که سیه و ئه و سیاسیه خا و بکریته وه. به لام که بیر یارانی جودا چو ن ده خا و ن گرفته که چاره بکه ن شیوه ی جودای هیه. له بنا خه دا ئه و شیوه جوداییه ده رباره ی شیوازی جودایه بو شیکردنه وهی ئه وی که سیه.

فیمنیسته پرا دیکاله کان ده لین که که شه که سیه خیزانییه که موری زه بروه نگ و ده ستریزشی دژ به ئافره تانی هه لگرتوه. چه وساندنه وه که له پیوه ندیه که سیه سیکسیه که دا په گی داکو تاه (به راووردی لاپهړی ۳۷ بکه). له پیوه ندی سیکسی نیوان پیاوان و ئافره تاندا زه بروه نگه سیکسیه که ناو نه ده. ئه و زه بروه نگه لیدان و زه و تکردنی سیکسی و پورنوگرافی و له شفروشی و ده ستبوردنی سیکسیش ده گریته وه. بیره بنچینه ییه که ی فیمنیسته پرا دیکاله کان ئه وه یه که ده لین ناکریت زه بروه نگه سیکسیه که وهک "جودا" و "نااسایی" ببینریت. ئه و ان جیاوازی له نیوان پیوه ندیه کی زه بروه نگدار و پیوه ندیه که که زه بری فیزیکی تیایدا نه بیت وهک

پله جودایی ده بینن نهک وهک شیوه جودایی. سیکسه پیاوړه نهک له میانه ی جودا له دهوړی زهبروزنگ، هر له نیشاندانی پیاوړتیه به رهقیټی و توندوتیژی تا دهستدریژی خووگرتوانه، دهوړندریټه وه. نهوان پیاوړه وایه که ماسولکه داریی، زهبروزنگ و سیکسوالیتی زور نیزیکانه پیکه وه گریدارون.

وانای پیاده کردنی زهبروزنگی سیکسی نابیت نه وهک زهبروزنگ و نه وهک سیکس، پوټلین بکریټ. پوټلین سیکسی پیاوړه [...] له تیترانجانندیکی زهبرنامیزانه له که متر دهسته لاتداراندا خو خولاسه دهکات. نهام ناکاره بالزالییه وهک هه وهسهه سیټنه ریکی سیکسی، وهک خودی سیکس خو، به نهزمون کراوه. (MacKinnon 1989a:316)

نیفا لوندگرین دهنووسیت که کاتیک پیاوړیک له نافرته ټیک ده دات نهوا نهو له ناووهی سنوره جنسیه کهی کولتوری خویدا رهفتار دهکات. "پیاوړان زور زیده تر دهبنه نیر کاتیک که نافرته تان توند دهگرن" (1990:13). هاوکات که سیکسیوالیتی پیاوړان به بالادهستی و کونترول وه به ستراره، نهوا سیکسیوالیتی نافرته تان له تیرمی بندهستی، بیدهسته لاتی و له بهرده سټوبوندا بو پیاوړان دهفورمیندریت. کاتلین بارری Kathleen Berry (۱۹۹۵) له سهر چه وساندنه وهیه کی گهردوونیانه ی نافرته تان دهوټ. نهام چه وساندنه وهیه له بازرگانیکردن به لهشی نافرته تان و له لهشفروشی و پورنوگرافییدا به رپونترین شیوه دهرده کهوټ، به لام نهام چه وساندنه وهیه له بناخه دا رهنگی هه موو شیوه کانی پیوهندیه سیکسیه کانی نیوان پیاوړان و نافرته تان ده داته وه. نافرته تان ده هیندریټه خواری بو ته نیا لهش، نافرته تان ده کریټ به شت، ته نیا بو نیرزا کردنی (پراچه تکردنی) پیاوړان.

له گهل نه وهشدا نهام جوړه باسکردنانه ی هیتروسیکسوالی وهک دهربرینیک بو چه وساندنه وهی نافرته، به وهی که نامیزووی و نارپوشن، رهخنه یان لیگیراوه. رهخنه گران لهام جوړه بیر دهلین ناتوانریت سیکس هر ناوا یه کلایه نیانه په سن بکریټ. نافرته تان نهزمونی جودایان له سهر سیکس هیه و سیکسیش له کات و کولتوری جیاوازا به شیوهی جودا پیاده دهکریټ.

ههروه ها تورپدانی بیه ه لومه رجی پورنوگرافی که رادیکال فیمنیسته کان پیی له سهر داده گرن خراوته ژیر پرسیاره وه. رهخنه گران له بیر رادیکال فیمنیزم دهلین پورنوگرافی ده توانیت، نه گهر به پیی هه لومه رجه کانی نافرته تان بکریټ، ریگیاهک بیت به ره و سهر فرازی. پورنوگرافی ده توانیت یارمه تی نافرته تان دات که له سیکسیوالی خویدا قولتر ببنه وه و وای لی بکن که ریگیایدراو و بینراو بیت له جیاتی نه وهی که جی شهرم و تابو له سهر دانراو بیت (Eisenstein 1988). هه ندیک بیریار وای بو دهچن که کاتیک زیی نافرته له پورنوگرافییدا نشان دهدریت، له

رېڭاي ئۇەۋى كە پېي دەگوتريت "زمانى وېنەيى زى vaginal imagery، دەتوانيت دەۋرىكى فېركردنانە و زانباربەخشانەى ھەبېت. ھەرۋەھا ئەم وېنانە وا دەكەن كە جنسى ئافرەت سەير نەنۇپنيت، تاۋەكو "ئەو بۇسارده كە بە سەير دادەنرېت لە لووت دەرچېت كە لە ھەشاردانى سەدانسالەى كوزدا لە ئۇدەبى بەربلاۋى خۇرئاۋايدا ھەيە" (Ellis 1992:165).

گەلېك فېمېنىستى لېسبېست (ھاۋجنسباز) دەلېن كە ئەگەرچېش زەبروزەنگ راستەوخۇ بەشېكى ھېتروئىكسىۋالىتى نىيە، بەلام لەۋىدا سېكسىۋالىتى ھەر لە پروانگەى مەرگەلىي پىۋانەۋە پېناسە كراۋە و ھەر دەستەلاتى پىۋان لەسەر ئافرەتان دادەكوتيت. فېمېنىستە لېسبېستەكان بەو جۆرە ھېتروئىكسىۋالىتى ۋەك دامەزراۋەيەكى سياسىي دەخەنە پوو، كە ھەم لەلای پىۋانەۋە و ھەم بۇ ئۇۋان بنىاتنراۋە. بەو شېۋە ھېتروئىكسىۋالىتى لەسەر نىشاندانى جىۋازىي "سرووشتيانەى" نىۋان جنسەكان دامەزرىندراۋە. ئەم جىۋازىيە سرووشتيانە لە راستىيدا پەردە بەسەر جىۋازىيەكانى دەستەلاتدا دەدەن. پىۋان دەتوانن لە ھەموو پوۋيەكەۋە بەسەر ئافرەتاندا زال بن. پىۋان دەبېت زياتر پارەيان دەست بکەۋيت، درېژتر و بەتەمەنتر بن، خويىندىكى باشتريان ھەبېت و پلەيەكى بالاترى كۆمەلايەتتيان ھەبېت. خۇشويستنى ھېتروئىكسىۋالىتى خۇى لە خۇيدا لەبەر ئەم جىۋازىيانەيە. لەبەرئەۋە پېۋەندىيە ھېتروئىكسىۋالىتىەكان ھەرگيز ناتوانن يەكسان بن. (Jeffreys 1994)

بە دلىيايەۋە ھەندىك جېگەى سەرسورمان دەبېت، ئەگەر، لەم دۇخى نايەكسانىيەدا كە زۆر بە وردىي بنىات نراۋە، ھەۋەسى (وروزاندنى) سېكىسى پىۋان بۇ ئافرەتان بە بەرابەرىخۋازى ساخ بېتەۋە. بېگومان وا نىيە. پىۋان پېۋىستيانە ئارەزوۋيان بچېتە سەر ئەو ئادەمىزادە بېدەستەلاتانە كە دەيانھېنن (مارەيان دەكەن). بەو شېۋە ئارەزوۋى ھېتروئىكسىۋالىي پىۋان لەسەر بە خۇش و لووسكردى جودادانانى ئافرەتان دامەزراۋە، جودادانانىك كە لەسەر جودايى دەستەلات دامەزراۋە. (Jeffreys 1994:63)

ھېتروئىكسىۋالىي بە شېۋەيەكى وا ھۇنراۋەتەۋە كە ژېردەستەيى ئافرەتان دەھېلدرېتەۋە. چەۋساندەۋەى ئافرەتان بە سېكس (يى) ناو دەبىردىت و بەو شېۋە جۆرىك لە پلەى بايۇلۇژىي، سرووشتيى و ئاسايى ۋەردەگرېت. پېۋەندىيە دەستەلاتگەريەكان ئاۋا لە نىۋان پىۋان و ئافرەتاندا چالاكانە دەشاردريتەۋە. بەو جۆرە بىندەستېتى ئافرەتان ۋەك نىزامىكى سرووشتيى دەخريتە بەر دەست، ئەك ۋەك نىزامىك كە لەلایەن دەستەلاتى سياسىيەۋە دروستكراۋە.

ئادريانا رېچ Adrienne Rich (۱۹۸۰) دەلېت كە دامەزراۋە ھېتروئىكسىۋالىتىەكە بەو مانايە دېت كە نكۆلى لە ھاۋبەشېيتەكانى ئافرەتان دەكردىت و رېڭايان لى

ده گيريت. ئادريانا له سهر پيکه وه به نډيه کی لیسبيستی ددویت، که هر به تهنیا پيوه نډی سیکسی ناگريته خوی. نه زمونه جودا کانی ئافره تان و نهو چری و هیزه کی له نیوان ئافره تاندا هه یه، له ژیر قورسی هیترؤسیکسیوالیدا له ناو ده چیت. پيوه نډیه لیسبیه که وهک ریگایه کی شیواو باس ده کريت که پوښایي بخته سهر هیترؤسیکسیوالیتی وهک نورم و بهو شیویه بناخه کی سهر کی نیزامی ده سته لاتی جنسی بخته ژیر پرسپاره وه. له ریگای لادان له نورمه که، نهوا نه فینه لیسبیسته که ده توانیت زیاتر نورمه هیترؤسیکسیوالیه که بخته بهر چاو. نه فینی هومؤسیکسیوالی (هاو جنس بازی پیاوان) بهر ننگاری پایه کی هیترؤسیکسیوالی ده بیته وه که وهک ناچار و ئاسایی داده نريت، و له دريڅایه نډا ده توانیت نهو چه وساندنه وه ئاسایی به زینیت. ره هنده سیاسی که ده بیت به به شیکي گرينگ لهو شته کی که به مانای لیسبیبون دیت.

به پپی فیمنیسته لیسبیسته کان، نهو راستییه کی که ئافره تان پيوه نډی سیکسی له گهل پیاواندا بهر زده نڅین، بهو مانایه نایه کی که هیترؤسیکسیوالیتی بی گپرو گړفته و سه مای ناو گولو گولزاره. ئیقا کریستونسون Eva Christenson (۱۹۹۴) ده لیت که هیترؤسیکسیوالیتی له سهر دوو ئاست هه یه. نهوه گرينگ که جیاوازی له نیوان هیترؤسیکسیوالیتی وهک نه زمون و هیترؤسیکسیوالیتی وهک دامه زراوه بکريت. که ئافره تان نه زمونی پوزه تیقی سیکسیان له گهل پیاواندا هه یه نهو بهر نه جامه نابه خشیت که ره خنه له هیترؤسیکسیوالیتی که وهک زوره ملی و وهک دامه زراوه کی نورمدر ده بینريت، بی رهواج بیت.

فیمنیسته رادیکاله کان و لیسبیسته کان تیکرا پیان وایه که مه رجگه لی بهر اهری راسته فینه نهوه یه که پيوه نډی نیوان سیکس، زه بروزه ننگ و چه وساندنه وهی ئافره تان بخریت بهر چاو. هره نهو شته کی که کسی و تاییه ته ده بیت بهو شیویه به سیاسی بکردريت و ددان به بوونی زه بروزه ننگ له ناو پيوه نډیه نيزیکيه کانی مروه کاندان بنريت، و بخریت ژیر پرسپار و وتوویزی له سهر بکريت.

بیریارانی دیکه، که نیمه پیمان خوښه ناویان بنین بیریارانی دایکایه تی motherhood theorists، نهوانیش هر ده لیت که ئافره تان ریگیان پی نادریت له به شکی گشتیدا به کار بن، به لام نهوان نهو وه سفکدرنه قبول ناکه کی که ئافره تان هر نهوه بن که قوربانیه ده سته لاتگه ریی پیاوان بن. به پیچه وانه وه ئافره تان توانیویانه له که سیتی که ده ده سته لاتگه ریی بکه و کولتوریکي خویان به به هاگه لی خویانه وه داپرین (Elshtain 1981). نهو کولتوره - ئافره تی به لهو په رییدا له سهر نهو بناخه یه دامه زراوه که ژنان مندالان ده بیت. کاتیک ژنیک ده بیت به دایک خو په رستییه که خوی ددات به ده ست دلنه وازییه وه. بهو شیویه له جیهانی ئافره تان تاییه تمه نډیتی بو هاوههستی و به خپوکاری ده چیندریت. ئافره تان له

ړيگای رڼلی نه ريتی خویانه وه وهک دایکایه تیکردن، باوه شنه وازی و نیژیکایه تی پوهوشتیکی تاییه به خویانیان دروست کردوه، که که شه گشتیه که ده بوایه که لکی لیوه رگریټ وهک له وهی له دهر وه بیان هیلیته وه. (Ruddick 1989)¹

بیریارانی دایکایه تی ده لین ئیدی که واته له راستیدا دیارده که سیه که (تاییه تییه که) گرفته که نییه، به لکو دیارده گشتیه که یه که گرفته. نهو سنووربه ندیه که به رانه ر ژیانی خیزان کراوه سیاست و سفاره گشتیه که ی لاواز و بیسوز کردوه. له که شه سیاسیه که دا ړیگا به به رزه وهندی که سیی ددریټ و شته پوه ریه کی (کالاپه روه ری) رهق بی هیچ سنووربه ندیه که له نارادایه. ستراتیژییه فیمنیستیه که که خوازیاری دانانی نیشانه یی که سانییه له نیوان که سیی و گشتیه که دا نهوا بهم شیویه لهم پروانگه ییه وه تیکد ره (Elstain 1981). نهگر هه موو شتیکی بیټ به سیاست، هه موو شتیکی ده بیټ به کیپرکییه کی خوپه رست که هه مووان به ره ورووی یه که ده بنه وه. له بری نهوه، له بوچوونه دایکایه تییه که دا، پیشنیاری ستراتیژییه کی پیچه وانه ده کردریټ. له ړیگای نهوه وه که ړیگا بدریټ نهوی که سیه کار بکاته سر نهوی گشتیه نهوا په ووشته سیاسیه که را دیکالانه نوټ ده کردریټ وه. بیري مند/لنه وازی (دایکی تیکردن) Maternal thinking، که جوړه بیریکي مودیرنه، جبی خویه تی ړیگای بدریټ سنووری نیوان که سیی و گشتی بیه زینیټ. نه مه دوو جوړه قازانجی ده بیټ: که شه سیاسیه که به مروقیی ده کردریټ و ئافره تانیش ړیگیان پی ددریټ که به ته وای له کاروباریی ده ولته تییدا به کار بن (Ruddick 1989)¹.

به لام فیمنیستانی دیکه په خنه له بیریارانی دایکایه تی ده گرن و ده لین نهوه خوگر نییه که قسان له سهر نه زمونیکی هاوبه ش یان په ووشتیکی هاوبه ش بو هه موو ئافره تان بگریټ. هه موو ئافره تیک نابیت به دایک و هره وهاش بوون به دایک له ده می جودای کولتوریی و میژووییدا به مانای جیاواز دیټ. به رپه چدانه وه یه کی دیکه ی نهو فیمنیستانه نهوه یه که بیریارانی دایکایه تی بهو شیویه هه ر نهو وینه نه ریتانه ی (ستیریوټایپانه) ئافره تانی سهر په رشتیار و خوړه تی نه به هیز ده که ن که نیزامی ده سته لاتی جنسیی خو دی دروستی کردوه. ئینجا ده لین هه ر دروستیش وهک کاردانه وه یه که دژ بهم پوله سنوورداکراوه ی ئافره تان بوو که فیمنیزم سهری هه لدا (Grant 1993:71).

دهولت و جنس

ئو فیمینيستانه ی که ئو بیره دهخنه ژیرپرسيار که ئازادیی له لایه ن خیزان و دایکایه تیه وه فراهه م دهکړیت به گشتی زورتر رووی خو یان دهکهنه دهولت. ئووان به لگه دههیننه وه و دهلین لای دهولت ئو یارمه تیه دهست دهکوهیت که ئافره ت بتوانیت له وابسته یی و شکاندنی ناو فها تاييه تیه که دوور بکه ویته وه. دهولت، به تاييه ت دهولته خو شگوزره کانی (ره فاهیه کانی) سکه ندنا فیا، سه ربه خو یی ئافره تانیا ن به هیتر کردووه. له ریگای گه شه ی که رتی دهولتیه وه ئافره تان کاریان چنگ که وتووه. له و ریگایه وه ئووان، لانی که م له رووی ئابوورییه وه، دهستیان کردووه به وه ی که خو یان له وابسته بوون به پیاو رزگار بکه ن. دهولتیش ه وروه ها له ریگای سیسته می چاودیری مندالان و دهرماله و سیگورته ی دایکوباوکایه تیه وه هلی بو ئافره تان ره خساندووه که بتوانن کاری خو بژیوی بکه ن. ه وروه ها ریفورمی یاسایی جوداش خراوته کار تا ئافره تان له زه بری پیاوان بپاریزین.

ئهم ریفورمانه وا دهکهن که دهولت به زوری وهک لایه نگرکی گرینگ له خه باتی به رابه رییدا ده بنریت. به و شیوه یه قسه له سه ر دهولته ی ئافره تپه روه ر دهکړیت و پیوه ندی نیوان دهولت و ئافره تان له لایه ن هه ندیک فیمینيسته وه وهک هاوپه یمانیه ک له قه لهم ده دریت. ئافره تان و دهولت به دانوستاندن گه یشتوونه ته کونتراکتیک که هه ردوولایان لی پازیین. به و شیوه یه که رتی دهولته ی و ئافره تان سوودیان له یه ک وه رگرتووه. که رتی دهولته یی بو پتر گه شه کردنی خو ی پیویستی به هیزی کاری ئافره تان بو و ئافره تانیش بو ئه وه ی کاریکیان چنگ بکه ویت که رتی دهولته ییان پیویست بوو (Hernes 1987).

ئو لیکوله رانه ی که ولاتانی باکووریان له گه ل به شی دیکه ی جیهاندا به راوورد کردووه به زوری دهگه نه ئو سه ره نه جامه ی که مودیلی دهولته ی خو شگوزره انی ناوه ندی سویدی دهستکه وتی سه رسوپه یه ری بو ئافره تان وه دهست هیناوه ۲ له دهولته ی خو شگوزره انییدا به لانی که م هه ندیک پرس؛ وهکو پرسى مندالپه روه ربی و زه بروزه نگ و ده ستریزپی سیکی دی دژ به ئافره ت، که له وه به ر وهک کاروباری که سیی خیزانی دادنه ران، ئیستا سیاستیندراون؛ له ریگای چه ندین ریفورمه وه هلی ئافره تان بو پیکه وه گریدانی کار و دایکایه تی کردن شایانسانه باشر بووه، و پاریزه ی دژ به هه لاواردنی جنسیش به هیتر کراوه (Borchorst & Siim 1987).

هاوکات گه لیک فیمینيست به گومانه وه له دهولت دهرپوان. ئایا به پراستی دهولت دهرفه تیک به ره و قووتار بوون له بنده ستیه که فراهه م دهکات یان له راستیدا خودی دهولت هه ر خو ی هه ره شه یه که له خه باتی ئافره تان پوه و به رابه ربی؟ گه شه ی دهولته ی خو شگوزره انی به به رچاوه وه وابسته یی ئافره تانی به پیاوانی

تاكهوه كه م كردهووتهوه، بهلام لهبرى ئهوه ئافرهتان بوون و كراون به وابستهى دهولت. ئافرهتان دووجار وابستهى كهرتى دهولتتين. ئهويش ئهويه كه له پياوان زياتر تامى لى دهچيژن، چ وهك خزمهتكراو و چ وهك كارمهنديش. سهرهپاي ئهوهش هيشنا تا پادهيهكى بالا ههر پياوانن بريار دهدهن، ههم وهك سهرۆك و ههم وهك سياستهداريش (Hernes 1987). ئافرهتپهروهري دهولتى خۇشگوزهرانيى سنوورىكى پرونى ههيه. ئافرهتان زياتر و زياتر ههليان بو نفوزى (دهسترويووى) سياسىي جىددى لى دهستيندريتهوه. ئافرهتان رڭا نادريڻ كه سهربهخوييانه له سياسهتدا بهشار ببن و به پيى خويان گوزاره له خويان بكهن (Borchorst & Siim 1987).

بهلام فيمينيستانى بيريارانى دهولتتى Feminist theorists of the state بهزورى خۇدهپاريژن لهوهى كه دهولت تهنيا به باش يان به بهد، به دوست يان دوزمنى ئافرهتان بخهسلهتئين.

پرسيار سهبارهت بهوهى كه دهولت ئازادكاره يان جلهوگر ناتواندريت به بهلييهك يان به نهخيڙىكى پرون وهلام بدريتهوه (Watson 1990). درود داهلروپ Drude Dahlerup پيى وايه كه لهبرى ئهوهى پيى دابگيريت كه دهولت له راستييدا چونه يان چيه، جيى خويهتى پيوهنديى نيوان ئافرهتان و دهولت له دۆخى جوداي كۆنكرىتدا بخويندريت (Drude Dahlerup 1994). ئهه و ئاماره دهكات كه ههرهوها تهناهت له تويزينهوهى ريفورمىي تاكيشدا زهممهته بگوتريت كه چي له راستييدا ئازادكار يان چهوسينهروهيه بو ئافرهتان. به پيى پروانگهى پيههنگرتنى جودا فيمينيستكهان دۆخهكه به شيوهى جودا شى دهكهنهوه، و ئهوهش ههرهوها جيى تيگهيشتنه كه ههنگاوى دهولتتى به شيوهى جودا كار دهكات سهر گروپى جوداي ئافرهتان.

له ليكولينهوهى ئهوهى كه پيى دهگوتريت فيمۆكراتهكان، واته بيرۆكراتى فيمينيستى، سهرنجى تويزهروهه له دهرئهجمامى ريفورمى دهولتتى لادهچيت و دهخريت سهر كارى مروقيى ناو ستروكتوره دهولتتیهكان. ليره دا ئهه تواناكاريانه دهخويندريت كه ئافرهتان بو وهدهستهينانى شوينى خوههلسوران له ناو نيزامه بيرۆكراتتیهكاندا ههيايه. بيرىكى خۆگر ئهويه كه ئافرهتانی رادىكال، كه ستراتيزيانه له ناو پيگهى دهولتتيدا دانراون، دهتوانن شوين بو گورپانكاريى پرمانا له ههولومهرجى ئافرهتاندا بدۆزنهوه. لهپيگاي هاوپهيمانيتهوه، ههم له ناو و ههم له دهرهوهش، چ لهگهڵ فيمينيستى گهليى و چ لهگهڵ سياسهتهدارى شوينگرتوو و بيرۆكراتاندا، ئافرهتان بهزويى له بهكارهينانى دهولتدا بو گهيشتن به مهرامگهلى خويان سهركهوتوو دهبن (Eisenstein 1995).

بهلام تيگهيشتيكى وا له تواناكاريى ئافرهتان كه بين و بتوانن ستروكتورهكانى دهولتتى و بيرۆكراتى بهكاربهينن له تيئورى فيمينيستى

راديکالدا بهرپه چ ددريته وه. فيمينيسته راديکاله کان دهولت زياتر له هر شتيک وهک ئاميريکی ناو دهستی پياوان دهبنين.

دهولت له مانای فيمينيستيدا نيړه: ياسا به ههمان ديدوه ئافره تان دهبنيت و مامله ليان له گه لدا دهکات که پياوان دهيان بنيت و مامله ليان له گه لدا دهکات. (MacKinnon 1989b:161 f)

بیره که ئه وهیه که دهولت شیوه به نوری پیاوون ددات. دهولت لهو میکانیزمگه له چه وسینه ره وهی که کهرتی که سیه که بهرپوه دبات بیگونا نهیه. به پیچه وانه وه، خهسلت و دامه زراوهی دهولت رهنگی نیزامی دهسته لاتنه جنسیه که دداته وه. هه موو هه نگاوه چاره دهولتیه کان و هه موو ریفورمه سیاسیة کان دهنه مایه ی بندهستخستنی ئافره تان، تهنانهت ئه گهرچیش هه میسه روون نیین.

جوان ئاکهر Joan Acker پی داده گریت که ئه و ریکخواوه فيمينيستيانه ی که ریگا به خوین ددهن هاوکاری نیژیکیان له گه ل دهولتدا هه بیت خوده خه نه ئه و مهترسیه وه که هیژی راته کینه ری سیاسی خوین له دهست بدن (Joan Acker 1995). ئه گهر گروپه کان له رووی ئابووریه وابهسته بن، ئه و دهولت ده توانیت له سهریان داواخواز بیت که کاروباره کان چون ریک بخری و که کام گرفتانه ش سهرنجیان بدریت. ئه مه ریکخواوگه لی فيمينيستي دهخاته دوخیکی سهرلیدنه کراوه وه. کومه که دهولتیه که هه ره شه له له گورنای راديکالییتی ناو کاروباره کان دهکات، هاوکات که گروپه کان خویشیان بو بهرده وامیون له سهر زیان وابهسته ی پاره کان دهن. "سهرئنجام، له دریزخایه ندا، ریسا بیده نگه که بو ئه وان ئه مه یه: 'خو بگونجینه یان بمره'" (Acker 1995:140).

دهولت داوای سیاسی ئافره تان، له ریگای تیپه ستانیا ن له ناو خودی نیزامه سیاسی که، له په لوپو دهخات. پاتریشیا مورگان (Patricia Morgan 1982) مه به ستیتی که ئه م هه ره شه یه هه میسه له به رده م بزوتنه وهی ئافره تانه، تهنانهت ئه و به شه ش له بزوتنه وهی ئافره تاندا که جهخت له سهر ریکخستنکی جودا دهکات. نمونه یه که بو ئه مه بزوتنه وهی ئافره تانی ئه مریکایه، بزوتنه وه یه که له سهره تادا پیکها تبو له گروپی بیلایه نی سیاسی و فيمينيستي روون. به لام هیدی هیدی بزوتنه وه که له لایه ن دهولته وه دهستی به سهردا گیرا. بنکه ئیشکگره کان که ئافره تان خوین دهیانبرد بهرپوه له به رانه ر ئه ودها که ریگایان به چاودیری دهولت داو و ریکخواوه کانیا ن به و شیوه یه ی دهولت دهخواست دووباره ریکخستنه وه دهستان کرد به پاره وهرگرتن. به لام کاتیک دهولت دهستی خو خسته کاره کانه وه نه هه ر به تهنیا ریکخواوه که هیدی هیدی گوردا، به لکو تهنانهت

پېناسه‌کردنه په‌سهنه‌کې گرفته‌کېش گۆردرا، واته زه‌بری پیاوان دژ به ئافره‌تان، دووباره شیوه‌ی درایه‌وه. ئه‌وی گرووپه فیمنیستیه‌کان ناویان نابوو "زه‌بروزه‌نگی ئافره‌تان" گۆردرا بۆ تیرمی "زه‌بروزه‌نگی خیزان". به‌و شیوه‌یه ئه‌و راستیه‌یه شیویندرا که قوربانیه‌که له راستییدا سهر به جنسیکه و تاوانباره‌کېش سهر به جنسیکی دیکه‌یه. به‌و شیوه‌یه ئه‌و هه‌ره‌شه خوماتدهره سیاسیه‌ی که فیمنیسته‌کان له پشت چالاکي خویانه‌وه هه‌یان بوو - که ئافره‌تان وهک گرووپیک داوای ده‌سته‌لاتیان ده‌کرد - پوچ کرایه‌وه.

سه‌رئه‌نجامگیری ئه‌م لیکدانه‌وه‌یه ئه‌وه‌یه که هه‌موو نارەزاییه‌کی سیاسي که هه‌ره‌شه له ده‌ولت ده‌کات له مه‌ترسی له‌په‌لوپۆختندایه. ده‌ولت له توانیدا نییه ئافره‌تان له بالاده‌ستی پیاوان پرگار بکات. ئافره‌تان ده‌بیت خویان، له ژيانی رۆژانه‌ی خویاندا، له بنده‌ستیه‌که خودئاگا بین (MacKinnon 1989b). له‌بریتی ئه‌وه‌ی هه‌ول بدریت له پړگای که‌نالی سیاسي جیگرتوه‌وه گۆرانکاری و ده‌ده‌ست به‌ئیندریت، ده‌بیت ئافره‌تان به‌جیا، له دهره‌وه‌ی سیسته‌مه‌که‌دا، خویان پړیک به‌خه‌ن. ئه‌و کاته‌ی که ئافره‌تان له ناو ریکخراوگه‌لی خویاندا ئافره‌تانی دیکه ده‌بینن، به‌هه‌لومه‌رجی خویان، ده‌توانن ئه‌زموونی هاوبه‌شی بنده‌ستی و داوای هاوبه‌ش بۆ گۆپینی نیزامی ده‌سته‌لات، فورموله‌ بکه‌ن.

سنوورگه‌لی که‌سیتی و سیاسي

فیمنیزم له‌گه‌ل ئه‌و گیروگرفته زۆرانبازی ده‌کات که سیاسه‌تی که‌سیتی له راستییدا ده‌بیت چۆن بیت و ده‌ولت ده‌توانیت و ده‌بیت چ رۆلکی له‌خه‌باتی پرگارییدا هه‌بیت. ئاننا فیلیپس Anne Phillips پیی وایه که ئه‌و فیمنیستانه‌ی له خالی "دیارده که‌سیتیه‌که دیاردیه‌کی سیاسیه" دهرده‌چن، ده‌که‌ونه ناو ناکوکیه‌که‌وه (پارادۆکسیکه‌وه) کاتیک که پاریزگاری له مافی منداڵ له‌باربردن ده‌که‌ن (Anne Phillips 1991). ئه‌وه بیگومانیه‌که که ئافره‌تان ئه‌و مافه په‌هایه‌یان هه‌یه که بریار له‌سهر له‌شی خویان بدن. ئه‌م ده‌لیله‌یه‌یه‌وه له‌هه‌یه‌یه‌یه ده‌لیت شتیک هه‌یه که ئافره‌ت ده‌بیت نه‌یخاته ناو ده‌ستی که‌رته ده‌وله‌تیه‌که (گه‌سته‌که) - له‌وه. ئیمه هه‌رگیز نابیت به‌یڵین که ده‌ولت بریار له‌سهر چاره‌نووسی له‌شمان بدات. نه‌شیاوه که که‌سیتیه‌که و سیاسیه‌که به‌خینه‌یه که تاي ته‌رازووه‌وه. هه‌ندیک به‌شی ژيان ده‌بیت به‌تایبه‌تیتي بمیخته‌وه و ده‌بیت سنووریک له‌نیوان که‌سیتی و سیاسیدا هه‌بیت. به‌لام ئایا ئه‌و سنووره له‌کویدا رابکیشرت؟

گه لیک کهس پیاښ وایه که بریاری ژنان له مهر و یستن یان نه ویستنې منډال پیاوړسته بریاریکی کهسی و بئ بینه و بهره بیت. ئافره تان ده بیت منډال دروست کردن (زاووزی) و سیکسیوالیتی له دهستی خویاندا بهیله وه. کهس نابیت بوی هه بیت دهست بخاته ناو نه وه وه که نیمه ی ئافره ت چ جوړه سیکسکردنیکمان دهویت (Phillips 1991). به لام بو رادیکال فیمنیست ه کان، که سیکسیوالیتی وهک بناخه ی بنچینه یی نیزامی دهست ولات ده بینن، بیگومان نه مه سنورپراکشیانکی ماقول نییه.

که واته ریزیک تیگه یشتنی جودا هه یه سه باره ت به وهی که مروف چوون له تابه تیه که حالې بیت. له لایه که وه مه سه له که نه وه یه که فیمنیست ه کان مه به ستیان له شتی جودایه کاتیک که قسه له سهر "نه وی که سیه سیاسیه"، ده کهن. هه لبت پیویست ناکات نه مه وایک بدریته وه که ههر شتیک نیمه له گهل له شی خوماندا دهیکه یین پیداو یستانه له لایه ن گشتیه وه بهر پیوه ببریت و بریاری له سهر بدریت. به لکو زیاتر مه سه له که سه باره ت به هه بوونی ئازادییه که ئافره ت بتوانیت نه زموونی که سیټی خوی بگوریت بو سیاست نه گهر و کاتیک که بخوازیټ. ده برپنه که هه روه ها به و مه به ست ه ش نایه ت که نتر نابیت ههر هیچ سنووریک له نیوان نه وه دا که سیاسه ته و نه وهی که سیاسه ت نییه هه بیت. نه گهر ههر هه موو شتیک بیت به سیاسه ت چه مکه که واتای خوی ون دهکات. نه گهر سنوره کانیش نه مینن، نه و سیاسه تیش له ئارادا نامینیت.

ب. هونیک ده لیت (B. Honig 1992:225) "نه گهر سیاسه ت له هه موو شوینیک بیت که واته له هیچ شوینیکش نییه". نه وهش هه روه ها شیاوه که "که سیټیه که سیاسیه" وهک ددانپادانانیک لیک بدریته وه که پیوه ندیه دهسته لاتیه کان له که شه که سیټی و گشتیه که دا بیمه جاز و پیوه بوونه پیکه وه گریدراون. نه وهش جوړیک له تیگه یشتنه به و مانایه دیت که هیچ ئاستیکی ژیانمان نییه مانای سیاسیه نه دات.

جووتبوونی سیکسی له ره سه ندا کاریکی که سیټیه (تابیه تیه). له گهل نه وه شدا شیوازی جووتبوونی سیکسی کو دداره و شیوازی دهسته لاتی نابه رابه ر ده گرته خوی و کاریگه ربی خوی دوورتریش له سنوره تابه تیه که داویژیت [...] ئامانجی فیمنیست گه لیک که سهرنج دهخنه سهر بالاده ستیتی نه وه یه که روونی بکه نه وه چوون دهسته لاتی جوړاو جوړی که سیټی و گشتی توند و نیزیک پیکه وه گریدراون (Mansbridge 1993:364).

تایینی

١ گفتوگۆی سه‌باره‌ت به‌ ره‌ووشتیکی ئافره‌تی تایبه‌ت له‌ پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ ده‌رکردنی کتیی "به‌ ده‌نگی دیکه‌" (1982) In a Different Voice و وه‌رگیڕانی سویدی (1985). - سی کارۆل گیلیگان (Carol Gilligan) دا بوو، کارۆل مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئافره‌تان شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی تیگه‌یشتنی ره‌ووشتیان هه‌یه‌ که‌ له‌سه‌ر پێوه‌ندی مرۆفیانه‌ و په‌رستیاری له‌نگه‌ر ده‌گریت، نه‌ به‌ پله‌ی یه‌که‌م له‌سه‌ر پرنسیپی ئه‌بستراکت وه‌ک بۆ نمونه‌ دادوه‌ری. کاری ووارنئیس (Kari Waerness 1984) له‌ خالی ده‌رچوونی لیکچوه‌وه‌ گفتوگۆ له‌سه‌ر چه‌مکی ئه‌قلانیی په‌رستیاری rationality of caring ده‌کات. به‌و چه‌مکه‌ کاری ده‌یه‌وێت جو‌ری ئه‌و ئه‌قلانییه‌ تایبه‌تی به‌خاته‌ به‌رده‌ست که‌ ئه‌و پێی وایه‌، ره‌فتاری ئافره‌تان کاتیک که‌ کاری په‌رستیاری جودا ده‌کهن، جله‌و ده‌کات.

٢ بۆ زیاتر پێداچوونه‌وه‌یه‌کی توێژینه‌وه‌ فیمینیستی که‌ی سه‌باره‌ت به‌ ده‌وله‌تی خوشگوزه‌رانیی بره‌وانه‌ بۆ نمونه‌ داهلرۆپ (Dahlerup 1994)، ئیلمان (Elman 1996) و سه‌ینسبیری (Sainsbury 1994)

ديموکراسیې و هاوولاتیتي

ديموکراسیې پیاوړتیا

نأفړه تان هر له سهره تاوه له گهل ديموکراسیې که وتوننه ته پيوهنديهي سهره وه. له ئه سينای ئه نتيکدا، ئه شوينه ي که به بيشکهي ديموکراسی داده نريت، نأفړه تان هه رگيز وهرنه گيران و قبول نه کران. رول ئافړه تان لهو ديموکراسیي هي ئه ويدا ئه وه بوو که له دهره وهی بن. ديموکراسی، که به واتای فهرانپه وایی گهل ديت، بهو واتايه بوو که ته نيا پياوړی گه وره سال و نازاد دهسته لاتدار بوون. کويله و نأفړه تان به هيچ شيوه يه که بويان نه بوو هاوولاتيتي بن. ئه وان هه را سووک و هاسان وه که خهلک نه ده بينران.

له دوخکي ناسکی دیکه له ميژووی ديموکراسیيدا، له شورشي فهرانسدا، نأفړه تان خويان لهو دوخه سهره دا ده ديتنه وه که داوی مافه کانی پياوړيان ده کرد، "less droits de l' homme"، ئه مافانه ي که پاشان ده رکوت که ناره زووکردنيان بو ژيان ترسناکه. کاتيک که ئوليومپه دی کوگي Olympe de Couges پي داگرت که نأفړه تان بهو مافه "شاد" بوون که بچنه سهر سه کو مەرگ، هه رواش ده بيت مافي خويان بيت بويان هه بيت بچنه سهر ميژي نأخافتن، سهری په ريندرا (Scott 1996). به هه رحال، ئه ده ستتيوه رده نه ي ئه وه له که رتي گشتي زوري له سهر کهوت. به گشتي سهدان ساله گوتوبيژي له مەر ديموکراسیې ده ستی پيکراوه، بي ئه وهی نأفړه تان به شداری تيدا بکه ن (Phillips 1991).

ئهمه ش بيگومان له دوخي راسته قينه ي سياسه تدا رهنه ده داته وه. هه تا ناو قولايي سده ي بيسته همي خاياند تا نأفړه تان لهو به شه ي جيهانی ئيمه دا مافيان چنگکه وت دهنه گ بدن. ۱

بهو پاشه له (پاږدوه) سيکسيستيه وه که سيسته مي ديموکراسیې هه يه تي، هه تاوه کو ئه مړوش هم له لای پياوړنه وه شيوه ي دراو ته ي و هم لای ئه وانيشه وه به ريوه بردراوه، ئهمه زور سهر نييه. ياسادانان و ياسا پيړه وکردن له ده ميکی دريژدا، لهو ريگايه وه که نأفړه تان له هاوولاتيتيه کی ته واومانا دهر ده هاويژران، هه را له به رزه وندي پياوړاندا بوو. ئه مړو ياساکان به شيوه يه کی دیکه شيوه دار کراون. له خودي شيوه کهيدا جنس، بو ئه وهی گهرانتي هاومامه لبي کردن به هه مووان بدات، بيلايه نه. به لام که ئهمه يارمه تي نأفړه تانی نه داوه بگه نه به رابه ريي و هيشتا بالا ده ستی پياوړان له ئورگانه برپاږدره کاند، له ناو موچه خوړانی ده ولته ي و دادگا کاند، هه يه، دهر ده که وييت. سهره پای ئه وه ش ئه گهرچی ياسا و ريسا ده ولته تيبه کان ئيتر به رپه سمی نأفړه تان هه لئاويړدئ، هيشتا هه ر کومه لگا

به‌رابه‌ر نییه. ئا‌فره‌تان له هی‌لانه و مه‌مه‌ره‌کانی ده‌سته‌لاتدا به توندی که‌م نوی‌نه‌رن. ژیا‌نه په‌سمی‌یه‌که و گو‌توب‌یزه تی‌ئو‌ریه‌سیاسی‌ه‌کان سه‌بارت به ده‌سته‌لات، نه‌یان‌توانی‌وه له‌م په‌نگدانه‌وه‌یه ده‌ریاز بین.

له تی‌ئو‌ری سیاسیی نه‌ری‌تی‌یدا ئه‌وه به گی‌رو‌گرفت و ئاس‌ته‌نگ نابین‌ری‌ت که سی‌سته‌می دیموکراسیی ئاسایانه ئا‌فره‌تان ده‌رده‌هاو‌ی‌ژ‌ی‌ت، و به‌زور‌ی‌ش ئه‌م‌ړ‌که‌ش هر وایه. نووس‌ه‌ری ئه‌و کتیبی خو‌ی‌ندنه که تازه ده‌ر‌چو‌وه و که له‌سه‌ر ده‌ستو‌وری سو‌ی‌دی‌یه، ده‌پرس‌ی‌ت: "له‌به‌ر‌چی پیا‌وان ناتوان ته‌نانه‌ت له‌به‌رده‌وامی‌شدا هر نوی‌نه‌رایه‌تی ئا‌فره‌تان بکه‌ن وه‌ک که سه‌دان سال‌ کردویانه؟" (Larsson 1994:115). پاش چه‌ند په‌ره‌یه‌ک ده‌لی‌له‌ی‌نانه‌وه له‌سه‌ر ئه‌م پرسه به‌چی‌ژه، نووس‌ه‌ره‌که خو‌ی ده‌گاته ئه‌م سه‌ره‌ن‌ج‌امه:

ده‌ی، وه‌لامی ئه‌و پرس‌ی‌اره چی‌ه که ئه‌گه‌ر بوونی چه‌ند ئا‌فره‌تیک له دامه‌زراوه بر‌یار‌ده‌ره‌کانماندا پی‌ویست بن یان نا؟ به‌و پی‌ناس‌ندن و ئاماده‌کاری‌یه‌شه‌وه وه‌لامه‌که هر نه‌خ‌ی‌ره. سی‌سته‌مه سیاسیه نوی‌نه‌رایه‌تی‌ه‌که‌ی سو‌ی‌د له‌سه‌ر بنا‌خه‌ی نوی‌نه‌رایه‌تی را‌و‌ی‌چو‌ون دامه‌زراوه، نه‌ک له‌سه‌ر نوی‌نه‌رایه‌تی کو‌مه‌لایه‌تی. بو‌پ‌ړه‌وک‌ردنی نوی‌نه‌رایه‌تی کو‌مه‌لایه‌تیش مرو‌ف پی‌ویسته، نه‌ک جنسه‌که‌ی. ۲ (Larsson 1994:117)

ناوه‌ړ‌وکی تی‌ئو‌ری دیموکراسی فی‌می‌نی‌ستی ئه‌وه‌یه که سی‌سته‌می‌ک به دیموکراسیی دانان‌ی‌ت که له‌سه‌ر بنا‌خه‌ی ده‌رهاو‌ی‌شتن و بنده‌سته‌ی‌شتنه‌وه‌ی سی‌سته‌ماتیکانه‌ی ئا‌فره‌تان شکلی پی‌ بدری‌ت و شکل وه‌ر‌گری‌ت. سی‌سته‌مه دیموکراسی‌ه‌کانی ئی‌ستا له‌سه‌ر نی‌شان‌دانی ئه‌و ناکوکیه بنا‌خه‌یان دا‌کو‌تا‌وه که هه‌ندی‌ک که‌س له‌به‌ر جنسه‌که‌یان، کتومت زی‌اتر ده‌سته‌لات‌دارن:

ئی‌مه ئی‌سته‌کانی ده‌بی‌ت "ناکوکی دیموکراسی" چاره بکه‌ین که به‌ه‌وی‌ه‌وه ده‌سته‌لاتی کو‌مه‌لایه‌تی پله‌ی هه‌ندی‌ک هاو‌ول‌اتی زی‌اتر ده‌کات وه‌ک له هاو‌ول‌اتی دیکه، و یه‌کسان‌یتی هاو‌ول‌اتی‌تیش هه‌ندی‌ک هاو‌ول‌اتی ده‌کات به هاو‌ول‌اتی به‌ه‌ی‌زتر (Young 1989:259).

فی‌می‌نی‌سته‌کان له‌سه‌ر ئه‌وه کو‌کن که دیموکراسی ده‌بی‌ت بیراز بکری‌ت، به‌لام له ناو خو‌یا‌ندا تی‌گه‌ی‌شتنی جو‌دایان هه‌یه که چ جو‌ره گو‌ړان‌کاری‌یه‌کی کاری‌گه‌ر بو‌ کردنی ئه‌و کاره پی‌ویستن. که‌می‌ک گه‌وره‌کردراو ده‌توان‌ری‌ت بگو‌تری‌ت که گف‌تو‌گو‌که سه‌بارت ئه‌وه‌یه که چو‌ن ده‌توان‌ری‌ت گو‌ړان له ناو سی‌سته‌مه ئی‌ستاییه‌که‌دا بکری‌ت، یان په‌نگه خو‌ی سی‌سته‌مه‌که بی‌مه‌جاز به نی‌زامی ده‌سته‌لاتی جنسی‌ه‌وه ئال‌وز‌کاو بی‌ت.

هه‌ندیک پېيان وایه که دیموکراسی لیبرالی له رزگارکردن دیت، بهو مه‌رجه‌ی که بنده‌ستتیتي ئافره‌تان چاره بکړیت. فیمنیستانی دیکه مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌یه که نیزامی جنسی له ناو خودی سیسته‌مه دیموکراسیه‌که‌دا، له ناو هاوولآتییوونه‌که و له تیئوریه سیاسیه‌که‌دا هه‌یه. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌رچی هه‌ندیک تیئوریگه‌ل و پراکتیکه‌لیش به ئاشکرا ئافره‌تان هه‌لنه‌ویردن، هیشتا ئه‌وانه هه‌ر به قالبی پیاوان فورم‌یندراون.

جنس و دیموکراسی

سهرنجی ره‌خنه‌ی فیمنیستی له‌سهر ئه‌وه‌یه که چوڼ تیئوریگه‌لی دیموکراسی له "یهک مروّف - یهک ده‌نگ" - هه‌وه سهرچاوه‌ی گرتووه و بهو شیوه‌یه پې داده‌گریت که ئه‌و شیوه جنسه‌ی هاوولآتی هه‌یه‌تی ناوه‌رپوکیکسی سیاسی ناب‌ه‌خشیت و بی‌بایه‌خه. ئه‌م هاوولآتیتیه بی‌جنسه که دروستکراوه، پېشمه‌رجه راسته‌قینه‌کانی دیموکراسی ده‌شاریت‌ه‌وه - که له راستیدا سهر‌به‌جنسبون، کاتیک که دیته سهر ئه‌وه‌ی کي ده‌سته‌لات و نفوز هه‌یه، ته‌واو گرینگه و خالیکسی ناوه‌ندییه. له سیاسه‌تی پیاده‌کراودا به‌رزه‌وه‌ندی گشتی هه‌م له‌لایه‌ن ئه‌و گرووپه‌وه و هه‌م له پېناوی ئه‌و گرووپه‌ خویدا، که خو‌ی مافی به خو‌ی داوه نوینه‌رایه‌تی هه‌مووان بکات، ده‌خه‌ملینریت. ویسته‌ی گشتی له‌لایه‌ن پیاوانی سپییستی ته‌مه‌ن مامناوه‌نده‌وه شیوه و ناوه‌رپوکسی ده‌دریت. مؤد ئیدواردس (Maud Edwards 1993) ئامازّه به‌وه ده‌کات که ئه‌م راسته‌قینه‌یه، دژی وی‌ناکردنه داسه‌پاو و ر‌ه‌گ داکووتاوه‌کانه که گوايه جنس نه مانای سیاسی هه‌یه و نه ده‌بیت هه‌یشی بیت.

نورمی پیاوانه ئه‌وه‌یه که پیاوان، وه‌ک پیاو - هه‌یوونیان نییه. ئه‌وان وه‌ک بولیکسی جنس پناسه‌ ناکرین. ئه‌فسانه‌ گشتیه‌که ئه‌وه‌یه که فه‌رمان‌په‌وایان و ده‌سته‌لاتدارن متمان‌ه‌یان پې دراوه چونکه ئاقل‌مه‌ندن و ره‌چاوی به‌رزه‌وه‌ندی گشتی ده‌کهن، نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که پیاوان. (Eduards 1993:104)

تیئوری دیموکراسی فیمنیستی هه‌نوکه‌یی له‌سهر "دیموکراسی هاوئاستی Parity democracy" (هاوئاست = Parity) قسان ده‌کات. ئه‌وه‌ش وه‌ک هه‌ول‌دانیک بو چاره‌کردنی ئه‌و گپروگرفتانه‌ی که له هاوولآتیتیه‌کی لایه‌نگری جنسدا هه‌ن. ئه‌و بیر‌ه‌ی له پشت "دیموکراسی هاوئاستی Parity democracy" هه‌ویه ئه‌وه‌یه که دابه‌شبوونی راسته‌قینه‌ی مروّقیه‌تی بو دوو جنس، ئافره‌ت و پیاو، ده‌بیت له

دامه زراوه په سمییه کاندې رهنګ بداته وه. دڅو نابهرابه ریټی نیوان جنسه کان ده بیټ، له بری ئه وهی که تهنیا وهک دڅڅیک که به جی داخ دابنریت و وهک ورده زیڅکی ناو مه کینه دیموکراسییه که ببینریت که دهنه وهکتر زور باش چه ورکراوه و که گوايه بی لهو گرفته خهوشیکی دیکه ی نییه، ده بیټ له فورماندنې سیاسه تدا خالی سهره کی وده سټیپک بیټ.

جوړی مروځایه نی یهک دانه یه، به لام هاو بهرگ نییه. مروځایه تی ناتوانیت به دروستییه وه هه بیټ یاخود زهنگینی ته وای خوی بنویټ هه تا پیاوان و ئافره تان وهک خو یان شوینی خو یان چنگ نه که ویت و هه تا دامه زراوه کان باسکی جیاوازی نیوان جنسه کان نه گرنه خو یان (Sledziewski 1992:24).

لیکدانه وه کان به زوری ئه و ئه نجام گیرییه یان هه یه که ئافره تان ده بیټ نیوهی جیگا کانی ناو ئورگانه په سمییه گرینگه کانی کومه لگایان ده ست بکه ویت. په ننگه یه کی که له هره هو یه گرینگه کان ئه وه بیټ که به و شیوه یه بتوانریت ببروچکه ی ده ست لات بگوردریت. کاتیک ئافره تان له و شوینانه دا نیین که ده ست لاتیان لییه ئه و وینه یه به هیژ ده کات که ئافره تان نرخ و توانا و لیاقه تیان له پیاوان که متره.

دروهاویشتنی سکیسی له خانه ی سیاسه تدا وینه یه کی ئافره ت ده خه مټیټ که له پیاو که متوانتر، که ملایه قتر و ناته واورتر. (Hawkesworth 1990:185).

دیارده که سټیټیه که بگومان سیاسییه - به لام کروکی ئه م ده لیله نیانه وه یه ئه وه یه که دیارده سیاسییه که ش ههروه ها ده توانیت بیټ به که سیی (تاییه تی). ئیدیالی (نمونه بالای) سیاسی وینا کردنی که سیی دروست ده کات. ئه گهر ئافره تان ده ست لات و فهرمانده یی authority - یان بدریت ئه و ئاره زوومه ندی سیاسی و برسه کانیان بو یه که م جار به گرینگ ده بیسترین. جیه جیکردنی بنیاتنانه وهی رادیاکالانه ی ئه م ده ست لاته گشتیه هه ر به تهنیا نرخي سیمبولیکی نابیت. ههروه ها ئه و مانایه ش ده دات که ئافره تان خو یان دلنیا ده که ن له به رانه ر ئه و هه نگاهو سیاسیانه دا که ده شت زیانیان پی بگه یه نیټ یاخود ده توانیت جیپیان (پله وپایه یان) به ره و دواوه بباته وه.

ئه گهر ئافره تان له سه داپه نجای جیگا کانی ناو ئورگانه په سمییه کان (ده و له تیه کان) وه برگن، ئه و ئه م ده توانیت وهک چه شنیک بیټ له خو پاریزی بو ئافره تان (Hawkesworth 1990). ستراتییه کی له و شیوه یه ئه وه یه که ئافره تان، کاتیک باس له سهر هه ندیک پرس بیټ که به تاییه تی پیوه ندی به وانه وه یه، جی خویه تی له ریخراوه سیاسییه کاندې مافی قیتویان هه بیټ.

کومه له پرسیک هه ن که تاییه تن به ئافره تانه وه. شتیکی ناماقوله که پیاوان بریار له سهر پرسیارگه لیک بدن که گریدراوی ئافره تان، وهکو پرسى له باربردن، زه وکردنی سیکسی یان لیدانو کوتانی ئافره تان (Young 1991).

رهخنه ی دژ به بنیاتنانی سیستمی سیاسیی وا که رهنگی دوو جنسیی مرؤفایه تی بداته وه به زوریی سهرنج دهخاته سهر ئه وهی که بهو شیوهیه ریگا دهریټ ته نیا قسه له سهر تاکه یهک جیاوازیی بکریټ و ئه و جیاوازییه هه موو جیاوازیه کانی دیکه و نایه کسانیتی دهستلاټ له کومه لگادا بخاته پشت خویه وه. (Outshoorn 1994). ئه و بیرانه له لایه ن ئه م جوړه رهخنه گرانه وه له بهرئوه سهرکونه دهریټ، چونکه رهخنه گران پییان وایه که ئه م جوړه بیرانه قوولترین ناوه پړوکی سیاست سهره وېن دهکن. لیکدانه وه که ی ئه مان دهلیټ ئه گهر ئافره تان له بهرئوه نوینه رایه تیان دهریټ که ئافره تن ئه و سیاست واتای خو ی ون دهکات. مرؤفیک ئیتر هه لئابزیردریټ له بهرئوه ی ده توانیټ هه لبریرهر رازی بکات، به لکو له بهرئوه هه لده بزیردریټ چونکه "ئو" سهر به م یان ئه و جنسه ی دیکه یه.

که داوا بکریټ ئافره تان هه میسه له ناو حوکمه تکردندا به شدار بن، ئه وه ده گه یه نیټ که ههر هه موو واتای سیاست ون بووه. (Voet 1992:394)

ناپه زاییه کی دیکه ئه وه یه که ناکریټ بگوتریټ ئافره تان بهرزه وندی تاییه تی هاو به شییان هه یه که راسته وخو ده توان له سیاستدا بیپاریزن. بوچی سیاست، ههر ته نیا له بهر ئه وه ی نیوه ی سیاستمه داران ئافره ت بن، جیاواز ده بیټ؟ (Outshoorn 1994) ئافره تان ههر ته نیا ئافره ت نیین. ئه وان ههروه ها ده توان وهک ههر مرؤفیکیی دیکه به ره ه لستکاری هیزی ئه تومی بن، ره شپیست بن، کاتولیک یان مرؤثیکی خاوه ن سه گ بن. ئه وانه ی دژ یه کسانیی نوینه رایه تی سیاسى ئافره تان بهو شیوهیه گهره کیانه ئه و راستیه بگه یه نن که ئافره تان ناسنامه و وه فاداریی دیکه شیان هه یه، بو ئه وه ی ههر به ته نیا له بهر ئافره تبوونیان نوینه رایه تیان نه کریټ.

شیوه یه کی دیکه بو مامه له کردنی پرسه که ئه وه یه که ده بیټ جیاوازیی له نیوان شیوه ی سیاست و ناوه پړوکدا بکریټ (J□nasd□ttir 1998). ئه سلن نه شیواو بزانیټ ناوه پړوکی سیاست چو د ده گورپیټ ئه گهر ژماره یه کی زیاتر له ئافره ت به شدارى تیډا بکن. ته نانه ت ئه گهر ئافره تان خاوه نى چهنده بهرزه وندیه کی بابه تی (ئوبجیکتیقی) ئافره تیانه ش نه بن، ئه و ههر یهک دانه بهرزه وندى هاو به شیان هه یه، ئه ویش ئه وه یه که له که شه گشتیه که دا به شدار بن و له بریاردا بن، واته له پرؤسه سیاسیه که دا به شدار بن ۳.

نامارزه‌ش ده‌کړیت که که گوتوبیژنی له‌مهر به‌رزه‌وه‌ندی جودای ئافره‌تان هر نه‌ده‌بوایه بکردرایه. بو به‌شداربوون له سیاستدا ئافره‌تان به هیچ شیوه‌یه‌که نه‌ده‌با هر‌گیز پوښتیا به‌وه بیت بیسه‌لمینن که شتیکی زیده‌تر ده‌خه‌نه سهر سیاست وهک له‌وهی پیاوان دهیکهن (Jansson 1994). ئافره‌تان هر چپیه‌ک بکه‌ن یان به ته‌مان بیکهن، مافی خوایانه که به‌شدار بن. له دیموکراسیه‌کی دروستدا، له دیموکراسیې ئایینده‌دا، ئافره‌تان ده‌بیت تیایدا و له‌گه‌لدا بن:

دیموکراسیې بی ئافره‌تان چی دی وهک دیموکراسیه‌کی ناته‌واو نابینریت، به‌لکو ته‌واو وهک نادیموکراسیې ده‌بینریت. (Sledziejewski 1992:27)

جنس و هاوولاتیتي

چه‌مکی هاوولاتیتی له گوتوبیژنی تیئوری دیموکراسییدا ناوه‌نده. بو ئه‌وهی دووباره باسه‌که به به‌شی پېشووه به‌ستینه‌وه، ده‌توانین بلینن هاوکات که گوتوبیژه‌که له‌سهر "نه‌وهی که‌سییه سیاسیه" سهرنجی دابووه که‌شه نیزیکیه‌که (نینتیم) و پېداویستی به‌سیاسه‌تک‌ردنی ئه‌و که‌شه، فیمینستانی گوتوبیژنی هاوولاتیتي هیرش ده‌به‌نه سهر پرسه سیاسیه کلاسیه‌کیه‌کان که له‌سهر نوینه‌رایه‌تی سیاسی و کارنتیک‌ردنی سیاسي ده‌دوین. باسه‌که لیږده دووباره سه‌بارت به مافداریی و ئه‌رکداریی سیاسي هاوولاتیان و سه‌بارت به هه‌لداریان له به‌شداربوون و له کارنتیک‌ردن له سیاستدا (Siim 1994).

جاری پېش هر شتی که مه‌حاله بزانی که "هاوولاتی" کییه، بی ئه‌وهی له‌و پیکهات و ناوه‌رکه سیاسیه پروانین که ئه‌و هاوولاتیه‌تی تیایه. کومه‌لگایه‌ک که ئافره‌تان به‌تایه‌تی تیایدا خاوه‌نی ده‌سته‌لاتی‌کی که‌مترن وهک له پیاوان، بی‌گومان ئه‌و هاوولاتیتیه‌تی تییدا فراهه‌م ده‌بیت که شایسته‌یه‌تی - ئه‌ویش هاوولاتیتیه‌که که له‌سهر پرنسیپی هه‌لاواردن بنیات نراوه. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌رچی ئافره‌تان هه‌نوکه به‌رسمی وهک پیاوان خاوه‌نی هه‌مان مافگه‌لی هاوولاتیان، به‌و واتایه نایه‌ت که له پراکتیکدا به‌رابه‌رن. ئایا به‌پراستی ماقووله ئافره‌تان وهک هاوولاتی نازاد و سهربه‌خو له قه‌لهم بدرین کاتیک که ئه‌و کومه‌لگایه‌تی تییدا ده‌ژین نه سهربه‌خویی ئابووریان وه‌چنگ ده‌خات و نه سهره‌ریی فیزیکیان گه‌رانتي ده‌کات؟ ئایا ماقووله تیئوری نه‌ریتی (ترادیسیونالی) دیموکراسیې چاو له هه‌لومه‌رجه جودایانه ده‌پوشیت که ئافره‌تان و پیاوان هه‌یانه کاتیک که ئه‌وان مافگه‌لی دیموکراسیې خوایان پیاده ده‌کهن؟

بوونیاتی ژبانی پوژانه، به هوسه‌ردارښته‌وه، به باوه‌ر و کردارگه‌لیکه‌وه دامه‌زړیندراوه که واده‌ونه‌یت نافرته‌تان سروشت‌پانه بنده‌سته‌ی پیاوان - هاوکات که نووسه‌رانی دیموکراسی به‌رده‌وام پیاوان وایه که نافرته‌تان و پیاوان ده‌توانن و هه‌رواش نازدانه له هه‌لومه‌رجدا به‌رابه‌ر، پیکه‌وه وهک هاوولاتی دیموکراسی سهر‌فراز، هه‌لده‌سورپن. (Pateman 1989:220)

ره‌خنه‌که له‌و پنته‌وه سهر‌چاوه ده‌گریت که هاوولاتی، سهره‌رای فورمی بیجنسی خو، له‌ بناخه‌دا جنس‌گره. کاتیک له‌سهر هاوولاتی قسان ده‌کریت له‌ راستیدا مه‌به‌ست له‌ هاوولاتی نیره. له‌ به‌شه تیئورییه ئابستراکته گه‌ردوونیه‌کاندا (فره‌گشتیه‌کاندا) پیاو به‌ پیدزکی خو و‌ه‌ژوور ده‌ی:

یه‌کیک له‌ هه‌ره فیله‌ ئاساییه‌کان [...] به‌ دزی بردنی پیاوانی به‌رجه‌سته‌یه‌ پو ناو چه‌مکه ناب‌ه‌رجه‌سته و گه‌ردوونیه‌گشتیه‌کان که ده‌بیت به‌ خوراکي بیره‌ سیاسیه‌که. "تاکه‌که‌س" یان "هاوولاتی" لیره‌دا به‌ریژاری بیگومانن و پیویست ناکات هه‌ل‌به‌پنریت که کی. (Phillips 1993:77)

له‌ ناو فیمنیزمدا پوچوونی جیاواز هه‌یه له‌سهر ئه‌وه‌ی که چو‌ن چاره‌سهری ئه‌و گیروگرفته‌ بکریت که ئایدیاله‌ هاوولاتییه‌ بیجنسه‌ دروزه‌که له‌سهر نافرته‌ ده‌ی سه‌پنیت. هه‌ندیک پو ئه‌وه تی ده‌کوشن که پروانینه‌ ساخته‌ هاوولاتییه‌که بیت به‌ پروانینیکی "دروست" - که سهر‌به‌جنس بوون له‌ راستیدا هیچ‌ پو‌لیکی له‌ ژبانی سیاسه‌دا نه‌بیت. کوله‌که‌ی بیري ئه‌م بیریاره‌ یه‌کسانیه‌خوازانه‌ equality theorists (بروانه‌ لاپه‌ری ۴۵) ئه‌وه‌یه که تاکه‌که‌س و هاوولاتی وهک پو‌ل (که‌ته‌گوری) بی گرفتن و گیروگرفته‌تیک دروست ناکه‌ن، به‌و مه‌رجه‌ی که نافرته‌تان له‌ راسته‌قینه‌دا تییدا بن. له‌ جیهانی ئایینه‌دا نابیت جنس هیچ‌ مانایه‌کی هه‌بیت، ره‌نگه‌ هه‌ر خویشی نه‌مینیت.

به‌لام بیریارانی جیاوازیخواز ئه‌مه‌ رته‌ ده‌که‌نه‌وه و ئاماره‌ به‌وه ده‌که‌ن که مرو‌فایه‌تی به‌راستی له‌ دوو جنس، پیاو و نافرته‌، پیک دیت. وا باشته‌ مرو‌ف خو له‌گه‌ل ئه‌و راستیه‌ خه‌وشه‌لنه‌گره‌دا رابه‌پنیت. هه‌موو هه‌ولیک پو‌ خسته‌ ناوی پیاوان و نافرته‌تان پو‌ ناو هه‌مان پو‌ل (که‌ته‌گوری) ده‌بیت مایه‌ی ریسکی پر‌مه‌ترسی که یه‌کیک له‌ جنسه‌کان (به‌ جی بر‌واوه‌ جنسی پیاوان) ده‌بیت به‌ نورم (Phillips 1993:79).

باوه‌جودی ئه‌وه‌ی ناوی ده‌نن "تاکه‌که‌س" یان "هاوولاتی" ئه‌و بی‌ملاولا پیاو - ه، و واش پی ده‌چیت که هه‌ر وا بمی‌پته‌وه.

هاوولاتی و دایکایه‌تی

گۆتۆبیرژی هاوولاتیوون هه‌روه‌ها مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و پرسیاره‌ش ده‌کات که ئه‌گه‌ر ناسنامه‌یه‌کی ئافره‌تی هه‌بێت که بتوانێت بێت به‌ خاڵیکی ر‌امان بۆ جوړیکی نوێ له‌ هاوولاتی. ئایا شتیک له‌ دۆخی ئافره‌تاندا هه‌یه‌ که زی‌ده‌نرخه‌ پێ بدرێت و بێت به‌ پارسه‌نگیک بۆ ئه‌و هاوولاتییه‌ پیاوانه‌ قه‌ڵخانداره‌ که ئیستا هه‌یه‌؟ یاخود هه‌موو ئه‌م جوړه‌ هه‌ولانه‌ بۆ دۆزینه‌وه‌ی ناسنامه‌یه‌کی ئافره‌تی هه‌ر ته‌نیا کۆنه‌په‌رستانه‌ و سنووردان؟

خاڵی پێ هه‌لگرته‌ی کارۆل په‌یتمان (1989، 1988) Carole Pateman ئه‌وه‌یه‌ که ئافره‌تان له‌ ناو ده‌وله‌تی مۆدی‌رندا هاوولاتی هاوونرخ نین. ئه‌م ر‌استیه‌ له‌ ناو ئه‌وه‌شدا دیاره‌ که‌ چۆن ئه‌رکداریه‌ هاوولاتی‌کانی پیاوان و ئافره‌تان جیاوازن. هه‌ره‌ ئه‌رکی پیاوان، پاراستنی ده‌وله‌ته‌ به‌ ژیا‌نی خۆی، به‌لام بۆ ئافره‌ت ده‌بێت به‌ ئه‌رکداریه‌ک بۆ دروستکردنی ژیا‌ن، بۆ خستنه‌وه‌ی مندا‌لان. به‌لام مندا‌لخستنه‌وه‌ ئه‌رکی هاوولاتییه‌ نییه‌، به‌لکو وه‌ک سیمبۆلی سروشتیوون و ده‌ر له‌ سیاسه‌ت ده‌بیرێت. له‌به‌ر ئه‌وه‌ مندا‌لخستنه‌وه‌ هه‌ر له‌ که‌شی که‌سیته‌یدا (تایبه‌تیدا) ده‌هیلرێته‌وه‌. کارۆل په‌یتمان به‌و شیوه‌یه‌ مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌روئاوه‌ژووی (دایکاته‌می) تایبه‌تی‌گشتی ده‌بێت تو‌ر بدرێت و زایینی ئافره‌تان وه‌ک کرداریکی سیاسی ب‌بیرێت. په‌یتمان هه‌ولێ ئه‌وه‌ نادات که‌ پۆلی پیاو و ئافره‌ت له‌ ژیا‌نی سیاسیدا هه‌له‌وشی‌نێته‌وه‌.

به‌زۆری دروست هه‌ر دۆخه‌ دایکایه‌تییه‌که‌یه‌ که‌ ده‌که‌وێته‌ ژێر چه‌قی سه‌رنجی گۆتۆبیرژه‌هاوولاتییه‌ فیمینیسته‌که‌وه‌. کارۆل په‌یتمان له‌سه‌ر توانستی ئافره‌تان ده‌دوێت که‌ ده‌توانن ژیا‌ن دروست ب‌که‌ن، نه‌ک ئه‌وه‌ی که‌ خودی مندا‌لبوونه‌که‌ خۆی ده‌بێته‌ مایه‌ی جوړیکی تایبه‌ت له‌ ره‌ه‌وشتگه‌ری ئافره‌تی. به‌لام بیریارانی دیکه‌، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، وا ده‌بینن که‌ دایکایه‌تی ده‌توانێت ب‌بێت به‌ دانهری بناخه‌یه‌کی نۆرماتیف (پێوه‌رگه‌ر) بۆ هاوولاتی (به‌راووردی لاپه‌ره‌ی 49 ب‌که‌).

ئه‌م جوړه‌ فیمینیس‌تانه‌ له‌ویدا ناوه‌ستن که‌ دوو جیهانی پیاوان و ئافره‌تان هاوونرخ و جیی خۆیه‌تی وه‌ک هاوونرخ ب‌بیرن، به‌لکو ر‌ۆشنایی ده‌خاته‌ سه‌ر پایه‌ب‌لندی ره‌ه‌وشتی و توانستی ئاشتی‌یه‌یه‌ری ئافره‌تان (Dietz 1992).

ره‌خنه‌ی توند، له‌م هه‌ولانه‌ بۆ خۆشکردنی زه‌مینه‌یه‌ک بۆ ئافره‌تان که‌ له‌ سیاسه‌تدا به‌ هه‌لومه‌رجی خۆیا‌نه‌وه‌ به‌شداربن، گیراوه‌. ره‌خنه‌گره‌کان ئاماژه‌ ده‌که‌ن که‌ ئه‌گه‌رچی ئه‌وه‌ ده‌ربازه‌رییه‌کی سه‌خته‌، ه‌یشتا پێداگرتن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ گرووپێک له‌ یه‌کێکی دیکه‌ به‌نرخ‌تره‌ به‌راستی تایبه‌تیانه‌ دیموکراسیی نییه‌. ئه‌و پێوه‌ندیه‌ نێزیکه‌ی نیوان دایک و مندا‌ل ناتوانێت ب‌بێت به‌ مۆدیل بۆ پێوه‌ندی سیاسی. له‌ پێوه‌ندی دایک - مندا‌لدا ره‌ه‌ه‌ندیکی که‌سیته‌ی هه‌یه‌ که‌ له‌ سیاسه‌تدا

نښه. پيوهندی دایکوباوکایه تی بېله وه به پوونیی هیرارشیه (هېره مییه) و له بهر نه وه سهخته بهیندریته ناو گوړه پانی سیاسته وه که جیی خویه تی پيوهنديهان تیايدا خهسله تی په کترینینی نیوان هاوشانان هه لېگریټ. له سیاسته دا ههم ده توانین و ههم جیی خویشیه تی سنورگه لی پيوهنديیه که سیټیه کانمان به زینین. کاتیک که نیمه به شداریی له که شی سیاسته دا ده که ین نه وا ده بین به شتیکی دیکه ی زیاتر له وهی که به ته نیا نوینه رایه تی جیهانی ته سکی خومان بکه ین. له بهر نه وه دایکایه تی هه رگیز ناتوانیت بېت به نایدیالیکي سیاسی.

راستییه که ی، هیزی دیموکراسی له و توانایه ی دیموکراسی دایه که تاکه که س وهک ماموستا، بازگان، هه روه زکار، به پيوه بهر، منډال، خوشکوبرا، کریکار، هونه رپیشه، هاوړی یان دایک بکات به جوړیک له بوونه وهری سیاسی تاییه ت، بکات به هاوولاتییه که له ناو هاوولاتیاندا. (Dietz 1992:75) خه ته لاره کان هی نیمه ن).

به لام نایا له راستیدا ده شیت که مروث له خوی تیپه ریټ و بېت به بوونه وهریکی دروستی سیاسی، بېت به "جوړیک له بوونه وهری سیاسی تاییه ت"¹⁹؟ نایا نیمه هه میسه خویشمان ناخه ینه ناو سیاسته وه؟ نایا نیمه هه میسه وهک مروث نافرته، پیاو، دایک، کریکار، ته سکبین و گه شبین یان جوړی تر نیین؟ وه لامی نیمه پرسیارانه، بیریارانی جیاوازیخوازی ده لئین، چه مکیکی هاوولاتییه که جیاوازیه کانیشمان ده گریته وه له جیاتی نه وهی ده ریانهاویرین. نیمه ده بېت بومان هه بېت داوی سیاسیمان هه بېت له بهر هه بوونی جیاوازیه کانمان، نهک سه ره پای نه وان. جیاوازیی نیوان مروثه کان ده بېت بو ره فتاری سیاسی خالی پی هه لگرتن بېت. که نیمه ته نیا وهک هاوولاتیی بتوانین بگه ینه پروانگه یه کی گشتی و بېلایه نی سیاسی جگه له نه فسانه یه که چی دیکه نښه (Young 1989).

بیریارانی جیاوازیخواز و فیمنیسته ناراسته پلورالیستییه کانی دیکه جهخت له سه ر بایه خی گرووپه جیاوازه کان ده که ن و پی داده گرن که جنس ته نیا تاکه به ندیواریه که نییه بو گرووپ بوون. بو نه وهی هه مووان هه مان هه لومه رجیان ده ست بکه ویت بو به شداربوون، هه ر نه وه بهس نییه که هه مووان هه مان یاساگل پیړه و بکه ن. یاساگه لی تاییه ت پیویسته بو نه و گرووپانه ی که سیاسته ماتیکانه هه لده ناوړین، وهکو نافرته تان، بیگانان، که مننه دامان یان به سالاچووان. جیاوازیی مروثه کان پیویسته ناخنریته ناو سیسته مه دیموکراسیه که وه.

¹⁹ "a special sort of political being"

له‌بری هاوولانتیته‌کی گه‌ردوونی له‌ مانای به‌گشتیبووندا، ئیمه‌ پێویستمان به‌ هاوولانتیته‌کی گرووپ جیاواز و جه‌ماوه‌ریکی لێکنه‌چوو هه‌یه‌. له‌ جه‌ماوه‌ریکی لێکنه‌چوودا، جیاوازیه‌کان له‌لایه‌ن گشته‌وه‌ سه‌لمیندراون و وه‌ک پرنسیپیک که‌ قابیلی هه‌ل وه‌شانه‌وه‌ نییه‌ ددانپێدانراون. (Young 1989:258)

فیمینسته‌ پۆستمۆدێرنێزیه‌کان پێگایه‌کی دیکه‌ ده‌گرنه‌ به‌ر که‌ به‌ هیچ شێوه‌یه‌ک به‌ فۆرمگه‌له‌ ناسنامه‌یه‌ ئیستاییه‌کان رازی نابن (بروانه‌ لاپه‌ره‌ ٤٩). ئه‌وان ده‌لێن ئیمه‌ وه‌ک ئافره‌ت و پیاو، وه‌ک په‌شیپست و سپیپست له‌ قه‌ڵه‌م ده‌دریین. ئه‌مه‌ خۆی له‌ خۆیدا ده‌رئه‌نجامیکی ده‌سته‌لاتبازیتیه‌. کاتیک مرو‌ف داوی هاوولانتیته‌یک ده‌کات که‌ له‌سه‌ر ئه‌م ناسنامه‌ گیرخواردوانه‌ دامه‌زریندراون ئه‌وا بنده‌سته‌یه‌که‌ توندتر ده‌کات. واته‌ ئه‌و که‌سه‌ به‌شداریی له‌ چه‌واسنده‌وه‌ی خۆیدا ده‌کات. کاتیک ئافره‌تان داوا ده‌که‌ن که‌ وه‌ک ئافره‌ت له‌ سیاسه‌تدا به‌شدار بن به‌و واتایه‌ دێت که‌ ئه‌وان ئه‌و ناسنامه‌ به‌رسنورداره‌ په‌سه‌نده‌که‌ن که‌ نیزامی ده‌سته‌لات دای سه‌پاندووه‌. ئه‌م بیریاره‌ فیمینستانه‌ ده‌یانه‌وێت که‌ ناسنامه‌ جنسیه‌کان هه‌لبوووه‌شینه‌وه‌، نه‌ک به‌هێلنه‌وه‌. هاوولانتیته‌یه‌کی رزگارکار پێگا به‌ مرو‌قه‌کان ده‌دات خاوه‌نی فره‌ناسنامه‌ بن، به‌رده‌وام له‌ گۆراندان بن، و هه‌رگیز به‌ستراوه‌ نه‌بن.

به‌رپه‌چدانه‌وه‌یه‌کی ئه‌م تیئۆریانه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئالۆز و پێچیدهن و کردنیان به‌ کرداریکی سیاسی پراکتیک سه‌خته‌. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئیمه‌ ئه‌و په‌ری پێشمان خۆش بێت که‌ جنس چێتر بایه‌خی له‌ ژبانی سیاسه‌تدا نه‌مینییت و بپرواش بکه‌ین ئه‌مه‌ ده‌شیت بتوانیت له‌ ئایینده‌یه‌کی دووردا پوو‌دات، ئه‌وا ئه‌م پرسیارانه‌ هه‌ر دینه‌ گۆرێ: ئیمه‌ تا ئه‌و ده‌م چی بکه‌ین؟ و چۆن مرو‌ف ناسنامه‌ی خۆی هه‌لبوووه‌شینیته‌وه‌؟

تایینی

۱. سالی ۱۹۲۱ ئافرهتان له سوید مافی دهنگدانیان وەرگرت، له سوپسرا سالی ۱۹۷۱.

۲. تیگه‌یشتنه گشتیه‌که ئه‌وه‌یه که سیستمی سیاسی سوید ته‌نیا له‌سه‌ر نوینه‌رایه‌تی پرا (بۆچوون) دامه‌زراوه. ئه‌مه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که نوینه‌رایه‌تی جوگرافی له سیستمی ره‌سمی‌ماندا بناخه‌یه. کاتیک که چاوه‌پوانی له که‌سیکی خه‌لکی ناوچه‌ی سکونه ناکریت نوینه‌رایه‌تی که‌سیکی نۆرلاندی بکات، چاوه‌پوانی له پیاویک ده‌کریت - به‌و ده‌لیله‌ی که پیاوان هه‌میشه کردوویانه - که بتوانیت نوینه‌رایه‌تی ئافره‌تیک بکات.

۳. هیلگا هیرنيس Helga Hernes (1982) لی‌کدانه‌وه‌ی خۆی سه‌باره‌ت به‌ زی‌ده‌کردنی نوینه‌رایه‌تی ئافره‌تان له‌ ده‌وری سێ جو‌ره‌ بیرۆکه arguments بنیات ده‌نیت. به‌ پێی بیرۆکه‌ی دادوه‌ریی justice ئه‌وا به‌شداریی ئافره‌تان ته‌واو پرسیکی دادوه‌رییه. له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی ئافره‌تان نیوه‌ی کۆمه‌ڵن ئه‌وا ده‌بیت نیوه‌ی ده‌سته‌لاتیان هه‌بیت. بیرۆکه‌ی سه‌رچاوه resources ئاماژه‌ ده‌کات که ئافره‌تان خاوه‌نی ئه‌زموون و زانیاریی دیکه‌ن وه‌ک له‌ پیاوان. کۆمه‌ڵگا ده‌توانیت سوود له‌ به‌کاره‌ینانی توانستی ئافره‌تان وه‌ربگریت. دوا دانه، بیرۆکه‌ی به‌رزه‌وه‌ندیی interests له‌و خاله‌وه‌ پێ هه‌لده‌گریت که ئافره‌تان به‌رزه‌وه‌ندیی تایبه‌تیا‌ن هه‌یه که له‌گه‌ڵ به‌رزه‌وه‌ندی پیاوان ده‌که‌وێته‌ ناکۆکییه‌وه. ئافره‌تان پێویسته به‌شداریی له‌ سیاسه‌تدا بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی پرسگه‌لی له‌مه‌ر خۆیان به‌رنه‌ پێش و ئاگایان له‌ به‌رزه‌وه‌ندیی خۆیان بێت، چونکه‌ پیاوان ئه‌و کاره‌یان بۆ ناکه‌ن.

زانیاری و لهش

زانست و پیاوړتیی

نویښه رایه تیکردنی جیهان، هه روهک جیهان خوی، کاری پیاوانه؛ نه وان له پروانگه ی خویانه وه وه سفی دهکن، که به پروای خویان راستیه کی ره هایه.
(de Beauvoir 1949; 1970:13)

به پیی نه ریتی زانستبینی نابیت که سی لیکولر کار بکاته سر کاره زانستییه که ی خوی. کاتیک نیمه دهچینه ناو جیهانی زانسته وه وا چاوه پروانیمان لی دهکریت خومان بگورین به یهک پارچه هوشمه ندیی. پژاربوو له دهست لهش و جنسمان، له پیداویستی و له داخوایی که سییمان، چاوه پروانیمان لی دهکریت زانیاریه کی گشتگری گهردوونیانه و راستیی بابه تیی (نوبجیکتیقی) وه بهرهم بهینین.

بیگومان مه حاله راستیه کی بابه تیی وه دهست بهیندریت. جیهانی زانستی سره پای هموو شتیک هیشتا هر جیهانیکی دیکه نییه، خاکیک نییه له شوینیکی دیکه بیت. له جیهانی زانستیشدا لهش و جنس، ههست و نه زمونمان هر حازه:

لیره کوتال و بون و بهرام هه ن. بالنده بیایه خهکان له بهرهم په نجه ره که وه دهدهنه شقه ی بال. لیره هم هه لامه تی هیه. لیره دهزیت. لیره نه شوینه یه که لییشی دهمریت. ده بیت وهک پروداوی مهتریالیی راسته قینه بیت ه هم شوینه وه، جا وهک دهنگی وتارخوینده وه بیت، وهک خشه خشی سر کاخه زیک بیت که دوکومیتیکی پیک هیناوه، یاخود راسته وراست هر شتیک که له باره ی ژیا نه وه دهیزانیت. هرچونیک بیت ده بیت هر لیره پروو بدات، بو نه وهی بتوانیت وهک نه زمونن ببینیت. (Smith 1987b:82)

نیشان دانی نه وهی که جنس شتیک نییه له دهستی پژار بین یان بیگوریین، له گهل تیگه یشتنی بنا خه ییدا سه بارهت به وهی که زانیاری چیه و زانست چون مامه لهی له ته کدا بکریت پیکدا دهدهن. واتای لهش و جنس ون نابیت ته نیا له بهر نه وهی نیمه دهست به خویندن یان توژینه وه دهکه یین، به لکو نه وان کاریش دهکه نه سر نه وهی لیی ده توژینه وه، و سر نه وهی که چون له گیروگرفت دهروانین و چون گوزاره له بون دهکه یین.

به‌و شێوه‌یه‌ تییۆری فییمینیستی هه‌ر به‌ ته‌نیا به‌ره‌نگاره‌وه‌بوویه‌ک نییه‌ دژ به‌ تیئۆری دامه‌زراوی داسه‌پاو سه‌باره‌ت به‌ ده‌سته‌لات و سیاست. تیئۆری فییمینیستی هه‌روه‌ها ره‌خنه‌یه‌که‌ له‌ چۆنیه‌تی فۆرماندنی ئه‌و تیئۆریان هه‌ و له‌و گریمانانه‌ی که‌ تیئۆری زانین له‌سه‌ریان ویستاهه‌. دروست هه‌روه‌ک چۆن چه‌مکی هاوولا‌تی و دیموکراسیی له‌ تیئۆری سیاسیی کلاسیکییدا به‌ ژێرده‌سته‌یی ئافره‌تانه‌وه‌ فۆرمی‌ندراون، هه‌راواش به‌ره‌مه‌یانی زانست ئاخراوه‌ته‌ ناو نیزامی ده‌سته‌لاتی جێسه‌وه‌.

نۆرمی پیاوانه‌ و ئافره‌تانه‌ هه‌م له‌ ناو ئه‌و تیگه‌یشتنه‌دا پێر که‌ سه‌باره‌ت به‌وه‌یه‌ زانست چیه‌ و هه‌م له‌وه‌شدا که‌ چۆن به‌ باشت‌ترین شێوه‌ زانیاری پێدا ده‌کری‌ت.

تیگه‌یشتنه‌بناخه‌یه‌که‌ له‌ پووانگه‌ زانستییه‌ نه‌ریتییه‌که‌دا ئه‌وه‌یه‌ که‌ ده‌کری‌ت راسته‌قینه‌ (واقیع) بکری‌ت به‌ دوو به‌شی ته‌واو له‌یه‌ک جوداوه‌، ئه‌وی ده‌زانیت و ئه‌وی که‌ ده‌کری‌ت بزاند‌ری‌ت. "بزان (هۆش) و لی‌زانراو/قابیل به‌ زانین (سروشت)²⁰". سنووری نیوان ئه‌وه‌ی که‌ خاوه‌ن زانیارییه‌، کارایه‌ و ئه‌وه‌ی که‌ به‌رکاره‌، واته‌ بابه‌ته‌که‌، ده‌بی‌ت وه‌ک ده‌می گۆیزان تی‌ژ بی‌ت. مه‌رجی زانستی باش بابه‌تی‌بوونییه‌تی، ئه‌وه‌یه‌ سنووری دیار و پوون له‌ نیوان لی‌ت‌ژی‌وه‌ر و لی‌ت‌ژی‌زراوه‌دا.

ئهم به‌روئاوه‌ژوویییه‌ - که‌ بابه‌ته‌که‌ هه‌میشه‌ بنده‌سته‌ی "خوده‌"که‌یه‌ - له‌ راستییدا به‌ توندیی ره‌نگی جنس ده‌داته‌وه‌. ئه‌مه‌ هه‌ر به‌لانی که‌مه‌وه‌ له‌ می‌تافۆرانه‌دا پوون دیار نییه‌ که‌ له‌ هه‌ردوو شێوه‌ی په‌سنی سرووشتی زانست و له‌ شێوه‌کاری زانستدا به‌کارده‌بری‌ت. به‌لکو هه‌روه‌ها له‌ ده‌لیله‌یانه‌وه‌ی زانیاری تیئۆری کۆنیشدا می‌تافۆره‌ جنسیه‌کان به‌ زۆری پوون دیارن. نمونه‌یه‌ک مۆدی‌لی زانیاری فرانسێس باکۆن Francis Bacon - هه‌. باکۆن قۆرخ‌کردنی زانیاری له‌ لایه‌ن پیاوانی زانستکاره‌وه‌ به‌ زه‌وت‌کردنی سیکسیوالی‌تی ئافره‌ته‌وه‌ له‌لای پیاوه‌وه‌ ده‌چوینیت؛ پیاو خوده‌، ئافره‌ت بابه‌ته‌. پۆیال سۆسایتیی Royal Society، یه‌کی‌ک له‌ یه‌که‌مین و گرینگ‌ترین ئه‌کادیمییه‌ زانسته‌یه‌کان، سا‌لی ۱۶۶۷ له‌ نووسراوه‌ی پ‌رۆگرامه‌که‌ی خۆیدا هه‌ر جو‌ری‌کی وا له‌ تی‌روانی‌نی زانستی ده‌رده‌بری‌ت. هاوکات که‌ فرانسێس باکۆن سروشت به‌ کۆیله‌یه‌کی می‌ینه‌ ده‌چووینیت که‌ ده‌بی‌ت ناچار بکری‌ت ته‌واو خۆی به‌ده‌سته‌وه‌ بدات، پۆیال سۆسایتیی زیاتر سروشت وه‌ک که‌چه‌دۆستی‌کی بی‌بار ده‌بینیت که‌ پ‌ی‌ویسته‌ ته‌واو ج‌ل‌ه‌و بکری‌ت:

²⁰ "nature ("the knower (mind) and the knowable) Keller 1985:79"

هرکس له‌گه‌ل سروشتدا بکه‌وینه چا‌و‌چا‌وینیکي دروست و چاره‌نووس‌سازوه، ناتوانیت ته‌قه‌لای زور بدات یان ه‌ل‌ب‌ر‌ت‌ر‌یت: چونکه سروشتیش (ه‌روهک له‌س‌ر کچه‌د‌و‌ست‌انی دیکه‌ش ده‌گوت‌ر‌یت) ه‌ر دولبه‌ر‌یکه، که ه‌ر زو‌و خ‌و‌ی ب‌و پیا‌وی سنگ‌کو‌ته‌ر و سه‌رس‌خت ش‌ل ده‌کات. (Sprat 1667; 1958:124)

کاتیک که ده‌ستی ه‌و‌ل و ته‌قه‌لای و کار‌ی پیا‌وانی زانست‌کار ده‌گاته تروپک و نامانجی خ‌و‌ی ده‌پ‌یک‌یت، ه‌وا چ‌یزه‌که‌ی دره‌نگ ناکه‌و‌یت:

سینه‌وبه‌روکی ز‌یده‌جوانی سروشت د‌یت‌ه به‌رده‌م بیناییمان: ده‌چینه ناو باخ و گول‌زاربیه‌وه، تامی میوه‌کانی ده‌که‌ین، و خ‌و‌شا‌وی بیت و فه‌ر‌یه‌که‌ی ده‌ن‌وش‌ین. (Sprat 1667; 1958:327)

له ناو ه‌م چوارچ‌ی‌وه‌ی تی‌گه‌یش‌ته‌ندا زانیاری بریتی ده‌ب‌یت له‌گرتنی ده‌سته‌ل‌ات به‌س‌ر، و زه‌وت‌کردنی، ه‌وی ئافره‌تی‌یه. براین ئیاسلیا Brian Easlea وای درده‌بر‌یت که فه‌یله‌سوفه‌کانی ۱۷۰۰ - کان "ته‌قه‌لای زانستی وهک تی‌په‌ستان‌یک‌ی ماسول‌که‌ییانه ده‌بین ب‌و ناو سروشت‌یک‌ی م‌ینه" (1989:86).

ه‌گه‌رچی م‌یتاف‌وره جنسیه‌کان له‌گه‌ل به‌سه‌رچوونی کاتدا ش‌ت‌یک ه‌یزیان که‌م بووه‌ته‌وه، ه‌یش‌تا و‌یناک‌ردنه‌کانی سه‌بار‌هت به‌جنس ه‌ر به‌توندی به‌ر‌یس‌اگه‌ل‌یکه‌وه به‌ستراون که‌ چ‌و‌ن زانستی دروست بخ‌ر‌یت‌ه کار. کاتیک که‌یه‌که‌م ب‌و‌م‌به‌ه‌ت‌و‌م‌یه‌کان دروست کران ل‌یک‌و‌له‌ره‌کان زور نیگه‌رانی ه‌یزی ته‌قینه‌وه‌ی ب‌و‌م‌به‌که‌ بوون. که ه‌گه‌ر ب‌یت و ب‌و‌م‌به‌که ته‌قینه‌وه‌یه‌کی زه‌برداری چاک‌ی ل‌ی بکه‌و‌یت‌ه‌وه یاخود به‌ته‌نیا بلا‌و‌بوونه‌وه‌ی که‌م‌یک تیشکی رادی‌و‌ئه‌کتی‌فی بداته‌وه و به‌س؟ پیا‌وانی زانست خ‌و‌یان له‌ناو خ‌و‌یاندای ه‌و کاره‌یان وهک ه‌وه درده‌بر‌ی که‌ه‌و‌لی له‌دایک‌بوونی کور‌یک‌یان د‌دا، واته "سه‌رکه‌وت‌ن‌یک" و ک‌چ‌یک نا، "گو‌یر‌ه‌ب‌و‌م‌ب‌یک" (Easlea 1983:95). نامانجه‌که‌ دیاری کرا بوو: "زرمه‌یه‌کی پیا‌وانه نه‌ک جو‌وه‌که‌یه‌کی م‌ینه" (Nuke Collection 1993:43). م‌یتاف‌وره جنسیه‌کان ه‌روه‌ها ه‌و کاتانه‌ش که‌له‌ ئاخفتنی ر‌و‌ژانه‌دا په‌س‌نی زانست ده‌که‌ین، درده‌که‌ون:

کاتیک که‌ زانسته باب‌ه‌تی‌ه‌کان به‌ "ره‌ق" ناوده‌ن‌بین وهک پ‌چ‌ه‌وانه‌یه‌ک ب‌و‌ل‌کی زانیاری نه‌رم‌تر (واته ش‌ت‌یک‌ی زور خودی)، ئ‌یمه‌ کتومت په‌نا ب‌و م‌یتاف‌ور‌یک‌ی س‌یک‌سی ده‌به‌ین، که‌ تیایدا ب‌یگومان "ره‌ق" ن‌یرینه‌یه و "نه‌رم" م‌ینه. ته‌واو به‌گشتی، فاکته‌کان "ره‌ق" ن و ه‌سته‌کان‌یش "نه‌رم" - ن، [...] ئافره‌ت‌یک که‌ زانست‌یانه یان باب‌ه‌تی‌انه ب‌یر ده‌کاته‌وه ه‌وا "وهک پیا‌ویک" ب‌یر ده‌کاته‌وه: پیا‌ویک‌یش که‌ ل‌یک‌دانه‌وه‌که‌ی نا‌او‌ه‌زمه‌ندان و نازانستی‌ه ه‌وا "وهک ئافره‌ت‌یک" ش‌ت ل‌یک ده‌داته‌وه. (Keller 1985:77)

ته‌او هر وهک فی‌مینیسته‌کان مه‌به‌ستیان‌ه که سیاست و پیاوه‌تی پیکه‌وه‌گری‌دراون (بروانه لاپهړه ۲۳) هه‌رواش زانست و پیاوه‌تی به‌کتر ته‌او ده‌که‌ن. سه‌ره‌پای نه‌وه که زانست ناوا به ئاشکرا به‌کجنسییه، که‌چی وهک هه‌مه‌لایی، باب‌ه‌تیی، ناوه‌زیی و نه‌قلیی له‌قه‌لهم ده‌دریټ. بو نه‌وه‌ی زانست بتوانیټ زانست بیټ، ده‌بیټ نی‌مه بتوانین به‌سه‌ر نه‌زموونی تاکه‌که‌سیی، له‌ش و هه‌ستدا زال ببین. ره‌خنه‌ی فی‌مینیستی به‌ته‌نیا هه‌ر له‌سه‌ر شیوه هی‌رشه زانسته‌کان نی‌یه. به‌دریژی می‌زوو زانست له‌ده‌وری گیروگرفتی پیاوان خولاوه‌ته‌وه. له‌ناو زانستی پزیشکییدا پیاو هه‌تا ئیستایش هه‌ر نورمه، که‌ببگومان سه‌ره‌نه‌جامی کوشنده‌ی بو ئافره‌تان هه‌یه. ئافره‌تان زور جارن فه‌حسی چه‌وت و تیمارسازی خراپتر له‌پیاوان ده‌کریټ. نمونه‌یه‌کی ئاشکرا نه‌وه‌یه که دامه‌زراوه ده‌رمانه‌وانییه‌که تازه به‌تازه له‌۱۹۹۱ دا "بوی ده‌رکه‌وت" که‌نیزیکه‌ی هه‌موو خویندنه‌کان له‌مه‌ر نه‌خوشیه‌کانی دل و ره‌گی خوین له‌پیاوه‌وه پیاوان هه‌لگرتووه. (Puranen 1994)

زانست ره‌نگی نه‌زموونی پیاوانی داوه‌ته‌وه و تی‌گه‌یشتنه‌کانی پیاوانی سه‌باره‌ت به‌جیهان گه‌یاندووه‌ته شوینی خو‌ی. دیدی پیاوان له‌سه‌ر بوون بووه به‌دید هه‌مووان. نه‌و دیده بووه به‌نورم، به‌باب‌ه‌تیه‌بوون، ته‌نانه‌ت بووه به‌واقعی‌ش. پاتریزیا فیولی Patrizia Violi پی‌ی وایه که نه‌زمونه که‌سیه‌کانی پیاوان، له‌رپ‌گی کولتوره پاتریارکالیه‌که‌وه (پیاوسالاریه‌که‌وه) ده‌گه‌یه‌ندریټه شوینی خو‌ی و ده‌چیټه ناو بیره "بیلایه‌نه‌که‌ی" مرو‌قه‌وه Patrizia Violi (۱۹۹۲). "مرو‌ف" وهک پو‌ل به‌گشتی‌کردنی‌که که‌له‌خودپیټیه پیاوانه‌که‌وه هی‌نراوه. ئافره‌تان، وهک پیاوان، نوینه‌رایه‌تیه‌کی هاوبه‌شیی هاو‌نرخیان نی‌یه. نه‌وی ئافره‌تان ده‌یکه‌ن و بیرده‌که‌نه‌وه ناخ‌دریټه سه‌ر هاوبه‌شیټیه مرو‌قی‌که. نه‌زمونه‌کانی ئافره‌ت، که‌به‌پله‌ی یه‌ک له‌که‌شه که‌سییه‌که‌وه لکی ده‌رداوه، هه‌ر وا به‌که‌سیټیی (تاییه‌تی) ماوه‌ته‌وه. زانیاریه‌کانی ئافره‌تان له‌نه‌وه‌یه‌که‌وه بو نه‌وه‌ی تر و ن ده‌پن. به‌سه‌ره‌اتگه‌لی ئافره‌تان خو‌یان ناب‌ردرینه پی‌ش. نه‌و به‌سه‌ره‌اتانه خه‌فه ده‌کردریټ و له‌بیر ده‌چنه‌وه.

پی‌وه‌ندیه‌کانی نی‌وان ئافره‌تان هه‌رگیز له‌کولتوری پیاواندا هی‌مایان نه‌دراوه‌تی، وهک نه‌وه‌ی که‌پی‌وه‌ندی نی‌وان پیاوان وه‌ری گرتووه، و له‌به‌ر نه‌وه ئافره‌تان ناتوانن بیکه‌ن به‌به‌شیک له‌هی خو‌یان. نه‌و پی‌وه‌ندیانه (ته‌نانه‌ت کاتیکی‌ش که‌هه‌بوون) تراژیدیانه به‌ستراونه‌ته‌وه به‌که‌شه که‌سیټیه‌که‌وه، به‌لایه‌نه له‌گونه‌ها‌توو و به‌گونه‌هی‌نراوه‌کانی نه‌زموونی ئافره‌تانه‌وه. (Violi 1992:173)

گيړانه وه زانستپه کان، دروست هر وهک چيړوکه کانی دیکه که پیاوان دهیانگيړنه وه و که به دريژایی کاته کان بؤ يه کتريان گيړاوه ته وه، ته نیا په سنی راسته قینه ی (واقیعی) پیاوان ده کات. نه زمونه کانی ئافره تان له بهرئ وه که سیتی، تاییه تی و له پئ لادر ده مینه وه. نه و نه زمونانه ناتوان هه مووان بگرنه وه و بهو شیوه یه ش زانستپانه نه چو او (بیبره و) ده بن.

نه زمون و پژگاری

تیؤری زانستی فیمنیستی به شیوه ی جودا هه ول ددات زانستیک وده ست بهیئت که راسته قینه ی ئافره تان بخاته وو و ئافره تان بکات به خودیکی زانست، نهک ته نیا هر به بابته ی خو ی. زانستیکي ئاوا ده بیت ره چه ی پړساگه له نه ریتییه زانستپه کان بشکینیت. هه روه ها تیؤری فیمنیستی هه ول ددات بچیته نه و دیو تیگه یشتنه به روئاوه ژوو کانه وه (دایکاته مه کانه وه) که له زانستی نه ریتییدا بناخه یین، وهک: بابته یی/خودی، ئاوه زله ش، نه قل هه ست، دووری/نیژیکی، گشتی/که سیی. خالی پئ هه لگرتن نه وه په که هه رمه زانستپه کان ده بیت تیک بشکیندري و سهر له نوئ دابمه زريندري نه وه بؤ نه وه ی زانیاری و نه زمونی ئافره تانیسان تئ بئاخدریت. هه ندیک جار بهو شیوه یه درده بردریت که فیمنستان ده یانه ویت له ئافره ت بکولنه وه، نهک هر به ته نیا سه باره ت به ئافره ت.

ئیفا لوندرگري پپی وایه که هاوکات هر نه وه به ش ناکات که به روئاوه ژوو ه کان هه لگيړدري نه وه. دانانی ئاوه ز (نه قل) له بریتی هه ست، دووری به نیژیکی، هیچ چاره سه ريک نابه خشیت Eva Lundgren (۱۹۹۳). له و پړگایه وه که نورمی جنسی پیاو رپی پئ ده دریت نوینه رایه تی چالاکی بیری بابته یی (ئوبجکتیفي) بکات، هاوکات که هی ئافره تان ده بیت نوینه رایه تی خودی (سوبجکتیفي) بکات، بوونیادی ده سته لاتی پیاوان، له جیاتی نه وه ی نه رمتر بکريت، به هیژتر ده کريت. بهو جوړه جیاوازی نیوان بابته و خود ته و او ده به ستي دري و خودی به روئاوه ژوو کردنه کانیش داده سه پندريت. شیوه یه کی هی شبردنی زانستپانه ی پژگاریخواز ده بیت بؤ ئاویته کردنی نه م دوو جیهانه له گه ل یه کتر کوشش بکات، نهک نه وه ی که جی یه کیکیان بهوی دیکه بگریته وه.

له م ئاراسته یه دایه که ناوبراو به بیریارانه هه لویستگره کان Standpoint theorists کار ده کن. نه وان دابه شکردنی دووانیانه به سهر زانیاری بابته ی و زانیاری خودیدا ره ت ده که نه وه. زانستیک بؤ ئافره تان ده بیت پروانگه ی خو ی له نه زمونی پوژانه ی

ئافره‌تانه‌وه هل بگریټ. تهنیا له *ناووه* ده‌تواندریټ له ریئالیتیته کومه‌لایه‌تیه‌که بگه‌یریټ. ئایدیاله باب‌ه‌تیه‌نه‌ریټیه‌که - که به پیټی ئه‌و لیکول‌هر ده‌بیټ خوی وه‌دووربگریټ و له دهره‌وه‌ی باب‌ه‌تی تو‌یژینه‌وه‌که‌یدا بمینیتیه‌وه - تور دهریټ. به‌لام ئه‌مه به‌و واتایه‌نایه‌ت که لیکول‌هر "خودی" ده‌بیټ.:

ئوه به واتای کارکردن دیټ له‌و پروانگه‌ی زانینه‌وه که له پیټ جودا‌کردنه‌وه‌ی خودیتی و باب‌ه‌تیه‌وه‌یه دیټ. (Smith 1989:38)

ئوه‌ی که ده‌بیټ لیبی بکول‌ریټ‌وه‌و ئه‌و گرفته زانستیانه‌نیین که پیش‌وه‌خت دیاربیکراون، به‌لکو ئه‌زمونه‌کانی خه‌لکانی تابیه‌تین. لیکول‌هر وه‌کو بلین ده‌بیټ هاوته‌ریبی باب‌ه‌ته تو‌یژراوه‌که بووه‌ستیت، پیوه‌ندییه‌که ده‌بیټ به‌رابهر بیټ. ئه‌مه به‌و مانایه دیټ که پله‌ی خودی لیکول‌ه‌وهر له ریئالیتیته کومه‌لایه‌تیه‌که‌دا، واته "زانینی ناوه‌کیی" ئه‌و، بو‌کاره زانستییه‌که ده‌بیټ به‌خودی خالی ده‌ستپیک. له‌و پیوه‌ندییه‌دا، له‌گه‌ل ئه‌وانه‌دا که لیکول‌هر وتوو‌یژیان له‌گه‌ل ده‌کات، وه‌ریان ده‌گی‌ریټ و لیان ده‌کول‌یتیه‌وه، زانیاری چ له‌سهر ئه‌و مرو‌فانه و چ له‌سهر خویشی، ده‌ست ده‌که‌و‌یت. لیکول‌هر ریئالیتیټی خویشی و ئه‌وانی دیکه‌ش پروون ده‌کاته‌وه. (Smith 1987a)

بیریارانی هه‌لو‌یستگر پ‌یان وایه زانستیک که له‌سهر ئه‌م پرنسیپانه‌دابمه‌زریټ و ئه‌زمونگه‌لی ئافره‌تان سه‌رچاوه‌ی رامانی بیټ، ئه‌وا هه‌روه‌ها خه‌سله‌تیک‌ی رزگارخ‌وازانه‌شی ده‌بیټ. زانستی نه‌ریټیټی نرخ‌ی ئه‌زمونی مرو‌فه‌کان به‌که‌م ده‌گریټ. بیله‌وه‌ش ده‌بیټه‌مایه‌ی دروست‌کردنی کومه‌له‌سیمبول و چه‌مک‌یک که بونیات و بیری چه‌وسینه‌وهر به‌پیوه‌را‌ده‌گریټ. زانستی کومه‌لگا له‌شیوه‌دانه‌وه‌ی ئه‌و راس‌ته‌قینه‌ی (ریئالیتیته‌ی) مرو‌فه‌کان هه‌یانه و گو‌پینی بو "ئو چه‌مکه‌هاوبه‌ش‌ه‌ی که هه‌یه و که ده‌توانریټ به‌پ‌یوه‌ببریټ" ده‌وری خوی ده‌بینیټ (Smith 1987a:86). خو ئه‌گه‌ر زانست، به‌پ‌یچه‌وانه‌وه، بیټ و له‌ئه‌زمونی کونکریټی مرو‌فه‌کانه‌وه سه‌رچاوه‌بگریټ و نه‌یه‌ت خو‌به‌ده‌ست ئایدیالی باب‌ه‌ته‌که‌وه‌بدات، ئه‌وا ده‌توانیټ نیشانی بدات که ده‌سته‌لات چو‌ن پیاده‌ده‌کریټ و پیوه‌ندیه‌ده‌سته‌لاتیه‌کان چو‌ن داده‌مه‌زریټ.

بیریارانی هه‌لو‌یستگر مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌یه که پیوه‌ندیه‌کانی ده‌سه‌لات له‌کومه‌لگادا به‌شیوه‌یه‌ک ر‌یکخراون که ئافره‌تان درده‌هاو‌یژن. ر‌یک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که ئافره‌تان له‌راگرتنی پیوه‌ندی ده‌سته‌لات‌دا به‌شدار نیین، ئه‌وا له‌رووی مه‌عریفیه‌وه (Epitimological) ئیمتیا‌زدارن. له‌ئه‌زمونه‌کانی ئافره‌تان‌دا نیزامی ده‌سته‌لات به‌روونی دیاره - له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی وه‌ک بل‌یین ئه‌وان له‌دهره‌وه‌ی سیسته‌مه‌که‌دان. ئافره‌تان پیوه‌ندیه‌کانی ده‌سته‌لاتیان دروست نه‌کردوه، به‌لکو تووشیان بووه. بو‌یه

زانیاریگه لیک که له پروانگه و نه زمونځگه لې ئافره تانه وه سهرچاوه ودرده گرن په رده له سهر میکانیزمه چه وسینه روه وکان هه ل دده نه وه.

نووسینه وهی بیره وهی ("Memory work") شیوه هه ولکی دیکه به بو دهر بازبون له وه ولاختنه ی نه زمونځی روظانه و که سیی که زانستی نه ریتی له پشته وهیه تی. فریگگا هاوک Frigga Haug و هاوکاره کی شیوازیکیان داهیناوه پیی ده گوتریت "شیوازی بیره وهی". نهو شیوازه له بیره وهی تاکه که س، له هه ندیک نه زمونځی تاییه تی نه وانه وه، سهرچاوه ده گریت. ۱ له ریگای نهو بیره وهی رانه وه ده گهینه تیگه یشتنیک که چون مروف دهئاخرینه ناو نیزامی دهسته لاتی کومه لایه تییه وه. تیگه یشتن له وهی چون مروف نیزامه که ودرده گریت و چون دهیکات به هی "خوی"، نهوپه ری مهرجی رزگارییه: "همووا نازادییه که به نازادیی خوده وه بهنده" (Haug 1987:35).

نووسینه وهی بیره وهی پروسه یه کی هه ره وه زییه. میتوده که به وواتیه دیت که به شداران هه ریه که و بیره وه ریه که له سهر بابیه تیکی دیاریکراو وهک له ش، خوراک، ترس یان زانیاری یان هه ر شتیکی دیکه ده نووسنه وه. پاشان به شداران به هه ره وه زیی خه ریکی لیکنانه وهی نهو به سهراته بیره وه ریه تاکانه ده بن. مه به ست له نووسینه وهی بیره وهی بو نهو یه که خو له پروانگه یه کی دهره کیی زانستی نه ریتی رزگار بگریت که تیایدا پیوه ندی دهره کی و هوکاره کان، بی ره چا وکردنی نه زمونځ، هه ست و نه ست، سهرنجیان ده خریته سهر. نیزامه کومه لایه تییه که له ریگای به سهراته بیره وه ریه کانه وه ده خریته ژیرپر سیار و شی ده کرینه وه و ده خریته تیورییه وه. به م شیوه یه ئیدی سنووریک له نیوان خود و بابیه تی زانستدا نامینیت.

یه کی که له پروژه کانی نووسینه وهی بیره وهی که گروپه که ی فریگگا هاوک جیبه جیی کرد سهراته به له شی ئافره ته. به سهراته بیره وه یه کان رهفتار له گه ل بیره وهی موو، لاق، بلندی، کیش و جلکوبه رگ ده که ن. نهوان باس له هه ره پروداوه روظانییه کان ده که ن: هه لزاردن ی پوشاک بو ئاهه نگی، رویشتن بو لای ئارایشکار بو پرچرپین، بیستنی بریه که که به خوشکی خوی ده لیت مه که کانت وا گه وره بوون که ئیتر له ژیر بلووسه که ته وه دیارن. سهرنجی به سهراته کان له سهر نه زمونځ هه ره هه ستونه سته یه کانه و هه ول دده ن نیزیک بینه وه و تیشک بخه نه سهر نه وهی که له و کات و ساته دا که شته که پرووی داوه به سهراته گریه وه که چون هه ستی کردوه و چون له پروداوه که دا ژیاوه.

له ریگای لیکنانه وه و دووباره لیکنانه وهی نهو به سهراته له شیان وه ده گهینه تیگه یشتنیک که چون ئافره تان هه م بو له شیان و هه م بو نهو کارتی کردنه ی که له شیان له سهر مروقی دیکه داده نیت به رپر سیار ده کرین. هه لگرتنی به رپر سیاریی بو له شی خو به وواتیه دیت که له ش ده بیت به شتی، به بابیه تی. ئافره ت له

وینە ی ناو پوژنامەکاندا "پیش" و "پاش" ئارایشیکی نوو، رەنگی موو، چرچ له دەموچاوگرتن یان دەستەپنانیک بە قوتووی سوورواسپاودا، ئافرەتان دەخاتە ناو پپوهندیه‌که‌وه له‌گەڵ لەشی خۆیان وەک بابەت. لەشگەلیک که هەرگیزاوه‌رگیز بەس ناکەن، بە‌لکو دەبیت بە‌رده‌وام بگۆردرین و دەستیان پێدا به‌یتریت و چاک و باش بکری‌نە‌وه و رەنگیان تێ هەلبسیوریت. لەشگەلیک که واتای خۆی له پپوهندیه‌کدا بە‌رانبەر بە‌نیزامیک وەرده‌گریت که نا‌هێلێت هیچ ئەندامیکی لەشی ئافرەت له ژیر قەرزباریدا قووتاری بیت.

قسە ی وەک 'کەسانی ورگنی وەک تۆ ناشیرین، و تۆ هەرگیز پیاویکت دەست ناکەوێت تا ئا ئەمە سەروچاوت بیت، یان قسە ی دیکە ی لەم جوړه هەرگیز به پروو و ئاشکرا نه‌گوتراون. له بری ئەوه هەر هەبوونی خودی ورگیک ده‌کریت به به‌شیک له چالاکی و له کرد/رێکی به خراپ هە‌لسە‌نگیندراو. ئاوا به‌م جوړه‌یه ئەوه مومکین ده‌بیت که ئیمه وەک خودگە‌لیک بانگمان لی بکریت که شیوه ی ورگمان بگۆرین، له‌و رێگایه‌وه که په‌نا ده‌برد ریت و پروو ده‌کریته ئەوه هەستی به‌رپرسیاریتی‌یه که تیاماندیه [...]' که‌واته، خالی بپیارده‌ر، به‌رپرسیاربونە‌که‌یه: هە‌لگرنتی ئەرکی به‌رپرسیاریتی بو له‌شمان. وا داده‌نریت که ئیمه خۆمان بپیار ده‌ده‌ین و له‌شمان له ژیر کۆنترۆلی خۆماندیه - هەرچه‌نده که ئیمه بو نۆرمه‌گە‌لیکی کۆمه‌لایه‌تیانه ی له‌وه‌به‌ردانراو 'به‌رپرسار کراوین'. پرنسپیی به‌رپرسیاریتی له‌وه‌ش زیاتر نه‌ک هەر بو ورگیک ده‌گه‌رپیت‌وه، به‌لکو هەر‌وه‌ها فراوان ده‌بیت بو هەموو سەرتاپای له‌ش [...]. من به‌ کۆمه‌لیک که‌موکورتیه‌وه له‌دایک بووم که خۆم لی به‌رپرسارم: له‌ناوبردنی ئە‌وانه ده‌بیت به‌ کاری ژیانم. هەرە بوونم له جیهاندا ده‌بیت به‌ سەرچاوه‌یه‌کی هە‌میشه‌ حازر بو هەستی گونا‌ه‌باریی (قەرزباریی). (Haug 1987:127 f)

میتۆدگە‌لی بیروهریی به‌و شیوه‌یه هەرە مه‌به‌ستی ئە‌وه‌یه که له دووباره‌وه‌به‌ره‌مه‌پنانه‌وه ی نیزامی ده‌سته‌لاتی کۆمه‌لایه‌تی تیگه‌یه‌نیت. له به‌ر ئە‌وه‌یه که به‌سه‌ره‌اته بیره‌وه‌ریه‌کان سه‌باره‌ت به ئە‌زموونگە‌لی کۆنکرین، سه‌رنج ده‌به‌نه سەر هەرە ورده‌کاریه ماناهه‌لگره‌کانی ژیا‌نی پوژانه، و ده‌گه‌ینه تیگه‌یشتنیک که چو‌ن نیزامی ده‌سته‌لات له هە‌موو ئە‌وه‌ شتانه‌شدا به‌ ره‌ژانه و ناسه‌ره‌کین. فریگ‌ا هاوگ نووسینه‌وه ی بیره‌وه‌ریی به‌ کاریکی لی‌کدانه‌وه و دووباره‌لی‌کدانه‌وه ی رزگاربخوا‌زانه ده‌نرخینیت. کاریک که مه‌به‌سته هەرە بنچینه‌یه‌که‌ی له کارتی‌کردنماندا ده‌رده‌که‌ویت: "وامان لی ده‌کات که خودئا‌گایانه ژیانمان به‌پپوه به‌ین" (Haug 1987:71).

زمان، جنس و ګوړان

له و کاته دا که فيمينيسته هلوېستگره کان له و د هروازه يه وه پي هه لډه گرن که به پراستي باسکړدنې پراسته قينه ي نافرته تان شياوه، هاوکات فيمينيستانې دیکه شياو بوونې نه و پراستيه ده خنه ژير پرسياړه وه. له بهر نه وهی که نه زمون و به سهرهاتي نافرته تان تورده درين و په نهان ده کردرين نه و زمانیک ونه که باس له سرگوزشته يان بکات.

کاترين ماککيننون Catharine MacKinnon ده لیت به لام نافرته تان له ريگای نه و ميتوده فيمينيستي ه وه که پي ده گوتريت "بلندکردنی خودئاگا" ۲ (consciousnessraising)، پیکه وه ده توان دووباره ببنه وه به خاوه نی پرياليتي خويان. نافرته تان ده توان هيژي سهر فزاښي بدن به زمان و کارو کرداري هره وه زبانه شياو بکن. ميتوده که وهک "بنياتنه وه يه کی نوپي ره خنه گرانه ي هره وه زی بو مانای نه زموننی کو مة لايه تني نافرته تان، به و شيويه ي که نافرته تان خويان گوزره ي پيدا ده کن" وه سف ده گريت (MacKinnon 1989b:83).

بلندکردنی خودئاگا هره وهک نووسينه وهی بيره وه ري به و واتايه ديت که نافرته تان پیکه وه ره خنه گرانه وهک نافرته نه زمونگه لي خويان بکن به پرسياړ. نه مه ده توانيت له هر ه لومهر جيکی هه مه جوړدا روو بدات که تپايدا نافرته تان يه کتر ده بين و له سهر ژيانی خويان له گهل يهک ده ناخفن. کاتيک که نه زمونونه که سي و تاکه که سيه کان به يهک ده گهن، دوخي هاوبه شي نافرته تان ديار ده بيت. کارو کرداري هره وه زي سياسي نافرته تانه له سهر نه و ديد له نگر ده گريت که نافرته تان خاوه نه زمونگه لي هاوبه شن.

ميتودي بلندکردنی خودئاگا پي وايه که نافرته تان ده توان شيويه کی تايهت به خويان بو جيهان بيني دروست بکن که پارسه نگی يان د ژبه ريکه به رانه بر خودی پياوانه که. خاليکی رامانی دیکه نه وه يه که خودی زمان به سهرهات و نه زموننی نافرته تان ده شيويت. زمان ره نگدانه وه يه کی جنسي بيده نگی تپدايه. شيوه گهل و وشه گه لي که متر - و که متر يش ره و - ه يه بو وه سفی پرياليتي نافرته تان وهک له وهی که بو وه سفی پياوان ه يه (Fredelius و که سانی دیکه ۱۹۹۴). نمون ه يهک له سهر زمان نه وه يه که وشه گهل نيين بو وه سفکردنی نه وهی که نافرته تان وهک دايک ده يکه ن. وشه ي دايه باس له دوخيک ده کات نهک له کارو کرداريک. دايه شتيکه که نافرته تيک نه وه يه. له بهر نه وه توللا هولم - ی فه يله سوف Ulla Holm (۱۹۹۳) زاراه ی د/يکايه تيکردن (له دوخي کرداردا) Modrande به کار ده بات بو نه وهی دروست نه و کاره له چوارچيوه بگريت که نافرته تان له پيوه ندي له گهل منالدا ده يکه ن.

رەنگە ھەرە دەرپرېنېكى پروون بۇ چەوتىتى زمان ئەو ەبىت كە گوزارەيەكى رۆژانە نىيە بۇ ئۆرگانى زاووزىيى ئافرەتان كارا بىت. ۳ ھەرۈەھا وشەش نىيە كە نزمىتېروانەر نەبىت بۇ ەسفى ئافرەتانىك كە خۇيان دەستېشخەرى سىكسى دەكەن (Fredelius و كەسانى دىكە ۱۹۹۴). بەلام بە پياويك كە دەستېشخەرى سىكسى بكات دەلئىن زەوق ەستاو و توند. پياو ەەرگىز ناكرىت بە "بىحەيا".

نمۈنەيەكى دىكە ئەو زەحمەتەيە كە بتوانرىت ناو لەو ەستە دووفاقىي و ئالۋزانە بنرىت كە دەشېت ئافرەتان بەرانبەر سىكس ەيان بىت. ئافرەتان دەشېت زەوقيان بە پۆرنۆگرافىي ەلئىت، ھاوكات كە ەست بە بېزھانتەو و گوناھ دەكەن. خو ئەم رېئاليتەتە (واقىعە) لە ئەدەبى سىكسىدا ناو نايەت. لە ئەدەبى سىكسىدا ەموو جوړە وروژاندنىكى سىكسى ەمىشە پر بە ماناى وشە بە شتىكى خوش پەسن دەكرىت (Jeffreys 1994). تا سىكسى زياتر تىدا بىت، باشتەر. نۆرمە پياوانەكە، بەو شىۋەيەكى كە لە زمان و زانستدا ەردەپرديت، ئەو واتايە دەدات كە ەستگەلى سىكسى ئافرەتان ەر دەبىت پۆزەتيف (ئەرىنى) بن - دەنا بە سىكس دانانرىت.

ئەدەبى ئازادىخووزىي ەيچ وشە يان پۆلئىكى بۇ ەلامدانەوى سىكسى نىيە كە پۆزەتيف نەبىت، ەيچ وشەيەكى نىيە لە دۆخىكى وادا بۇ پەسندانى ئالۋزىتىي ەستەكانمان بەكارى بەينىن. ئەمە رېككەوتىك نىيە. بەشېكى توانايى تەكنىكى بۇ كۆنترۆلكردىنى سياسىي، كۆنترۆلكردىنى زمانە. سەختە سەبارەت بە شتگەلېك كە ەيچ وشەيەكيان بۇ دانەزراو "بىرېكرىتەو". چاۋەروان ناكرىت ئافرەتان بە شىۋەيەك بەرانبەر سىكس بىرېكەنەو كە پۆزەتيف نەبىت. (Jeffreys 1994:65)

كە ئەزمۈونى پياوان جلەوى زانست دەگرىت و دەبىتە رەنگدانەوى زمانەكەى ەر بەو واتايە نايەت كە ئەزمۈونى ئافرەتان لەدەرۈو دەھىلدرىتەو. بەو مانايەش دىت كە ئافرەتان بەرانبەر بە زانست شىۋەپىۋەنىەكى دزبەيەكيان دەدرىتى. پاترىشيا فرىتئوف Patricia Frithiof ئەو ەردەپرېت كە ئافرەتان لەگەل ناھاوئاھەنگىيەكى زمانىي بەردەوامدا زيان دەبەنە سەر. كاتىك كە تىكستىك ئامازە بە "پياو" يان "ئەوى كور" دەكات، ئەو دەتوانىت مەبەستى پياويش و ئافرەتېش بىت (Frithiof 1988). ئەوانە نازناوى گشتىين. ھاوكات كە ئەوانە بى ەيچ گومانىك لە راستىدا نازناوى جنسى پياوان. ئافرەتان دەبىت بى ەستان و وچان "ئامېرىكى زمان ەرگىرانىان" ەل كرديت كاتىك كە دەخوېنەو. ئافرەت دەبىت ەمىشە لە خۇى بېرسىت: ئايا ئەمە منىش دەگرىتەو؟ ئايا منىش لېردا ەم؟ ئافرەتان بە زەحمەت دەتوانن ەك بكەر خۇيان لە ناو تىكستەكەدا بدۆزنەو

identifera sig. نافرته تان له پيوه ندى له گهل ؤه ودا كه ده يوځيننه وه له هه ستيكى ناموبيدا به جى ده هيلرين.

ريكارډ پوتري Richard Rorty پيى وايه كه ؤه گهر وشه كان له لايه ن پياوانه وه و بو ؤه وان دروست كرابن، ؤه و بو نافرته تان ده بيت به كيشه كاتيک ؤه و زمانه وهك ستراتيژيه كي رزگاريى به كار بهين. زمانى پياوان ناتواني نافرته تان له چه وساندنه وهى پياوان رزگار بكت. له بهر ؤه وهى كه زمان ؤامرازيكه كه له ناو ده ستي گروپي بالاده ستدايه، ؤه و نار ه و ايتيى وهك سروشتيى ده بينريت و له پروى ره و و شتي شيه وه ره و ا ده نويت، ته نانه ت بو خودى چه وساو ه كانيش:

ته نيا كاتيک كه كه سيك خه ونكي هه بيت، و ده نكيى بو گزاره كردنى ؤه و خه ونه هه بيت، ؤه وى كه له سروشت ده چيت ده ست ده كات به وهى كه له كولتور بجيت، ؤه وى وهك چاره نووس ده هاته به رچاو ده ست ده كات به وهى كه ببيت به ره و و شتيكى بيز ناوهر. چونكه تا ؤه و كاته ته نيا زمانى چه وسينه ره وان كارا ده بيت، و زور بهى چه وسينه ره وانيش وا زرنكن كه زمانيك فيرى چه وساو ه كان بكن كه ده نكيان وهك شيت بيته گوى - ته نانه ت به گويى خوښيان - ؤه گهر بين و وه سفى خوښان به چه وساو ه بكن. (Rorty 1991:3)

نافرته تان ده بيت زمانكيى نوئ دروست بكن كه بتواني ن ؤه و موونى چه وساندنه وهيان رابگه يه ني. زمانكيى نوئ هه وروها ده توانيت ناسنامه يه كي نافرته يى وا بئافريت كه له سهر بناغه ي سته م دانمه زرابيت. ؤمه زور سه باره ت به وه نيه كه ريئاليتيه كي نافرته يى هه ره وه زيى يان "راسته قينه" ناشكرا بكريت، به لكو زياتر سه باره ت به دروست كردنى كومه له مانايه كي نوپيه بو نازناوى نافرته. زمانكيى چلك نه گرتو مه رجى رزگاريه (Rorty 1991). ؤم ده ليله يانه وهيه نيزيكي جه ختى فيمينيست ه پو ستمو دير نيسته كانه له سهر ؤه وهى كه هه موو شيوهى گورانكيى سياسى و كومه لايه تى مه رجى دوو باره دامه زرانده وهى زمان ده كات به پيوستيه ك. ته نيا ؤه و كاته ي ده ست پى بكن به شيوه يه كي نوئ بدوين و وشه گه لى نوئ دابه ينين، ده توانين ريئاليتيه (واقع) بگورين.

ئاخافتن و زمان ؤامرازگه ليكن كه ده توانن كار له سهر گوران ه كاني ديكه ش دابنين، گورپنى كارو كردارى ئاخافتن و زمان بزواندنيكى سياسى گرينگه [...] بو گورپنى ؤه و نيزامه سياسيه ي ئيسنا كه هه يه پيوسته وشى نوئ به شيوه يه كي نوئ بخريته كار؛ تا وشى نوپى زياتر و زياتر چوارچيوه ي نيزامه دامه زراوه كه به جبه يلى، به رنكار بوونه وهك ش به رانه ر ؤه و نيزامه راديكالتر ده بيت [...] (Buker 1993:10 f)

گرىنگ ئەو ھەيە كە وشەگەل و چەمكى نوئ دروست بکردرېن بۆ ئەو ھى لە زمانى قفلخواردووى لە ئارادابوو رزگارمان بېت. فېمىنىستە پۆستمۆدىرنىستەكان بەو شىۋەيە دەلېن كە پې ھەلگرتن لە پۆلېنكردى ئافرەتانه ۋە نمونەيەكە لە ئەلقەلەگوپىيى بۆ دەستەلات. ھەر خۇدى قسەكردن لەسەر ئافرەتان ماناى پەسەندكردنى ۋەسفىكى سەركوتگەرانه دەدات (بروانە لاپەرە ۴۹). ھەر ۋەسفىكى ئافرەتان ۋەك ژېردەستە و ستەملېكراو لە راستىدا دەبىتە مايەى راگرتنى ژېردەستەيى و ستەمەكە. بەم شىۋەپەلاماردانە بىريارانە پۆستمۆدىرنەكان خۆ دەخەنە ناو ناكۆپەكەو: ھاوكات كە ئافرەتان دەبىت بۆ گۆرانكارىيى و سەربەخۇيى بدوېن، ئەو ھەلەيان لەدەست دەردەھېندىرېت كە ناوېك لە پېۋەندىە دەستەلاتە ئىستايىيەكان بنېن. بەپېيى ئەمان چەوساندنەو ھى ئافرەتان كۆتايى پې نايەت تا ئافرەتان لە ئافرەتبوون نەكەون. ئەگەر ئافرەتان پې لەسەر ئافرەتبوونى خۇيان دابگرن، رزگارىيى خۇيان مەحال دەكەن.

تېيىنى

۱. سەبارەت بە نووسىنەو ھى بېرەو ھىيى، بېلە (۱۹۸۷) Haug ھەروەھا بروانە Widerberg (۱۹۹۵).

۲. لە ناو سالانى ۱۹۶۰ - و ۱۹۷۰ - كاندا ئافرەتان، لەسەرەتاو بەزۆرىيى لە ئەمەرىكا USA، شتېكىيان بە ناوى "گروپپى بلىندكارەو ھى خۇدئاگايى raising groups.conscioussness" دامەزراند. ئەو ئافرەتانه تۆرگەلىكىيان لەگەل ھاوړى و دەرودراروسىكانيان رېكخست و گروپپى جودا لە زانكۆكان و لە شوپنى كاردا دروست كران.

۳. لەبەرئەو ھى ناو لە ئۆرگانى زاوژپى ئافرەت ھەمىشە گىرگرفتى جۆراوجۆر دروست دەكات (ھەر ناوېكى لى بنرېت ھەر ھەلە دەكەوېتەو ھى) ئەوا پۆژنامەى داگنس نىوھىتەر Dagens Nyheter لە كەمپانىيەكدا (۱۹۹۵/۲/۱۰) ھەولېدا ناوى قولفا (ن) Vulva(n) (زى/لېوكە) بەھىنېتە ئاراو. ناوېكى دىكە كە لە سوېدىدا كەمتر زراو ھى و كە زياتر بەربلاو ھى وشەى سنىپپان - Snippan.

ناکۆکیه‌کانی ناو سیاسه‌ت

تیئۆری فیئینستیسی هه‌موو ئه‌و شتانه ده‌خاته ژێرپرسیاره‌وه که درۆزانه به سرووشتیی و به بێگومان داده‌نرێن. به‌و جۆره تیئۆری فیئینستیسی ئه‌و پێوه‌ندییه سیاسیه بناخه‌یهی نیوان جنس و ده‌سته‌لات ده‌خاته به‌رده‌ست و ده‌یخاته ژێرپرسیاره‌وه و تاوتوێیان ده‌کات، باوه‌جودی ئه‌وه‌ی که شیکردنه‌وه‌که سه‌باره‌ت به دامه‌زراوه‌ی سیاسیی و پرۆسیسی له‌و جۆره بێت، سه‌باره‌ت به خه‌یزان و سێکسیوالیتیه یان زانیاری و زمان بێت. هه‌ره ناکۆکی ناو سیاسه‌ت - ئه‌وه‌ی ئافره‌تان ده‌سته‌لاتیان که‌متر هه‌یه له‌به‌رئه‌وه‌ی جنسیان ئافره‌ته و هاوکات که جنس وه‌ک سیاسیی ناسه‌لمی‌ندری‌نریت - به‌و شیوه‌یه به‌ به‌رده‌وامی له‌لایه‌ن فیئینزیمه‌وه دژایه‌تی ده‌کری‌ت.

پامانی فیئینزیم له‌و نێزیمه‌وه سه‌رچاوه ده‌گری‌ت که پێوه‌ندییه‌کانی ده‌سته‌لاتی نابه‌رابه‌ر له‌ نیوان جنسه‌کاندا به‌ پێوه پاده‌گری‌ت. ئه‌م پامانه له‌ناو جۆره‌کانی فیئینزیمدا هاوبه‌شه، ئه‌گه‌رچی جوداش وه‌سفی نێزیمه‌ده‌سته‌لاته‌که ده‌که‌ن. فیئینسته مارکسیستی و سۆشیالیسته‌کان بۆ نمونه باس له‌ دابه‌شکردنی جنسیی کار ده‌که‌ن، هاوکات که فیئینسته پادیکاله‌کان پێیان وایه که سێکسیوالیتی ناوه‌ند و خالی چه‌قه.

فیئینسته‌کان بۆ گۆڕینی نێزیمی ده‌سته‌لاتی جنسیی خاوه‌ن ستراتیژی جودان. تیئۆریسه‌ جیاوازیخواه‌کان ده‌یان‌ه‌وێت که نێزیمه سیاسیه‌که دووباره له‌ خالی ده‌رچوونی جنسه‌وه بنیات بنه‌ری‌ته‌وه. دامه‌زراوه‌لی سیاسیی، یاساده‌رکردن و ریفۆرمی سیاسیی وایان لێ بکری‌ت که په‌چاوی هه‌ردوو جنسه‌که‌ی م‌رو‌ف، پیاوان و ئافره‌تانیش، بکه‌ن. تیئۆریسانی یه‌کسانخواز ده‌خوازن پ‌ی‌گایه‌کی دیکه بگره‌ به‌ر. ئه‌مان باس له‌ بێلایه‌نییه‌کی جنسیی ئایینده‌یی ده‌که‌ن که ده‌شی‌ت بکری‌ت و ده‌یخه‌نه جێی ئه‌و سیسته‌مه سیاسیه جنسبێلایه‌نه ساخته‌یه‌ی که ئیستا هه‌یه. به‌و شیوه‌یه ده‌لێن که هه‌ردوو تیئۆریی سیاسیی و پراکتیکی سیاسیی ده‌بێت کۆشش بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی که سه‌ربه‌ج‌نسبوون مانایه‌کی نه‌بێت. له‌ملاوه فیئینسته پۆستمۆدێرنه‌کان ده‌یان‌ه‌وێت نێزیمه ده‌سته‌لاته‌که به‌و شیوه‌یه تێک به‌دن که بیخه‌نه ژێرپرسیار و ئه‌م ناسنامه‌ی که ئه‌م‌رو‌ هه‌یه هه‌ل‌په‌وه‌شینه‌وه. ئه‌وان پێیان وایه که ناسنامه‌ی م‌رو‌ف وابه‌سته‌ی زمانه. زمانیکی نوێ و جیاواز له‌ توانایدا ده‌بێت که ناسنامه‌ی چه‌وسینه‌وه‌ر بگۆری‌ت.

ئەم ھەلۆيستوھەرگرتنە جودايانە كە لە ناو تيئۆرى فيمىنيستيدا ھەن لەسەر بناخەى شيوھى تيروانىنى جياواز لە پۆلينيى جنس دامەزراون. ئايا دەتوانين خۆ لە جنس قووتار بکەين بۆ ئەوھى لەوويە بگەينە بوونيکى پاشەپۆژيى وا كە جنس تيايدا نە لەسەر ناسنامەى مەرووف برياردەر بێت و نە لە پيوەندى دەستەلاتيشدا؟ ياخود ھەر ھەر كتومت مەحالە كە خۆ لە جنس لابدریت، چ ئيستاش و چ لە ئاييندەشدا؟

لە تيئۆرى فيمىنيستيدا شيوھى جودا بۆ تيگەيشتن و گرفتدارکردنى جنس ھەيە. بەلام رامانى ھاوبەش ئەوھيە كە جنس ھەشە و واتاي سياستى ھەيە. ئەو خالى رامانى فيمىنيستىيە خۆى لە خويدا گوللەيەكى تيگشكەنە دژ بە تيئۆرى سياستى نەريتىي و دژ بەو تيگەيشتنە بەربلاوھى كە گوايە مەرووف ھەك بوونەوھرى سياستى دەبیت ھەك تاكەكەسى جنسەدار ببينریت. ئەم جورە تيگەيشتنەى تيئۆرى سياستى نەريتىيە كە دەبیتە مايەى مانەوھى نيزامى دەستەلاتى جنسىي - كە پيوەندى نيوان جنس و دەستەلات نەبينراو دەكات.

بەو شيوھيە فيمىنيزم لەو رېگايەوھ كە بەبەردەواميى پيوەستى نيوان جنس و دەستەلات دەخاتە پوو و ھەروھە كە ئامازە بە بيلايەنىيى جنسىي ساختەى تاكەكەس دەكات، بەرھەنگارى نيزامى دەستەلات دەبیت و دژى دەوھستيت. چەمكى تاكەكەس "پياو" دەكات بە نۆرم. نۆرميەك كە لە خويدا ھيئدە بېگومانە كە تەنانەت ناش بيندریت - ھاوكاتيش نۆرميەكى وا بناخەيە كە ھەموو ھەولتيەك بۆ خۆلادان ليى، دەبیت بە بەرپرسيارىيە كەسى لادەر. پياوان تاكەكەس و مەرووف. ئەوان ھەرگيز پيوستيان بەوھ نبيە كە خۆ(يان)، بوون(يان) ياخود ناوھرۆك(يان) پيناسە بکەن. بەلام ئافرەتان، لادەرن. لەبەرئەوھى لادانيەك تەنيا لە پيوەندى لەگەل نۆرميەكدا دەبیت بە لادان، ئەوا دروست لە پيونديى خويدا لەگەل نۆرمەكە/پياوان كە لادەرەكە/ئافرەتان پيوست دەبیت بە تايبەتى بکريئ.

پرسيارە دووپاتەكە كە دەپرسيت جنس چيە، بەو شيوھيە ھەر خۆى پەردە لەسەر ھەبوونى نيزامى دەستەلات ھەلدەداتەوھ و بيجميەكى دەداتى. بەلام لۆژيەكى ئەو نيزامى دەستەلاتە فيمىنيزم دەخاتە ناو ناكۆكيەكيەوھ. بۆ ئەوھى داواى فيمىنيستىي بۆ گۆرپانكارىيە لە ناو پيوەنديە دەستەلاتە جنسىيەكاندا ھەك رەوا ليى تيگەيريت دەبیت ئافرەتان پيناسە بکريئ. دەبیت بە پوونى ديارى بکريت كە ئافرەتان چۆن لە نۆرمە پياوانەيەكە لادەدن. دواتر ناكۆكيەكە نيشانى دەدات كە پيوەندى لە نيوان جنس و گۆرپانكارىيە سياستدا بە قوولتي كيشەدارە و جيى بېنەوبەريەكى قوولە.

كاتىك فېمىنىزم نىزامى دەستەلات دەخاتە ژېر پرسىارەو "ناكۆكيهكانى ناو سىياسەت" دەرەكەون. بەو شىۋەيە فېمىنىزم ئەو ناكۆكيانە دەخاتە بەردەست و ھەول دەدات لىيان تى بگات كە نىزامى دەستەلاتى جنسىي ھەم لەلایەكەو ھەسەريان دامەزراو ھەم لەلایەكەو ھەر خۇى نەبىنراویشيان دەكات. ھاوكات ئەو ناكۆكيانە لە دامەزراو تىئورىيە فېمىنىستىيەكانى شدا پەنگ دەدەنەو. بەلام بە ھەرحال، ئەو گرینگە كە نكۆلى لە خۇدژگوتنەكان و ناكۆكيەكان نەكرىت. لە كۆتايىدا، دروست لە پىگای ئامازەكردن بە چەوتىتى، لە پىگای ئاشكراكردى ناكۆكيەكان و پەردەھەلدانەو لەسەر ناكۆيەكانە كە فېمىنىزم دەتوانىت بەرەنگارى ئەو نىزامە دەستەلاتە بىتەو كە پراكتىكى سىياسى و تىئورى سىياسىي پىكەو بە پىو پايان گرتوو.

Litteraturförteckning

- Acker, Joan (1995) "Feminist Goals and Organizing Processes", i *Feminist Organizations: Harvest of the New Women's Movement*, M M Ferree & P Y Martin (red), Philadelphia, Temple University Press.
- Alcoff, Linda (1988) "Cultural Feminism Versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory", i *Signs*, vol 13, nr 3.
- Armstrong, Pat & Armstrong, Hugh (1986) "Beyond Sexless Class and Classless Sex: Towards Feminist Marxism", i *The Politics of Diversity*, R Hamilton & M Barrett (red), London, Verso.
- Barry, Kathleen (1995) *The Prostitution of Sexuality*. New York & London, New York University Press.
- Beauvoir, Simone de (1949) *Le Deuxième Sexe II*. Paris, Editions Gallimard.
- Beauvoir, Simone de (1949; 1970) *The Second Sex*. New York, Alfred A Knopf.
- Bobbio, Norberto (1990) *Liberalism and Democracy*. London, Verso.
- Borchorst, Anette & Siim, Birte (1987) "Women and the Advanced Welfare State – a New Kind of Patriarchal Power?", i *Women and the State: The Shifting Boundaries of Public and Private*, A Showstack Sassoon (red), London & New York, Routledge.
- Borelius, Maria (1993) *Sedan du fött. Om den nyblivna mammans kropp och själ*. Stockholm, Fischer & Co.
- Brown, Wendy (1988) *Manhood and Politics: A Feminist Reading in Political Theory*. New Jersey, Rowman & Littlefield.
- Buker, Eloise (1993) "Postmodern Feminist Rhetoric and Political Practices". Paper presenterat vid American Political Science Association möte i Washington, augusti 1993.
- Butler, Judith (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. London & New York, Routledge.
- Cavarero, Adriana (1992) "Equality and Difference: Amnesia in Political Thought", i *Beyond Equality and Difference: Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*, G Bock & S James (red), London & New York, Routledge.
- Christenson, Eva (1994) "Att problematisera heterosexualitet – Reflektioner utifrån ett lesbiskt perspektiv". Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Coole, Diana (1993) *Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism*. Hertfordshire, Harvester Wheatsheaf.
- Dahl, Robert A (1956) *A Preface to Democratic Theory*. Chicago, University of Chicago Press.
- Dahlerup, Drude (1994) "Learning to Live with the State", i *Women's Studies International Forum*, vol 17, nr 2–3.
- Danius, Sara (1995) "Själen är kroppens fångelse: Om den vanskliga distinktionen mellan kön och genus", i *Feministisk Bruksanvisning*, C Lindén & U Milles (red), Stockholm, Norstedts.
- Dietz, Mary (1992) "Context is all: Feminism and Theories of Citizenship", i *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*, C Mouffe (red), London & New York, Verso.
- Dworkin, Andrea (1987) *Intercourse*. New York, The Free Press.
- Eagle Russett, Cynthia (1989) *Sexual Science: The Victorian Construction of Womanhood*. Cambridge, Harvard University Press.
- Easlea, Brian (1981) *Science and Sexual Oppression. Patriarchy's Confrontation with Woman and Nature*. London, Weidenfeld and Nicolson.

- Easlea, Brian (1983) *Fathering the Unthinkable: Masculinity, Scientists and the Nuclear Arms Race*. London, Pluto Press.
- Eduards, Maud (1992) "Against the Rules of the Game. On the Importance of Women's Collective Actions", i *Rethinking Change. Current Swedish Feminist Research*. HSFR, Uppsala.
- Eduards, Maud (1993) "Politiken förkroppsligad", i *Politikens väsen: Idéer och institutioner i den moderna staten*, B von Sydow, G Wallin & B Wittrock (red), Stockholm, Tidens Förlag.
- Eisenstein, Hester (1995) "The Australian Femocratic Experiment: A Feminist Case for Bureaucracy", i *Feminist Organizations: Harvest of the New Women's Movement*, M M Ferree & P Y Martin (red), Philadelphia, Temple University Press.
- Eisenstein, Zillah R (1988) *The Female Body and the Law*. Berkeley, University of California Press.
- Ellis, John (1992) "On Pornography", i *The Sexual Subject: A Screen Reader in Sexuality*, London & New York, Routledge.
- Elman, Amy R (1996) *Sexual Subordination and State Intervention*. Providence Rhode Island, Berghahn Books.
- Elshtain, Jean B (1981) *Public Man, Private Woman*. Princeton, Princeton University Press.
- Eskilsson, L & Bergenheim, Å (red), (1995) *Förnuft – Fruktbarhet – Förälskelse, idéer om kvinnor och kvinnors idéer*. Stockholm, Carlssons.
- Fee, Elizabeth (1983) "Womens Nature and Scientific Objectivity", i *Womens Nature: Rationalizations of Inequality*, R Hubbard & M Lowe (red), New York, Pergamon Press.
- Fredelius, Gunilla, Frithiof, Patricia & Ursing, Ingrid (1994) *Kvinnor-identitet*. Stockholm, Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund (1931; 1961) "Lecture XXXIII, Femininity", i *Standard Vol XXII*. London, Hogarth.
- Frithiof, Patricia (1988) "The Psychologies of Women – Themes and Variations", i *Kvinnors identitetsutveckling. JÄMFO rapport nr 13*, Stockholm.
- Gatens, Moira (1992) "Power, Bodies and Difference", i *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates*, M Barret & A Phillips (red), Stanford, Stanford University Press.
- Gilligan, Carol (1985) *Med kvinnors röst*. Stockholm, Prisma.
- Grant, Judith (1993) *Fundamental Feminism. Contesting the Core Concepts of Feminist Theory*. London, Routledge.
- Haraway, Donna J (1981) "In the Beginning was the Word: The Genesis of Biological Theory", i *Signs*, vol 6, nr 2.
- Hartmann, Heidi (1981) "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism", i *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, L Sargent (red), London, Pluto Press.
- Haug, Frigga (1987) *Female Sexualization: A Collective Work of Memory*. London, Verso.
- Hawkesworth, Mary E (1990) *Beyond Oppression. Feminist Theory and Political Strategy*. New York, Continuum.
- Hernes, Helga Maria (1982) *Staten – kvinner ingen adgang? Kvinnors levkår og livsløp*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hernes, Helga Maria (1987) *Welfare State and Woman Power: Essays in State Feminism*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hill Collins, Patricia (1993) "Towards a New Vision: Race, Class and Gender as Categories of Analysis and Connection", i *Race, Sex and Class*, vol 1, nr 1.
- Hirdman, Yvonne (1988) "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning", i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, vol 9, nr 3.
- Hirdman, Yvonne (1990) "Genussystemet", i *Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport*, SOU 1990:44. Stockholm, Allmänna Förlaget.

- Holm, Ulla M (1993) *Modrande & praxis: En feministfilosofisk undersökning*. Göteborg, Daidalos.
- Holmstrom, Nancy (1984) "A Marxist Theory of Women's Nature", i *Ethics*, vol 94, april.
- Honig, B (1992) "Toward an Agonistic Feminism: Hannah Arendt and the Politics of Identity", i *Feminists Theorize the Political*, J Butler & J W Scott (red), London & New York, Routledge.
- Jaggar, Alison M (1983) *Feminist Politics and Human Nature*. New Jersey, Rowman & Allanheld Publishers.
- Jagose, Annamarie (1996) *Queer Theory: An Introduction*. New York, New York University Press.
- Jansson, Maria (1994) "Om skillnader mellan skillnader, och andra skillnader i feministiska teorier". Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Jeffreys, Sheila (1994) "Creating the Sexual Future", i *The Woman Question*, M Evans (red), London, Sage Publications.
- Johannisson, Karin (1994) *Den mörka kontinenten: Kvinnan, medicinen och fin de siècle*. Stockholm, Norstedts.
- Jónasdóttir, Anna (1988) "On the Concepts of Interest, Women's Interests, and the Limitations of Interest Theory", i *The Political Interests of Gender: Developing Theory and Research with a Feminist Face*, K B Jones & A Jónasdóttir (red), London, Sage Publications.
- Jónasdóttir, Anna (1992) "Har kön någon betydelse för demokratin?", i *Kontrakt i Kris: Om kvinnors plats i välfärdsstaten*, G Åström & Y Hirdman (red), Stockholm, Carlssons.
- Keller, Evelyn Fox (1985) *Reflections on Gender and Science*. New Haven, Yale University Press.
- Kessler, Suzanne J & McKenna, Wendy (1985) *Gender: An Ethnomethodological Approach*. Chicago, University of Chicago Press.
- Kulick, Don (1996) "Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?", i *lambda nordica*, vol 2, nr 3–4.
- lambda nordica* (1996) vol 2, nr 3–4.
- Larsson, Torbjörn (1994) *Det svenska statsskicket*. Lund, Studentlitteratur.
- Laqueur, Thomas (1990) *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, Harvard University Press.
- Lloyd, Genevieve (1984) *The Man of Reason: Male and Female in Western Philosophy*. London, Routledge.
- Lorde, Audre (1994) "Age, Race, Class and Sex: Women Redefining Difference", i *The Woman Question*, M Evans (red), London, Sage Publications.
- Lundgren, Eva (1990) *Gud og Hver Mann*. Oslo, Cappelen.
- Lundgren, Eva (1993) *Det får da være grenser for kjønn: Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo, Universitetsforlaget.
- MacKinnon, Catharine A (1989a) "Sexuality, Pornography and Method: 'Pleasure under Patriarchy'", i *Ethics*, vol 99, January.
- MacKinnon, Catharine A (1989b) *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Harvard University Press.
- MacKinnon, Catharine A (1991) "From Practice to Theory, or What is a White Woman Anyway?", i *Yale Journal of Law and Feminism*, vol 3, nr 13.
- Mansbridge, Jane (1993) "Feminism and Democracy", i *Democratic Community*, J W Chapman & I Shapiro (red), New York, New York University Press.
- Millett, Kate (1969) *Sexual Politics*. London, Virago.
- Moi, Toril (1994) "Att erövra Bourdieu", i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, vol 15, nr 1.
- Moi, Toril (1997) "Vad är en kvinna? Kön och genus i feministisk teori", i *Res Publica*, vol 35/36, nr 1–2.

- Morgan, Patricia (1982) "From Battered Wife to Program Client – State Shaping of Social Problems", i Kapitalistate, nr 9.
- Mouffe, Chantal (1992) "Feminism, Citizenship, and Radical Politics", i Feminists Theorize the Political, J Butler & J Scott (red), New York, Routledge.
- Nuke Collection (1993) Riksställningar, Stockholm.
- Okin, Susan Moller (1989) Justice, Gender and the Family. New York, Basic Books.
- Okin, Susan Moller (1991) "John Rawls: Justice as Fairness – For Whom?", i Feminist Interpretations and Political Theory, C Pateman & M L Shanton (red), Cambridge, Cambridge Polity Press.
- Outshoorn, Joyce (1994) "Being present to make difference visible? 'Parity Democracy' and the question of the political representation of women", Paper presenterat vid 1994 Annual Meeting of the American Political Science Association, New York.
- Pateman, Carole (1988) The Sexual Contract. Cambridge, Polity Press.
- Pateman, Carole (1989) The Disorder of Women. Democracy, Feminism and Political Theory. Cambridge, Polity Press.
- Phillips, Anne (1991) Engendering Democracy. Cambridge, Polity Press.
- Phillips, Anne (1993) Democracy and Difference. Cambridge, Polity Press.
- Puranen, Bi (1994) Att vara kvinna är ingen sjukdom. Stockholm, Norstedts.
- Rawls, John (1971) A Theory of Justice. Oxford, Oxford University Press.
- Rich, Adrienne (1980) Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", i Signs, vol 5, nr 4.
- Rorty, Richard (1991) "Feminism and Pragmatism", i Radical Philosophy, vol 59, fall.
- Rubin, Gayle (1975) "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex", i Toward an Anthropology of Women, R R Reiter (red), New York, Monthly Review Press.
- Ruddick, Sara (1989) Maternal Thinking. Towards a Politics of Peace. London, The Women's Press.
- Sainsbury, Diane (red), (1994) Gendering Welfare States. London, Sage Publications.
- Scott, Joan W (1993) "Kvinnor som bara har paradoxer att erbjuda: Fransk feminism 1789–1945", i Häften för kritiska studier, vol 26, nr 4.
- Scott, Joan W (1996) Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man. Cambridge, Harvard University Press.
- Siim, Birte (1994) "Køn, medborgerskab og magt", i Kvinder, Køn & Forskning, vol 3, nr 3.
- Sledziewski, Elisabeth G (1992) "The democratic principle of equal representation – Forty years of Council of Europe activity", Council of Europe.
- Smith, Dorothy (1987a) "Women's Perspective as a Radical Critique of Sociology", i Feminism and Methodology, S Harding (red), Bloomington, Indiana University Press.
- Smith, Dorothy (1987b) The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology. Boston, Northeastern University Press.
- Smith, Dorothy (1989) "Sociological Theory: Methods of Writing Patriarchy", i Feminism and Sociological Theory, R A Wallace (red), London, Sage Publications.
- Spelman, Elizabeth (1988) Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought. Boston, Beacon Press.
- Sprat, Thomas (1997; 1958) History of The Royal Society. Saint Louis, Washington University Studies.
- Taylor, Charles (1989) Sources of the Self: The Making of the Modern Identity. Cambridge, Cambridge University Press.
- Uvnäs Moberg, Kerstin & Robert, Rigmor (1994) Hon och Han. Födda olika. Stockholm, Brombergs.

- Violi, Patrizia (1992) "Gender, Subjectivity and Language", i *Beyond Equality and Difference: Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*, G Bock & S James (red), London & New York, Routledge.
- Voet, Rian (1992) "Political Representation and Quotas: Hannah Pitkin's Concept of Representation in the Context of Feminist Politics", i *Acta Politica*, nr 4.
- Waerness, Kari (1984) "The Rationality of Caring", i *Economic and Industrial Democracy*, vol 5, nr 1.
- Watson, Sophie (1990) "The State of Play: An Introduction", i *Playing the State: Australian Feminist Interventions*, S Watson (red), London & New York, Verso.
- Widerberg, Karin (1995) *Kunskapens kön: Minnen, reflektioner och teori*. Stockholm, Norstedts.
- Women and Revolution: A Discussion of The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism, (1981) L Sargent (red), London, Pluto Press.
- Young, Iris Marion (1987) "Impartiality and the Civic Public", i *Feminism as Critique*, S Benhabib & D Cornell (red), Cambridge, Polity Press.
- Young, Iris Marion (1989) "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship", i *Ethics*, vol 99, January.
- Young, Iris Marion (1990) *Throwing like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory*. Bloomington & Indianapolis, Indiana University Press.
- se, Cecilia (1993) "Individ utan innehåll", i *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol 96, nr 2.